

ISSN 1857-2405

REVISTA

INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Publicație științifico-practică, informativă și de drept

Nr. 2 (41), 2017

„Legea care protejează”

Această lucrare a obținut premiul special „Simpatia publicului INJ” la 1 iunie curent, ziua în care au avut loc totalizările concursului republican de arte plastice „Justiție – eu te văd așa”, destinat elevilor din școli generale, licee, gimnazii, școli și studiouri de arte. Concursul a fost organizat de Institutul Național al Justiției, în colaborare cu Școala de arte plastice pentru copii „Alexei Șciusev” din Chișinău.

Autor – Lilya Martân, elevă la Liceul Teoretic „Mihai Grecu” din Chișinău.

(Vedeți pag. 8-9)

Revista Institutului Național al Justiției
(publicație științifico-practică, informativă și de drept)

nr. 2 (41), 2017

Redactor-șef:

Diana SCOBIOALĂ, doctor habilitat în drept,
Directorul Institutului Național al Justiției

Colegiul de redacție:

Ruslan STEFANCIUC, doctor habilitat în drept, profesor, prorector pe activitatea științifică la Academia Națională a Procuraturii din Ucraina, membru corespondent al Academiei Naționale de Științe Juridice din Ucraina

Ivan PRISEAJNIUK, doctor în drept, rector al Academiei Naționale a Procuraturii din Ucraina

Natalia ȘUKLINA, doctor în drept, jurist emerit, profesor, prorector al Școlii Naționale de Judecători din Ucraina

Augustin FUEREA, doctor în drept, profesor universitar, cercetător asociat la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

Elchin KHALAFOV, doctor în filosofie, rector al Academiei de Justiție din Azerbaidjan

Diana UNGUREANU, doctor în drept, judecător, formator la INM din România

Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru corespondent, Vicepreședinte al Academiei de Științe a Moldovei

Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, Președintele Curții Supreme de Justiție

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru al Consiliului Superior al Magistraturii

Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru al Consiliului Superior al Magistraturii

Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector al Academiei de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova

Andrei NEGRU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, șef al Departamentului Drept Public, Facultatea de Drept, USM

Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar la USPEE „Constantin Stere”

Elena BELEI, doctor în drept, șef al Departamentului Drept procedural, USM

Valeria ȘTERBEȚ, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Tatiana VÂZDOAGA, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Olga DORUL, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Adriana EȘANU, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Responsabil de procesul editorial – **Gheorghe Budeanu**

Editură și tipar

„Tipografia Sirius” SRL str. Lăpușneanu, 2, tel.: 022-23-23-52

Datele Institutului:

ND 2004. Moldova, Chișinău str. S. Lazo, 1

tel.: 022 232-755

e-mail: inj@inj.gov.md

www.inj.md

© Revista Institutului Național al Justiției

Nota redacției

Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei și Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare au decis, prin Hotărârea nr. 15 din 29 ianuarie 2015, să prelungească statutul de publicație științifică de profil, categoria C, Revistei Institutului Național al Justiției.

Revista se declară publicație științifică cu Acces Deschis, este inclusă în baza de date națională IBN și în baza de date internațională HeinOnline.

Condițiile de tehnoredactare și pentru acceptarea manuscriselor spre publicare le găsiți la rubrica Revista INJ de pe siteul INJ – www.inj.md

SUMAR

INVITATUL NOSTRU

Eduard HARUNJEN. Procurorul General al Republicii Moldova 2

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR 6

FORMARE ÎNȚĂLĂ 11

FORMARE FORMATORI 12

RELAȚII INTERNAȚIONALE 13

DREPT CIVIL ȘI DREPT PROCESUAL CIVIL

Iurie BEJENARU, Diana CORLĂTEANU. Competența teritorială la examinarea cauzelor civile în ordinea contenciosului administrativ 14

DREPT PENAL ȘI DREPT PROCESUAL PENAL

Adrian POPENCO. Neglijența în serviciu (art.329 CP RM): delimitarea de unele fapte penale similare (I) 19

DREPT PENAL ȘI DREPT PROCESUAL PENAL

Stanislav COPEȚCHI. Provocarea infracțiunii în contextul măsurilor speciale de investigație (I) 26

DREPT INTERNAȚIONAL

Leonid ANTOHI. Dimensiunea principiului subsidiarității în dreptul internațional al drepturilor omului 33

DREPT INTERNAȚIONAL

Dan SÎRBU. Dimensiunea dreptului la un proces echitabil (Art. 6 CEDO) 38

DREPT PENAL ȘI DREPT PROCESUAL PENAL

Augustina BOLOCAN-HOLBAN. Criminal proceedings involving children in conflict with the law 41

JURISPRUDENȚĂ COMENTATĂ ȘI PROBLEME DE PRACTICĂ JUDICIARĂ

Dumitru VISTERNICEAN, Gheorghe RENIȚĂ. Îngrădiri ale dreptului la libera circulație în procedura de executare silită (III) 44

JURISPRUDENȚĂ COMENTATĂ ȘI PROBLEME DE PRACTICĂ JUDICIARĂ

Jesse STRICKLAN. Evaluating the usefulness of civil suits as a judicial remedy for systemic police misconduct in the United States 50

DREPT PENAL ȘI DREPT PROCESUAL PENAL 55

Зоя ЗАГІНЕЙ. Уголовная ответственность юридических лиц по законодательству Украины и Молдовы 55

SUMMARY

OUR GUEST

Eduard HARUNJEN, The General Prosecutor of the Republic of Moldova 2

NIJ LIFE: THE CHRONICLE OF EVENTS 6

INITIAL TRAINING 11

TRAINING OF TRAINERS 12

INTERNATIONAL RELATIONS 13

CIVIL LAW AND CIVIL PROCEDURAL LAW

Iurie BEJENARU, Diana CORLĂTEANU. Territorial competence when examining civil cases in the order of the administrative context 14

CRIMINAL LAW AND CRIMINAL PROCEDURAL LAW

Adrian POPENCO. Negligent performance of duties: delimitation of some similar criminal acts (I) 19

CRIMINAL LAW AND CRIMINAL PROCEDURAL LAW

Stanislav COPEȚCHI. Entrapment in the context of special investigative measure (I) 26

INTERNATIONAL LAW

Leonid ANTOHI. The dimension of the principle of subsidiarity in the international law of human rights... 33

INTERNATIONAL LAW

Dan SÎRBU. The dimension of the right to fair trial (Art. 6 ECHR) 38

CRIMINAL LAW AND CRIMINAL PROCEDURAL LAW

Augustina BOLOCAN-HOLBAN. Criminal proceedings involving children in conflict with the law... 41

CASE-LAW ANALYSIS AND PROBLEMS OF JUDICIAL PRACTICE

Dumitru VISTERNICEAN, Gheorghe RENIȚĂ. Limitations of the right to free movement in the enforcement procedure (III) 44

CASE-LAW ANALYSIS AND PROBLEMS OF JUDICIAL PRACTICE

Jesse STRICKLAN. Evaluating the usefulness of civil suits as a judicial remedy for systemic police misconduct in the United States 50

CRIMINAL LAW AND CRIMINAL PROCEDURAL LAW

Zoya ZAGYNEY. Criminal liability of legal entities according to the legislation of Ukraine and of the Republic of Moldova 55

Institutul Național al Justiției

INVITATUL NOSTRU

„RISCURILE ÎN ACTIVITATEA PROCURATURII GENERALE AU CRESCUT ODATĂ CU APARIȚIA DOSARELOR DE REZONANȚĂ”

Eduard HARUNJEN,
Procurorul General al Republicii Moldova

– Domnule Procuror General Eduard Harunjen, atunci când ați fost numit în funcție pentru un mandat de șapte ani, ați spus că deținătorul acestui post trebuie să-și asume toate riscurile pentru a implementa cu succes reformele în sistemul procuraturii. La care riscuri v-ați referit și, în genere, sunteți mulțumit de faptul cum au fost lansate și cum decurg reformele în sistemul procuraturii?

– Da, îmi amintesc foarte bine ce am avut în vedere atunci și acum pot să vă confirm că ce am spus s-a adeverit: riscurile în activitatea Procuraturii Generale au crescut odată cu apariția dosarelor de rezonanță, atacurile la adresa instituției și chiar a mea – la fel au crescut. E un risc pe care mi l-am asumat și am fost pregătit pentru consecințele ce decurg din acest proces.

Iar un motiv care mă liniștește este faptul că am discutat cu colegii din alte țări, inclusiv din România. Și ei se confruntă cu aceleași situații atunci când instrumentează dosare cu persoane care dețin funcții înalte.

Sigur ca nu sunt mulțumit total de ceea ce am reu-

șit să realizăm până acum, am făcut pași importanți, iar aceștia încep să se vadă în complexitatea dosarelor pe care le instrumentăm acum sau le-am trimis deja în judecată, avem condamnări importante, ași putea spune fără precedent pentru Republica Moldova, dar as vrea ca lucrurile să se miște mult mai rapid, as vrea să începem să abordăm fenomene din zona corupției, care afectează negativ viața oamenilor, să nu intervenim doar izolat pentru a-i prinde pe cei care comit ilegalități, dar să ajungem să abordăm fenomenul în sine și să ajutăm prin activitatea noastră la curățarea unor domenii de activitate în care se manifestă pregnant acțiunile infracționale. Lucrăm însă intens pentru a gestiona cât mai bine organizatoric resursele pe care le avem, așa încât să ne putem permite să avem această abordare pe care mi-o doresc mult, ca oamenii să înceapă să resimtă mai accentuat că sunt protejați de abuzuri și ilegalități.

– A trecut deja o jumătate de an de când ați fost numit în actuala funcție și, probabil, ați reușit să cunoașteți de-a binelea părțile slabe, dar și cele tari ale sistemului procuraturii. Care sunt ele?

– În ziua în care am preluat mandatul de Procuror General, am declarat în fața procurorilor că vin în funcția respectivă cu misiunea de a schimba starea lucrurilor și de a promova reformele absolut necesare.

Am reușit, într-un timp relativ scurt, să asigurăm optimizarea organizațională a organelor Procuraturii, care a permis, odată cu reducerea angajaților din aparatul central și consolidarea personalului procuraturilor teritoriale, formarea unor structuri organizaționale mai viabile și eficiente.

Totodată, s-a urmărit creșterea calității prestației procurorilor în activitatea de urmărire penală prin specializarea acestora pe cele mai sensibile domenii. În premieră pentru Republica Moldova, a fost creată Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale, iar Procuratura Anticorupție a demonstrat că nu există persoane intangibile.

Rezultatele activității și randamentul acestor subdiviziuni vorbesc de la sine. Astfel, procurorii specializați, în comun cu reprezentanții structurilor de profil ai Mi-

nisterului Afacerilor Interne, Centrului Național Anticorupție, Serviciului de Informații și Securitate, au întreprins măsuri, au destructurat, inculpat și tras la răspundere persoane implicate și membri ai importanțelor structuri criminale specializate în sustrageri, spălare de bani, contrabandă, trafic de ființe umane, circuit ilegal de arme, substanțe explozibile, radioactive, chimice interzise în circuitul civil.

Procuratura a devenit mult mai deschisă, despre activitățile întreprinse se cunoaște mult mai mult în societate, comunicarea este pro-activă. Sunt sigur că la acest capitol Procuratura a întrecut toate celelalte instituții de drept și din sfera justiției, chiar și majoritatea autorităților publice.

Despre instituție a început să se vorbească mai mult, de la procurori se așteaptă mai multe, a crescut importanța și prestigiul Procuraturii. Sondajele recente indică o creștere progresivă în tot acest răstimp a nivelului încrederii în Procuratură.

Desigur că avem încă multe de parcurs pentru a atinge obiectivele trasate și asumate, împreună cu corpul de comandă al Procuraturii, la capitolul dezvoltării, modernizării și consolidării instituționale. Ne dorim să asigurăm continuitate și stabilitate în activitatea Procuraturii, să consolidăm profesionalismul și independența instituției, să optimizăm managementul organizațional și sporirea calității, eficienței și operaativității urmăririi penale. Mai urmează să îmbunătățim alocările resurselor umane și repartizarea echilibrată a volumului de muncă, precum și să dezvoltăm, în rândul procurorilor, cultura unei integrități profesionale și morale înalte.

– Încă pe când noua lege cu privire la procuratură era în proiect, Mircea Roșioru, Președintele Consiliului Superior al Procurorilor, menționa că se vor oferi garanții ale calității procurorilor prin metodologii noi de selecție și principii mai clare privind cariera procurorilor. Totodată, și Dumnea-voastră ați susținut, atunci când candidați la funcția de Procuror General, că veți promova o nouă politică de cadre. Ce presupun „noile metodologii”, „principiile mai clare” și noua politică de cadre?

– Într-adevăr, actuala Lege cu privire la Procuratură conține reglementări ce ne permit să facem o selecție mai obiectivă și mai transparentă. Relevant este faptul că, pentru a fi numit în funcția de procuror, candidatul trebuie să aibă și studii de masterat în domeniul dreptului. Dacă anterior absolvenții INJ erau angajați în funcție doar în baza mediei generale, astăzi ei sunt apreciați suplimentar și în cadrul Colegiului pentru selecția și cariera procurorilor.

Din această perspectivă, angajatorul, prin intermediul Colegiului, are un prim-contact cu candidatul, în cadrul căruia constată care este motivația acestuia de

a activa în sistemul procuraturii, care a fost implicarea candidatului în activități sau domenii specifice procuraturii etc.

Suplimentar, candidații sunt verificați din punct de vedere medical, dacă corespund funcției de procuror, și sunt testați la detectorul comportamentului simulat. În același timp, verificările pe care le efectuează SIS-ul au rămas aplicabile și în prezent.

De remarcat că, spre deosebire de judecători, în cazul procurorilor nu este posibil ca un candidat cu un punctaj inferior să fie desemnat în funcție în detrimentul unui candidat cu un punctaj superior. Aceasta ne face să ne deosebim de judecători și să o spunem că procedurile în cazurile procurorilor sunt mai corecte și mai transparente în raport cu aceștia. Or, odată inclus în Registrul funcțiilor vacante, candidatul este obligat să participe, în cadrul concursului, la toate funcțiile vacante anunțate, situație ce ne permite să încadrăm procurori inclusiv în funcțiile mai puțin atractive. Anterior, lucrul acesta nu era posibil. Astăzi, refuzul de a participa la concurs echivalează cu excluderea din Registrul.

Și nu în ultimul rând, transferul procurorilor într-o altă procuratură teritorială nu poate fi realizat mai devreme de 2 ani, iar pentru a promova la Procuratura Generală sau într-o procuratură specializată, trebuie să ai o vechime în funcția de procuror de cel puțin 5 ani. Aceste condiționalități mă fac să cred că, astăzi, procedurile de angajare, transfer și promovare, deși mai anevoioase, ne vor permite ca, cu timpul, să angajăm în sistemul procuraturii doar persoane calificate, care să aducă o plusvaloare instituției.

– Mai multe mass media au forțat în ultimul timp un subiect ce ține de presupusele relații criminale Usatâi-Gorbunțov în care sunt vizate în rol de complici și unele persoane de conducere ale Procuraturii Generale. Mai mult, Procuratura Generală este prezentată drept unealtă de răfuială politică în mâinile... partidului de guvernământ din Republica Moldova. Ca Procuror General, simțiți din partea politicianilor încercări de a influența activitatea Procuraturii?

– Încercări sunt foarte frecvente și diferite după formă în care se fac: de la multiplele demersuri, adresate de către unii deputați din legislativ în legătură cu cauze penale concrete, solicitări de audiere a PG, iarăși pe cauze penale concrete, până la atacuri directe asupra instituției sau a unor procurori.

Iar dacă în întrebarea dvs. vă referiți la cele două trei site-uri utilizate de unul dintre figuranții din dosarul menționat pentru a denigra activitatea procurorilor pe dosarul lui, nu cred că sunt necesare prea multe comentarii. Este evidentă o campanie de denigrare

utilizată pentru a fugi de anchetă, campanie în care se operează cu minciuni și informații false.

Nu e prea inteligentă și prea subtilă maniera în care se fac aceste lucruri. E previzibilă, e destul de rudimentară și nu pot să spun că ne poate influența cumva.

Pe de altă parte, așa cum ați văzut, nu exista nici o anchetă care vizează un înalt funcționar sau politician în care să nu se poarte astfel de campanii la adresa procurorilor. Am avut chiar recent o campanie lansată de unul dintre figuranții din dosarul BEM, în care, din păcate, apar și europarlamentari, care lansează acuzații mai mult sau mai puțin directe la adresa anchetaților.

De altfel, am avut astfel de intervenții și în alte cazuri de rezonanță. Răspunsul nostru este să fim lăsați să ne facem treaba și să fim judecați după modul în care se finalizează dosarele, nu să fim presați în timpul anchetei. Da, iată că avem presiuni de diferite feluri, apar noi forme de presiune, prin utilizarea unor oficiali din exteriorul țării, este regretabil, dar vă asigur că aceste acțiuni nu ne intimidă și nu schimbă nimic în activitatea noastră, ne facem datoria.

– Tot Dumneavoastră ați spus mai înainte că Procuratura trebuie protejată de atacurile la care este supusă, menționând în acest sens că anumite forțe alocă resurse financiare considerabile pentru a împiedica activitatea procurorilor în dosare mari. Asemenea atacuri continuă și în prezent, când Procuror General sunteți Dumneavoastră?

– În mare parte v-am răspuns anterior la această întrebare. Da, practic, exista zilnic atacuri la adresa procurorilor în mass media, articole executate la comanda unor figuranți din anumite dosare, inclusiv partide politice, postări publice din partea unora, cărora procuratura le este pur și simplu antipatică.

Este regretabil că unele instituții mass media acceptă să participe în astfel de acțiuni și e regretabil că aceste câteva site-uri murdăresc și presa care este independentă și își face treaba corect. Cu cât persoanele anchetate de noi au funcții mai importante, cu atât și campaniile de manipulare cresc și se diversifică. Iar acum chiar avem multe astfel de cazuri, deci și atacurile sunt mai multe ca oricând.

Nu mă plâng, ele nu ne afectează activitatea, însă vreau să înțelegem că modalitatea de a se face presiuni a devenit tot mai sofisticată pe măsură ce figuranții în dosarele noastre sunt oameni cu potențial financiar ridicat și funcții înalte.

– În anul curent, pentru prima dată, au fost testați la poligraf și candidații la funcții în procuraturile teritoriale. Aproape jumătate dintre cele 23 de persoane care s-au înscris pentru a fi inclu-

se în Registrul candidaților la funcții de procuror în procuraturi teritoriale nu au trecut testarea la poligraf.

Toți candidații erau absolvenți ai INJ. Ce e de făcut, domnule Harunjen, în asemenea caz? Statul a cheltuit bani, și nu puțini, pentru a-i forma la Institutul Național al Justiției pe candidații la funcții de procuror care nu au susținut testarea. Poate ar fi mai corect ca acești tineri să fie supuși testării la poligraf odată cu susținerea admiterii la Institutul Național al Justiției?

– Testarea la detectorul comportamentului simulat (poligraf), pentru procurori și judecători, a devenit condiție legal-obligatorie de la 01.01.2015. Însă, realizarea acestei condiții nu a fost posibilă mai devreme de 02.03.2016, or, doar din acea dată în Republica Moldova au început să activeze primii poligrafologi atestați.

Dintre procurori, primii care au trecut testul la poligraf au fost candidații la funcția de Procuror General, inclusiv eu. Realizarea acestei proceduri a fost posibilă urmare a semnării în luna octombrie 2016 a unui Acord între Consiliul Superior al Procurorilor cu Centrul Național Anticorupție. Odată cu intrarea în vigoare a Legii cu privire la Procuratură (01.08.2016), s-au sistat angajările în funcțiile de procuror până la momentul definitivării și aprobării tuturor actelor normative care să reglementeze procedurile de concurs.

În prezent, CSP-ul a inițiat procedurile de angajare în funcție a absolvenților Institutului Național al Justiției, iar absolvenții promoției 2016 au fost primii cei care au fost supuși testării la poligraf. Regretabil, dar statisticile cu care operați sunt corecte. Totuși, de către candidați încă nu au fost epuizate toate căile și modalitățile legale de depășire a acestei condiții pentru angajare. Astfel, cei care nu au promovat inițial testul la poligraf pot opta pentru procedura de retestare de către același poligrafolog, fie de un altul. În același timp, din câte cunosc, pe rolul Curții Supreme de Justiție este un proces judiciar civil prin care candidații la funcția de procuror au contestat refuzul CSP-ului de a-i înscrie în Registrul, iar acest refuz este axat în exclusivitate pe nepromovarea testului la poligraf. Noi vom monitoriza în continuare evoluția situației.

În același timp, testarea la poligraf a viitorilor audienți ai Institutului, înaintea înmatriculării lor, ar fi o soluție. Dar, să nu uităm că în cele 18 luni de studiu în cadrul INJ se pot schimba multe lucruri în viața audienților, iar aceste schimbări ar putea fi generatoare de situații ce determină picarea acestui test. Din considerentul dat, nu cred că putem renunța la testare la momentul angajării procurorilor în funcție.

Dacă soluțiile despre care am menționat anterior

nu se vor realiza, CSP-ul va trebui să instituie mecanisme prin care să inițieze măsuri suplimentare de verificare a informației furnizate poligrafologului în procesul testării, la fel cum se întâmplă astăzi cu avizele SIS-ului.

– Închipuiți-vă că un judecător ar lua o decizie doar în baza rezultatelor testării inculpatului la poligraf, rezultate care sunt contrare învinuirii procurorului... Probabil, testarea cu poligraful n-ar trebui să fie criteriul decisiv la angajarea procurorilor, nu?

– Un judecător nu-și poate întemeia sentința pe probe verificate prin intermediul poligrafului. Cât despre caracterul testării la angajarea procurorilor, astăzi este unul obligatoriu, or asta a fost intenția legiuitorului. În Lege, la angajare nu avem condiții partajate în obligatorii și facultative. Prin urmare, odată nerealizată una dintre condiții, angajarea devine imposibilă. Dar având în vedere că rezultatul testării este unul prezumtiv, doar cu semnificație de orientare, revin la ideea expusă anterior: trebuie identificate măsuri suplimentare de verificare a informației comunicate poligrafologului în procesul testării.

– Cum apreciați activitatea procurorilor care au absolvit Institutul Național al Justiției? La ce ar trebui să se ofere mai multă atenție în cadrul formării inițiale a procurorilor?

– Până la 1 august 2016, CSP-ul a angajat în funcție de procurori atât absolvenți ai Institutului Național al Justiției, cât și persoane cu o anumită vechime în muncă. Experiențele pe care le avem demonstrează că absolvenții Institutului Național al Justiției sunt foarte bine pregătiți din punct de vedere teoretic, însușesc mai bine noile tehnologii și sunt în pas cu realitățile în materie de jurisprudență a CEDO.

În viziunea mea, poate ar trebui să se acorde o mai mare atenție aplicării dreptului și stagiilor de pregătire: să întocmească cât mai multe acte procedurale, să simuleze diferite acțiuni de urmărire și pledoarii în instanța de judecată.

Din discuțiile cu procurorii, care sunt și formatori în cadrul INJ, am înțeles că schimbarea modului de aplicare la Institut, excluderea factorului uman din procesul de evaluare la admitere, a făcut ca în promoția actuală să avem audienți buni și foarte buni. Procuratura are nevoie de viziuni moderne, iar pe absolvenții INJ-ului îi considerăm potriviți pentru realizarea acestor provocări.

– Ce veți face ca întregul corp de procurori să dea dovadă permanent de integritate, de o înaltă

ținută morală și profesională pentru a schimba imaginea Procuraturii în fața opiniei publice?

– Chestiunile vizând integritatea sunt importante în absolut orice profesie. Îndrăznesc să declar, însă, că acest criteriu de integritate este cu atât mai important pentru cei din justiție și, implicit, pentru procurori, pentru că anume noi suntem chemați să îi cercetăm pe ceilalți pentru astfel de abateri. Nu o dată ni s-a dat o „palmă pe obraz” din cauza comportamentului lipsit de integritate, abuziv și neadecvat al unor procurori. Am primit lecții dure și rușinoase, dar extrem de utile pentru viitoarea conduită profesională și extraprofesională a oamenilor legii.

Există o așteptare foarte mare din partea societății, cu precădere acum, când parcurgem etapele consecutive ale reformei instituționale. În interior, dorim o asanare morală a sistemului, care – inevitabil – ne va îmbunătăți imaginea.

Am atras și continui să atrag atenția procurorilor că perioada dificilă nu va lua sfârșit odată cu încheierea procesului de reformare. „Politica toleranței zero” față de orice abatere sau încălcare a acestor standarde de integritate va continua. Am dat un semnal de intransigență Corpului de procurori și urmărim cu atenție la ce se întâmplă în sistem, întrucât buna reputație și integritatea trebuie să fie menținute de către toți procurorii, pe tot parcursul carierei. Doar în aceste condiții vom asana sistemul și ne vom crește credibilitatea. Pentru a ieși din acest sistem cu un stigmat, nu e suficient să-ți faci bine treaba, trebuie ca și lumea să perceapă acest lucru.

Știți, probabil, că am lansat de curând și un Ghid pentru cetățeni despre etica procurorului. Este deosebit de important ca populația să cunoască despre existența acestor rigori obligatorii pentru procurori, precum și căile de reclamare a unor presupuse abateri, comise de către aceștia. Numai astfel procurorii se vor simți în permanență monitorizați, ca să nu existe o alternativă de comportament, decât unul corect și etic. Pentru noi contează foarte mult spiritul civic pe care trebuie să îl trezim în cetățeni, pentru ca, în situații de acest tip sau oricare abuz comis de angajații Procuraturii, să nu ezite să ne informeze.

Nu ne dorim simpatia cetățenilor, ci respectul lor. Ne dăm bine seama că nu vom atinge acest scop doar prin a-i pedepsi și a arăta cu degetul la alții, ci, mai întâi de toate, prin a fi autocritici și prin propriul exemplu de integritate. Cred că deja se vede cu ochiul liber că în instituție se petrece ceva bun.

– Vă mulțumim și vă dorim succese.

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR

ZIUA UȘILOR DESCHISE PENTRU MINORITATEA GĂGĂUZĂ

5.04.2017. Institutul Național al Justiției a organizat Ziua ușilor deschise pentru reprezentanții minorității găgăuze – studenți ai facultății de drept de la Universitatea de Stat din Comrat și elevi ai Liceului Teoretic „Orizont” din Ceadâr-Lunga.

Evenimentul a urmărit scopul de a-i informa pe participanți despre activitatea, rolul și locul Institutului

în sistemul de justiție al Republicii Moldova, dar și de a-i încuraja pe tinerii găgăuzi să participe la concursul de admitere la cursurile de formare inițială, după absolvirea cărora vor putea candida la funcții de judecător și de procuror.

Cu această ocazie, directorul și directorul adjunct al INJ, Diana Scobioală și Svetlana Novac, au făcut o prezentare a instituției, a procesului de formare inițială a candidaților la funcții de judecător și de procuror și a transformărilor care au loc în acest domeniu. Totuși, accentul a fost pus pe procedura și condițiile admiterii la INJ, inclusiv pe faptul că la studii pentru funcția de judecător pot depune actele doar absolvenții facultăților de

drept care au minimum doi ani de lucru în funcții juridice, iar la studii pentru funcția de procuror, conform noii legi cu privire la procuratură, doar absolvenții facultății de drept care au finalizat și studii de masterat în drept.

Printre invitații care au vorbit în fața vizitatorilor și i-au îndemnat să-și continue studiile la INJ s-au numărat Alexandru Cocârță, manager de proiect, PNUD Moldova, precum și persoane notorii de origine găgăuză implicate în activitatea sistemului de drept: Gheorghe Leiciu, deputat în Adunarea populară a Găgăuziei, Ruslan Caraivan, procuror al UTA Găgăuzia, și Igor Ianac, decan al facultății de drept de la Universitatea de Stat din Comrat.

Punctul culminant al zilei a fost programul cultural găgăuz oferit de elevii Liceului Teoretic „Orizont” din Ceadâr-Lunga, care a însumat versuri, dansuri populare și cântece interpretate în limba găgăuză. Ulterior, invitații, ghidați de Diana Scobioală și Svetlana Novac,

au avut parte de o excursie prin sălile Institutului.

Acțiunea respectivă este una dintre reacțiile la solicitarea adresată Institutului în 2016 de către Grupul de lucru pentru asigurarea, în cadrul normelor constituționale, a funcționalității UTA Găgăuzia privind oferirea minorității găgăuze a unei cote de formare inițială: cinci locuri – pentru candidați la funcția de judecător și cinci locuri – pentru candidați la funcția de procuror.

Evenimentul a fost realizat cu suportul proiectului „Consolidarea capacităților tehnice ale instituțiilor naționale privind promovarea și protecția drepturilor omului”, implementat de Programul Națiunilor Unite pentru dezvoltare în Moldova cu susținerea financiară a Ministerului Afacerilor Externe al Danemarcei.

DISCUȚII PUBLICE: INTEGRITATEA ACTORILOR SECTORULUI JUSTIȚIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Integritatea actorilor sectorului justiției din Republica Moldova a fost subiectul discuțiilor publice care au avut loc pe 15 iunie la Institutul Național al Justiției. A fost a doua reuniune din acest an care a adunat

reprezentanți ai Procuraturii Anticorupție, Centrului Național Anticorupție, Consiliului Superior al Magistraturii, Ministerului Justiției, organizațiilor străine și ai ambasadelor, precum și membri ai societății civile din Moldova.

Scopul evenimentului a fost identificarea și soluționarea problemelor apărute în procesul de reformă a sectorului justiției din Republica Moldova, relatarea aspectelor ce țin de combaterea corupției din domeniu, de dosarele de rezonanță și finalitatea acestora, prezentarea măsurilor de asigurare a integrității judecătorilor și procurorilor și a rolului Autorității Naționale de Integritate (ANI) în prevenirea corupției din sistem.

La dezbateri, Diana Scobioală, Directorul Institutului Național al Justiției, a vorbit despre integritatea actorilor sectorului justiției ca fiind una dintre preocupările

instituției, punctând acțiunile întreprinse până acum în acest sens: introducerea unor module în care judecătorii și procurorii în exercițiu sunt formați în materie de integritate și de investigație a cazurilor de corupție; lansarea în cadrul admiterii 2016 a testului electronic, care a exclus suspiciunile de fraudare a examenelor și a sporit încrederea în selectarea corectă a candidaților la studii pentru funcții de judecător și de procuror; implementarea în acest an a unui test psihologic electronic pentru doritorii de a deveni audienți ai INJ etc.

Prima reuniune a reprezentanților dintre societatea civilă și reprezentanții autorităților din sistemul de drept a avut loc la 17 martie curent, fiind organizată de Centrul de Investigații Jurnalistice în parteneriat

cu Freedom House în cadrul proiectului „Mobilizarea societății civile cu scopul de a susține integritatea în sistemul judecătoresc din Republica Moldova”, susținut de Departamentul de Stat al SUA.

CONFERINȚĂ NAȚIONALĂ: RESPECTAREA DREPTURILOR PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI MENTALE

Pe 28 iunie curent, Institutul Național al Justiției (INJ) a fost gazda conferinței naționale „Deficiențe și soluții în asigurarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități mentale aflate în instituțiile psihiatrice și psihoneurologice din Republica Moldova. Împreună pentru o societate fără bariere”.

Reuniunea a avut ca scop identificarea soluțiilor de depășire a problemelor ce țin de asigurarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități mentale din instituțiile psihiatrice și psihoneurologice din țara noastră.

În deschidere, Diana Scobioală, Directorul INJ, a salutat participanții – reprezentanți ai autorităților publice și ai societății civile – și a accentuat faptul că ușile Institutului Național al Justiției sunt deschise pentru astfel de activități, mai ales că sediul acestuia este adaptat, în mare parte, nevoilor persoanelor cu dizabilități.

În cadrul sesiunilor, organizatorii și-au propus să elucideze starea de fapt cu referire la respectarea drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități mentale (dreptul la un trai decent, dreptul de a nu fi supus relexelor tratamente, dreptul la viața privată și de familie, dreptul la sănătatea reproductivă, dreptul la consimțământul informat de a fi supus tratamentului și dreptul la sănătate, dreptul la proprietate etc.). De asemenea, au fost puse în discuție procesul de dezinstituționalizare, ca măsură de asigurare a respectării garanțiilor Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități, și soluționarea curențelor în domeniu.

Lucrările conferinței au fost organizate de Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova (IDOM), cu susținerea Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (SIDA).

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR

INJ A FĂCUT TOTALURILE CONCURSULUI REPUBLICAN PENTRU COPII „JUSTIȚIE – EU TE VĂD AȘA”

Cei mai creativi și talentați copii din Republica Moldova au venit joi, 1 iunie, de Ziua Internațională a Copilului, la Institutul Național al Justiției pentru a-și ridica premiile concursului republican de arte plastice „Justiție – eu te văd așa”.

La începutul acestui an, Institutul Național al Justiției, în colaborare cu Școala de arte plastice pentru copii „Alexei Șciusev”, a lansat un concurs destinat elevilor din școli generale, licee, gimnazii, școli și studiouri de arte. Menirea acestei acțiuni a fost de a informa elevii despre rolul și importanța justiției în societate, de a promova cultura și valorile estetice și de a susține interesul elevilor la autoexprimare prin intermediul artelor plastice. Participanții cu vârsta cuprinsă între 11 și 17 ani au fost invitați să prezinte lucrări artistice care să reflecte justiția văzută de ei, cum și-o închipuie sau cum cred ei că aceasta ar trebui să fie.

Festivitatea de lansare a concursului a avut loc pe 27 ianuarie, la Școala de arte plastice pentru copii „Alexei Șciusev” din Chișinău la care au luat parte elevii și profesorii școlii. În cadrul acesteia, Boris Talpă, șeful Centrului de informații juridice al Institutului Național

al Justiției, judecător detașat, a vorbit, pe înțelesul copiilor, despre rolul și importanța justiției în societate, astfel încât aceștia să cunoască mai multe despre ceea ce înseamnă justiție.

Concursul s-a desfășurat în două etape. Compozițiile primite în perioada 15 martie – 1 aprilie 2017 au fost supuse unui proces de preselecție pentru a putea fi incluse în expoziția-concurs. Ca rezultat, în etapa finală

au fost admise 97 de lucrări. Pe parcursul lunii mai, creațiile artistice au fost expuse pe holurile Institutului Național al Justiției în așteptarea anunțării câștigătorilor.

Evaluarea creațiilor și alegerea câștigătorilor au fost determinate de către un juriu format din reprezentanți ai Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, ai Liceului academic de arte plastice „Igor Plămădeală”, ai Școlii de arte plastice pentru copii „Alexei Șciusev” și ai Institutului Național al Justiției. Criteriile de care au ținut cont jurații au fost: realizarea lucrării conform genericului concursului, originalitatea ideii, creativitate și aplicarea tehnicilor artistice.

Juriul a desemnat câștigătorii pentru două categorii de vârstă:

prima categorie (11-14 ani):

locul I – Anna Petruli, Școala de arte plastice pentru copii din Dubăsari,

locul II – Valeria Golovinova, Școala de arte plastice pentru copii din Bălți,

locul III – Anastasia Țurcan, Școala de arte „V. Poileacov” din Chișinău;

a doua categorie (15-17 ani):

locul I – Anna Sedlețcaia, Liceul Teoretic „M. Greco” din Chișinău,

locul II – Sergiu Ciochină, Școala de arte plastice din Nisporeni,

locul III – Cătălin Culiuc, Școala de arte plastice din Edineț.

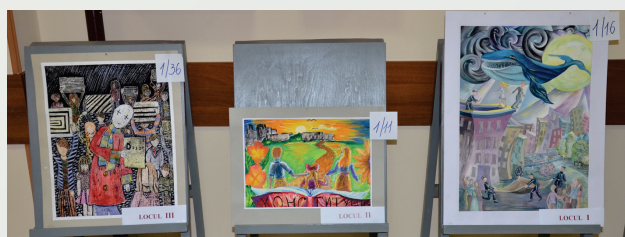
În semn de apreciere a aptitudinilor creatoare din cadrul expoziției-concurs, au fost acordate **diplome de merit** și altor 13 concurenți. Organizatorii au ofe-

19 participanți la concurs au primit diplome și cadouri

rit și un premiu special – „**Simpatia publicului INJ**” – obținut de **Lilya Martân** de la Liceul Teoretic „M. Greco” din Chișinău pentru lucrarea „Legea care protejează!”, iar un alt premiu special l-a oferit revista NOI pentru **Diana Gârlea**, elevă la Școala raională de arte plastice din Telenești.

La festivitate, laureații au fost felicitați de către Diana Scobioală, Directorul Institutului Național al Justiției, și Olimpiada Arbuș-Spătari, Directorul Școlii de Arte Plastice pentru copii „Alexei Șciusev”, care au

Lucrările câștigătorilor din categoria de vârstă 11-14 ani

Lucrările câștigătorilor din categoria de vârstă 15-17 ani

Directorul INJ, Diana Scobioală, alături de autoarea tabloului care a obținut simpatia publicului

menționat numărul mare al participanților la concurs și ingeniozitatea copiilor în oglindirea tematicii propuse: cum văd ei justiția.

Acțiunea a făcut parte dintr-un șir de activități realizate în baza Acordului de cooperare între INJ și Școala de arte plastice „Alexei Șciusev”, care a fost semnat la 15 decembrie 2016 de către directorii celor două instituții – Diana Scobioală și Olimpiada Arbuș-Spătar.

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR

PENTRU PRIMA DATĂ: O PRIVIRE ANALITICĂ ASUPRA HOTĂRĂRIILOR CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI CONTRA MOLDOVEI

Joi, 29 iunie, la Institutul Național al Justiției a avut loc lansarea volumului „Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu asupra hotărărilor Curții Europene a Drepturilor Omului versus Moldova”.

Ediția a ieșit de sub tipar sub auspiciile Curții Supreme de Justiție și ale Institutului Național al Justiției, cu susținere din partea Consiliului Europei. La apariția ei și-au dat concursul șase autori: Mihai Poalelungi, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, judecător, Președintele Curții Supreme de Justiție; Diana Sârcu-Scobioală, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Directorul Institutului Național al Justiției; formatorii INJ – Olga Dorul, doctor în drept, conferențiar universitar; Alexandra Nica, magistrat în drept, șefa Direcției instruire și cercetare a INJ; Lilia Grimalschi, șefa Direcției-grefă, Curtea Constituțională, și Stas Splavnic, magistrat în drept, manager de proiecte de drept la Organizația Internațională pentru Migrație. Cuvântul de deschidere a ediției este semnat de către Tudor Pan-

țaru, Președintele Curții Constituționale, fost judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Prezenți la eveniment, au luat cuvântul invitații Jose-Luis Herrero, Șeful Oficiului Consiliului Europei la Chișinău, Mihai Poalelungi, Președintele Curții Supre-

me de Justiție, Raisa Apolschii, Președintele Comisiei juridice, numiri și imunități a Parlamentului Republicii Moldova, Mircea Roșioru, Președintele Consiliului Superior al Procurorilor, Oleg Balan, Rector al Academiei de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova, și autorii volumului.

„Cert este faptul că pe parcursul celor două decenii jurisdicțiile naționale au ajuns să asocieze instanța de la Strasbourg cu un gen de „sabie a lui Damocles”, ceea ce nu este justificat de filozofia Convenției” – se spune în introducerea metodologică a lucrării care a fost gândită ca o reacție ajustată necesităților percepției dimensiunilor juridice și sociale ale Convenției și ca un set de recomandări utile în domeniul aplicării standardelor CEDO.

Volumul, dedicat actorilor din sistemul justiției,

mediului academic și funcționarilor publici, oferă nu doar analiza integrală a celor 196 de hotărări și 40 de decizii adoptate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului versus Republica Moldova până la 31 decembrie 2015, ci și precedentele CtEDO în privința altor state, în măsura în care ele sunt pertinente contextului, pentru a evita o eventuală încălcare și pentru a familiariza justițiarul moldav cu recente dezvoltări jurisprudențiale. La finalul compendiului, se găsește și un indice tabelar, care include, într-o formă comprimată, toate hotărările Curții contra Moldovei, analizate în lucrare, cu precizarea paginii din comentariu unde sunt reflectate, precum și principalele criterii de identificare.

Asemenea comentarii apar în ediție aparte pentru prima dată în Republica Moldova. Puține țări din comunitatea europeană și din Parteneriatul Estic au anunțat evenimente de acest fel în jurisprudența lor națională. Volumul va servi ca bază pentru un curs de formare continuă a judecătorilor la Institutul Național al Justiției.

FORMARE ÎNȚĂLĂ

AU FOST DESEMNAȚI CÂȘTIGĂTORII CONCURSULUI PRIVIND PROCEDURA CONTRADICTORIE

Audienții Institutului Național al Justiției (INJ) Dan Popușoi, candidat la funcția de judecător, și Irina Catan, candidat la funcția de procuror, și-au înscris în palmares o nouă performanță – cucerirea locului I la *Concursul privind procedura contradictorie* organizat de Institutul Leavitt pentru Dezvoltare Internațională din Statele Unite ale Americii în cadrul Inițiativei JET (Instruirea Educațională în Justiție).

Finala competiției s-a desfășurat pe 5 mai, la Institutul Național al Justiției, la eveniment fiind prezenți judecători, procurori și formatori ai INJ.

În finală, două echipe au participat la un proces de judecată improvizat în fața curții de jurați, demonstrându-și competențele oratorice în discursurile introductive și pledoariile finale, precum și la realizarea interogatoriilor directe sau încrucișate ale martorilor. În urma prestațiilor acestora, comisia de jurizare alcătuită din judecători canadieni și americani a stabilit câștigătorii. Partea apărării constituită din Dan Popușoi și Irina Catan a raportat victorie în fața echipei acuzării, formată din Alexandru Secrieru și Aliona Sârbu, candidați la funcția de judecător.

Învingătorilor, dar și celorlalți audienți, li se oferă șansa de a merge în Statele Unite ale Americii sau în Canada pentru a se familiariza cu sistemul de drept american. Internship-ul include multiple vizite de studiu, în cadrul cărora stagiarilor vor cunoaște activitatea avocaților, procurorilor și judecătorilor de peste ocean și, mai ales, cum au loc procesele de judecată în realitate.

Amintim că, datorită succeselor demonstrate în cadrul ediției trecute a Concursului privind procedura contradictorie, trei audienți ai Institutului Național al Justiției au efectuat, în perioada iulie-august 2016, un stagiul profesional în Kansas și în Utah (SUA).

VIZITA AUDIENȚILOR INJ LA PENITENCIARUL DIN BRĂNEȘTI

La 23 mai, audienții candidați la funcția de judecător ai Institutului Național al Justiției (INJ) au efectuat o vizită la Penitenciarul nr. 18, penitenciar de tip semiînchis, amplasat în comuna Brănești, raionul Orhei.

La intrare, audienții, însoțiți de Iulia Gorbatenco, șefa Secției instruire inițială a INJ, Vasile Jubea, șeful Secției de pregătire profesională și respectarea legii de la Departamentul Instituțiilor Penitenciare (DIP), și Grigore Lupașcu, șeful interimar al Centrului instructiv al DIP, au urmat regulile instituției: controlul de securitate, fiind interzise gențile, telefoanele mobile, dispozitive GPS etc.

Șeful adjunct al penitenciarului, Aureliu Chetrari, precum și șefi ai mai multor subdiviziuni, au adus la cunoștința vizitatorilor informații privind organizarea instituției, condițiile de detenție, acordarea asistenței psihiatrice și psihologice deținuților. În cadrul discuțiilor au mai fost abordate subiecte ce țin de problemele cu care se confruntă administrația în procesul de supraveghere a executării pedepselor de către deținuți și de importanța procesului de reeducare și resocializare a acestora.

Viitorii judecători au avut posibilitatea să vadă condițiile pe care unitatea de detenție le asigură persoanelor private de libertate în izolatorul disciplinar, în blocurile locative ale deținuților, în camerele de întrevederi de scurtă și de lungă durată.

Audienții au rămas impresionați de vizita efectuată, iar deplasarea și-a atins efectul scontat: documentarea și informarea acestora despre locul în care își ispășesc pedeapsa persoanele condamnate la privațiune de libertate.

Vizitele de documentare sunt programate în cadrul cursului de formare inițială „Executarea hotărârilor judecătorești în materie penală”, al cărui formator este viceministrul Justiției Anatolie Munteanu.

Menționăm că, în cadrul aceluiaș program, la 6 iunie, audienții candidați la funcția de procuror s-au deplasat la penitenciarul nr. 9 de tip închis din comuna Pruncu, municipiul Chișinău și tot ei, la 25 mai, au participat la un training mai puțin obișnuit, care s-a desfășurat la Spitalul Clinic de Psihiatrie din or. Codru, mun. Chișinău.

FORMARE FORMATORI

ȘCOALĂ DE VARĂ PENTRU FORMATORII INJ

Institutul Național al Justiției și Amnesty International Moldova au organizat, în perioada 8-10 iunie 2017, la Vadul lui Vodă, prima ediție a școlii de vară formare formatori cu genericul „Simularea unui proces penal și investigație preliminară, cu identificarea încălcărilor tipice de tortură sau rele tratamente”.

Evenimentul a început cu mesaje de salut ale Diane Scobioală, Directorul Institutului Național al Justiției, și Cristinei Pereteatcu, Director executiv la Amnesty International Moldova.

Timp de trei zile, participanții – judecători, procurori, avocați, reprezentanți ai mediului academic, ofițeri de urmărire penală – au avut posibilitatea să dobândească competențe în domeniul metodologiei pentru organizarea și desfășurarea simulărilor de procese, perfecționându-și aptitudinile și abilitățile de formare.

Lucrările școlii de vară s-au desfășurat sub îndrumarea expertului Mykola Gnatovskyy, președintele Comitetului European pentru Prevenirea Torturii, în mai multe sesiuni și activități cu caracter practic organizate sub formă de dezbateri și procese simulate.

JUDECĂTORI, PROCURORI ȘI POLIȚIȘTI – INSTRUIȚI SĂ ABORDEZE EFICIENT INFRAȚIUNILE SEXUALE

Mai mulți judecători, procurori și polițiști au fost instruiți de experți din SUA cum să acționeze eficient în cazul infracțiunilor sexuale, așa ca să evite revictimizarea în cadrul sistemului de justiție penală. Grupul de participanți la cursul de formare formatori va reprezenta o resursă utilă a Institutului Național al Justiției pentru formările ulterioare în domeniu ale altor colegi din sistemul de drept.

La deschiderea evenimentului au vorbit Edward Cronin, șef al Secției justiție penală și aplicare a legislației

vor fi antrenați în domeniul contracarării infracțiunilor privind viața sexuală, activitățile fiind incluse în planurile de formare din anul viitor.

Timp de patru zile, participanții au fost ghidați de experți în drept penal din Statele Unite ale Americii: Kathryn Quaintance, judecător din Minnesota, David Miller, ofițer de poliție, Shelly Carlson de la Centrul federal de formare în domeniul aplicării legii, și Amy Lauricella, avocat la Global Rights for Women.

Programul de formare a inclus șapte module tematice. În prima parte a instruirii oamenii legii au exersat principalele scenarii de analiză a săvârșirii violenței sexuale și au învățat să identifice impactul violenței sexuale. În continuare, participanții, au preluat cele mai bine practici internaționale în materie de răspuns judiciar la violența sexuală.

La sesiunea de formare formatori au participat și membrii grupului de lucru național, care, anterior, au fost într-o vizită de studiu în SUA. Urmare a schimbului de experiență, aceștia și-au propus să revizuiască legislația națională pentru ajustarea ei în conformitate cu prevederile Convenției de la Istanbul.

Evenimentul a avut loc în perioada 27-30 iunie și a fost organizat sub egida Institutului Național al Justiției în parteneriat cu Centrul Internațional „La Strada” și Global Rights for Women, cu suportul Ambasadei Statelor Unite la Chișinău.

în cadrul Ambasadei SUA la Chișinău, Diana Scobioală, Directorul INJ, și Daniela Misail-Nichitin, Directorul Programului Femei de la Centrul Internațional „La Strada”. Diana Scobioală a menționat că, după această sesiune de formare, vor fi selectați cei mai buni formatori care

RELAȚII INTERNAȚIONALE

LA A DOUA REUNIUNE A REȚELEI INSTITUȚIILOR JUDICIARE DE FORMARE

În zilele de 26 și 27 aprilie, la Istanbul a avut loc a doua reuniune a Rețelei instituțiilor judiciare de formare în Europa de Sud-Est (ESE), eveniment organizat de Consiliul de Cooperare Regională (CCR) și Academia de Justiție din Turcia.

La lucrările conferinței au participat reprezentanți ai școlilor de magistratură din Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Grecia, Kosovo, Muntenegru, Republica Macedonia, Republica Moldova, Serbia, și Turcia. Din delegația Institutului Național al Justiției din Moldova au făcut parte Diana Scobioală, Director, Valentina Conțescu, consilierul Directorului, precum și formatorii Olga Dorul și Carolina Trigub.

Evenimentul a urmărit prezentarea instituțiilor de formare judiciară din regiune, identificarea domeniilor în care cooperarea regională ar putea fi benefică în procesul de formare judiciară, definirea rolului Consiliului de Cooperare Regională ca centru al activităților rețelei ESE, analiza celor mai importante proiecte în sfera justiției și a instruirilor, stabilirea necesităților și a modalităților

de sprijinire regională a independenței, durabilității și capacității școlilor de formare judiciară etc.

De asemenea, programul a inclus discutarea viitoarelor activități ale rețelei care a fost lansată în aprilie 2016, la Conferința de la București.

Rețeaua instituțiilor judiciare de formare în Europa de Sud-Est are drept scop cooperarea în domeniul justiției în Balcanii de Vest și întreaga regiune ESE prin crearea unei platforme ce permite schimburi de opinii privind practicile existente în formarea judiciară.

INJ ÎȘI APROFUNDEAZĂ RELAȚIILE CU ROMÂNIA PENTRU INTEGRARE EUROPEANĂ

Pe 19 mai, reprezentanți ai Institutului Național al Justiției au participat la cea de-a patra sesiune a Comisiei Interguvernamentale Republica Moldova – România pentru Integrare Europeană. Comisia a inclus reuniuni în plen și pe grupuri sectoriale de lucru, pe domenii esențiale pentru integrare europeană, inclusiv justiție.

După prima parte a sesiunii, reprezentanții instituțiilor de linie din România s-au deplasat, pe domenii, la sediile instituțiilor din Republica Moldova. Directorul Institutului Național al Magistraturii din România (INM), Cristina Rotaru-Radu, a vizitat Institutul Național al Justiției.

În cadrul discuțiilor bilaterale, subiectele abordate au vizat activitățile realizate în cooperare de către INJ

și INM, precum și identificarea posibilităților de dezvoltare a relațiilor de colaborare în viitor.

Directorul INJ, Diana Scobioală, a apreciat asistența părții române în organizarea și desfășurarea vizitei de lucru la INM în martie 2016, în cadrul căreia reprezentanții instituțiilor de formare judiciară din cele două state au discutat mai multe subiecte și a salutat angajamentul INM de a facilita participarea judecătorilor și procurorilor din R. Moldova la activitățile de formare continuă organizate prin Rețeaua Europeană de Formare Judiciară (EJTN).

Discuțiile au stabilit acțiuni pentru viitorul apropiat: continuarea schimbului de experiență, inclusiv prin realizarea de consultări ale formatorilor și reprezentanților celor două instituții în scopul identificării de bune practici în domeniul formării magistraților; colaborarea în cadrul componentei de formare inițială, în vederea creșterii standardelor de calitate a formării viitorilor magistrați; colaborarea prin schimbul de documente, date statistice, rezultate ale cercetărilor științifice, materiale analitice și conceptuale, precum și de alte documente și acte normative.

Ultima reuniune interguvernamentală moldo-română pentru integrare europeană a fost organizată în martie 2015, la București.

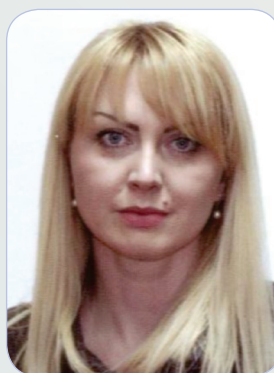
DREPT CIVIL ȘI DREPT PROCESUAL CIVIL

CZU 347.91/95

COMPETENȚA TERITORIALĂ LA EXAMINAREA CAUZELOR CIVILE ÎN ORDINEA CONTENCIOSULUI ADMINISTRATIV

Iurie BEJENARU,
*judecător la Curtea
Supremă de Justiție*

Diana CORLĂTEANU,
*asistent judiciar la
Curtea Supremă de Justiție*

SUMAR

În prezentul articol se analizează unele aspecte problematice privind competența teritorială la examinarea cauzelor civile în ordinea contenciosului administrativ. Se relevă că, pentru contestarea actelor administrative, cu caracter normativ și individual, prin care este vătămat un drept recunoscut de lege al unei persoane, inclusiv al unui terț, sau pretinderea nesoluționării în termenul legal a unei cereri referitoare la un drept recunoscut de lege, reclamantul se poate adresa cu o cerere de chemare în judecată la instanța în a cărei rază teritorială își are domiciliul sau își are sediul pârâtul. La fel, se accentuează că, potrivit reglementărilor în vigoare, regula competenței alternative în materia contenciosului administrativ este valabilă doar pentru persoanele fizice. În sfârșit, se propune de lege ferenda completarea cadrului normativ astfel încât și reclamanții-persoane juridice să poată să beneficieze de regula competenței jurisdicționale alternative în cauzele civile susceptibile de a fi examinate în ordinea contenciosului administrativ.

Cuvinte-cheie: *cauze civile, contencios administrativ, competența teritorială, competența alternativă, acte administrative, domiciliul, sediul, persoana fizică, persoana juridică.*

SUMMARY

TERRITORIAL COMPETENCE WHEN EXAMINING CIVIL CASES IN THE ORDER OF THE ADMINISTRATIVE CONTEXT

In this article there are analyzed some problematic aspects on territorial competence when examining civil cases in the order of the administrative court. It is revealed that for appealing the administrative acts with normative and individual character through which it is violated a rights of a person, including of a third party, which is recognized by law or claiming that an application on a right which is recognized by law is not settled within the legal term, the plaintiff can submit an application for summons to the court in whose territorial jurisdiction the domicile or the head office of the defendant is. It is also emphasized that according to regulations in force the rule of the alternative competence in the matter of the administrative court is valid only for natural persons. Finally, it is proposed by *lege ferenda* to be completed the regulatory framework so that the plaintiffs-legal persons could benefit from the rule of alternative jurisdictional competence in civil cases susceptible to be examined in the order of the administrative court.

Key-words: *civil cases, administrative court, territorial competence, alternative competence, administrative acts, domicile, office, natural persons, legal persons.*

În accepțiunea art.20 alin.(1) din Constituție, orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Aliniatul (2) al aceluiași articol stabilește că nicio lege nu poate îngredi accesul la justiție.

Urmează a se reține că, potrivit opiniei unanime a doctrinei [3, p.177], accesul liber la justiție este un drept fundamental care face parte din ordinea publică internațională sau, cel puțin, europeană, principala consecință a acestui fapt fiind aceea că marja de apreciere lăsată statelor pentru a regla modalitățile de exercitare a acestei libertăți este mult mai restrânsă. Tocmai de aceea nu miră pe nimeni faptul că accesul la justiție a căpătat, aproape peste tot în Europa, o valoare constituțională, fiind consacrat între alte drepturi și libertăți

fundamentale în legile supreme ale majorității statelor. Caracterul de jus cogens nu presupune însă că accesul la justiție este o libertate absolută, nefiind supus niciunei condiții de exercitare, ci, ca mai toate celelalte libertăți fundamentale, el are un caracter non-absolut.

Aceste prevederi constituționale cu valoare de principiu își găsesc dezvoltare, printre altele, în art. 5 din Codul de procedură civilă, care dispune că orice persoană interesată este în drept să se adreseze în instanță judecătorească, în modul stabilit de lege, pentru a-și apăra drepturile încălcate sau contestate, libertățile și interesele legitime. Niciunei persoane nu i se va refuza apărarea judiciară din motiv de inexistență a legislației, de imperfecțiune, coliziune sau obscuritate a legislației în vigoare.

Cu toate acestea, după cum s-a arătat în doctrina juridică, „existența dreptului de acces la justiție nu duce în mod automat la declanșarea procedurii judiciare, deoarece, în materie civilă, regula este ca „persoana” trebuie să își manifeste voința în acest sens; accesul „liber” nu înseamnă nicidecum faptul ca instanțele judecătorești pot fi sesizate oricum și oriunde” [4, p.75; 5, p.58-59]. În plus, reținem că accesul la justiție trebuie să se realizeze într-un cadru normativ coerent care să reglementeze condițiile de exercitare a acestei libertăți (care de altfel, nu este absolută), cum ar fi taxa de stat, competența, termenii de adresare etc.

Astfel, conform art.166 alin.(1) din Codul de procedură civilă, oricine pretinde un drept împotriva unei alte persoane ori are un interes pentru constatarea existenței sau inexistenței unui drept trebuie să depună, în instanța competentă, o cerere de chemare în judecată.

Concomitent, în conformitate cu art.277-278 din Codul de procedură civilă, orice persoană care se consideră vătămată într-un drept recunoscut de lege de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționare în termen legal a unei cereri, se poate adresa instanței judecătorești competente pentru anularea actului, repunerea în drept și repararea prejudiciului.

Prin definiție, cererea de chemare în judecată este actul procedural scris, întocmit în conformitate cu legislația procesual civilă, prin care reclamantul învestește instanța de judecată cu o pretenție civilă. Adică cererea de chemare în judecată constituie primul dintr-o serie întreagă de acte și forme procesuale prin intermediul căreia acțiunea civilă este pusă în mișcare și susținută până la completa ei epuizare [10].

Din această perspectivă, rezultă că, pentru restabilirea dreptului lezat sau a interesului contestat, subiectul îndreptățit se poate adresa justiției formulând o cerere conform cerințelor instituite de art.166-167 din Codul de procedură civilă. Firește, există și alte soluții (alternative), cum ar fi recursera la mediere.

Totuși, în prezentul articol, atenția noastră va fi con-

centrată pe acea ipoteză în care persoana apelează la instanța de judecată competentă pentru restabilirea dreptului sau interesului contestat sau încălcat. În concret, ne propunem să abordăm unele probleme referitoare la competența teritorială în materia cauzelor civile susceptibile de a fi examinate în ordinea contenciosului administrativ. Ne îndreptăm demersul științific în această direcție, deoarece, în partea competenței jurisdicționale teritoriale, materia contenciosului administrativ nu a suferit modificări [1].

În acest context, în general, reținem că, „într-o formulare sintetică, devenită clasică, competența civilă a fost definită drept aptitudinea recunoscută de lege unei instanțe judecătorești sau altui organ de jurisdicție ori cu activitate jurisdicțională de a judeca un litigiu civil” [9, p.9]. Cu alte cuvinte, „prin „competență” înțelegem capacitatea unei instanțe de judecată, a unei autorități statale sau a altor organe decât instanțele judecătorești de a soluționa anumite cereri sau litigii” [9, p.9].

În particular, prin intermediul **competenței jurisdicționale**, se poate determina atribuțiile instanțelor judecătorești între ele. La rândul său, competența jurisdicțională poate fi divizată în:

1) *competența materială* – care delimitează sfera de activitate a instanțelor judecătorești de grad diferit, adică pe linia lor ierarhică [2];

2) *competența teritorială* – care asigură o delimitare a atribuțiilor instanțelor de același grad, după stabilirea competenței materiale, pentru examinarea unei cauze.

Astfel, competența jurisdicțională teritorială stabilește instanța competentă din punct de vedere teritorial să rezolve litigiul în dependență de teritoriul pe care se extinde activitatea instanței. Or, sistemul judiciar din Republica Moldova, cu excepția Curții Supreme de Justiție numără, pe orizontală, mai multe instanțe de același grad (14 judecătoria și 4 curți de apel).

Literatura de specialitate distinge următoarele forme ale competenței teritoriale [14, p.267; 15, p.67]:

- *competența teritorială generală* (regula *forum rei* [6, p.423; 8, p.431; 19, p.143-144; 20, p.265]), când reclamantul introduce cererea la instanța de drept comun din punct de vedere teritorial (de regulă, la domiciliul sau sediul pârâtului) (art.38 din Codul de procedură civilă);
- *competența teritorială alternativă și facultativă* (alegerea între instanțele deopotrivă competente), când reclamantul poate să se adreseze la o altă instanță decât cea de drept comun (art.39 din Codul de procedură civilă);
- *competența teritorială exclusivă sau excepțională* (derogările de la regula *forum rei*), când reclamantul trebuie să depună cererea în instanța expres prevăzută de lege (art.40 din Codul de procedură civilă);
- *competența teritorială convențională*, dacă părțile convin asupra alegerii instanței din punct de vede-

re teritorial. Remarcăm că actualmente acest fel de competență jurisdicțională în Republica Moldova există doar în cauzele civile cu element de extraneitate (art.462 din Codul de procedură civilă).

Raportând aceste explicații la subiectul analizat, consemnăm că art.11, intitulat „Competența jurisdicțională teritorială” din Legea contenciosului administrativ nr.793 din 10 februarie 2000 [12], prevede expres că acțiunile de contencios administrativ se înaintează în judecătoriile sau curțile de apel în a căror rază teritorială își are domiciliul reclamantul sau își are sediul pârâtul, cu excepția cazurilor când prin lege este stabilită o altă competență.

Prin prisma acestui text de lege, se desprinde cu claritate că, în materia contenciosului administrativ, legiuitorul a instituit competența teritorială alternativă.

Așadar, reiese că, pentru contestarea actelor administrative, cu caracter normativ și individual, prin care este vătămat un drept recunoscut de lege al unei persoane, inclusiv al unui terț, sau pretinderea nesoluționării în termenul legal a unei cereri referitoare la un drept recunoscut de lege, reclamantul se poate adresa cu o cerere de chemare în judecată la instanța în a cărei rază teritorială își are domiciliul sau își are sediul pârâtul.

Prin urmare, suntem în situația în care reclamantul are de ales între două instanțe deopotrivă competente determinate expres din punct de vedere juridic, legiuitorul oferind „alternativă” la regula generală.

Dar, cum urmează oare să procedeze judecătorul sau instanța atunci când reclamantul nu se conformează art.11 din Legea contenciosului administrativ nr.793 din 10 februarie 2000, mai precis – în ipoteza în care ar înainta cererea de chemare în judecată la o altă instanță decât cea de la domiciliul său sau de la sediul pârâtului?

Sub acest aspect, sesizăm două posibile soluții în funcție de etapa la care se remarcă această dilemă. Dezvoltând teza, remarcăm că, la faza de intentare a procesului civil, judecătorul restituie cererea de chemare în judecată în baza art.170 lit.b) din Codul de procedură civilă, dacă instanța nu este competentă să judece pricina. Restituind cererea de chemare în judecată pe motiv că instanța nu este competentă să judece pricina, judecătorul, în încheierea privind restituirea cererii de chemare în judecată, va indica, în mod obligatoriu, în care instanță urmează să se adreseze persoana interesată (art.170 alin.(2) din Codul de procedură civilă). *Per a contrario*, dacă cererea de chemare în judecată a fost acceptată și pusă pe rol, însă cu sfidarea normelor de competență jurisdicțională teritorială (de altfel, concluzia fiind valabilă și pentru competență jurisdicțională materială), instanța de judecată este îndrituită, în temeiul art.43 din Codul de procedură civilă în coroborarea cu art.12 alin.(1) din Legea contenciosului administrativ nr.793 din 10 februarie 2000, să strămute cauza.

În contextul celor elucidate, într-o speță din practica judiciară s-a reținut că: la 07 iulie 2016 SRL „E”, prin intermediul avocatului T.G. a înaintat în instanța de judecată cererea de chemare în judecată, în ordinea contenciosului administrativ, împotriva Agenției pentru Protecția Consumatorilor privind anularea deciziei Seria DR nr.00081 din 10 mai 2016, anularea răspunsului nr.474-1747 din 08 iunie 2016 prin care a fost respinsă cererea prealabilă a reclamantei, precum și compensarea cheltuielilor judiciare, invocând ca temei ilegalitatea actelor emise de către instituția pârâtă.

În ședința de judecată reprezentantul pârâtei a solicitat strămutarea pricinii pentru examinare la sediul pârâtei în mun. Chișinău, sectorul Centru, (actualmente – Judecătoria Chișinău, sediul Centru – n.a.), unde își are sediul autoritatea administrativă Agenția pentru Protecția Consumatorilor, motivând că potrivit art.38 alin.(2) Cod de procedură civilă și art.11 din Legea contenciosului administrativ, Judecătoria Sângerei (actualmente – Judecătoria Bălți, sediul Sângerei – n.a.) nu este competentă să judece cauza intentată de reclamanta SRL „E”.

La rândul său, instanța de judecată, prin încheierea din 19 decembrie 2016, a strămutat spre judecare la Judecătoria Centru, mun. Chișinău (actualmente – Judecătoria Chișinău, sediul Centru – n.a.), cauza civilă la cererea de chemare în judecată înaintată de SRL „E” împotriva Agenției pentru Protecția Consumatorilor privind contestarea actului administrativ.

În motivarea soluției sale, instanța a subliniat că: *„ținând cont de faptul că acțiunea a fost depusă și reținută spre judecare de Judecătoria Sângerei cu încălcarea normelor de competență jurisdicțională, precum și luând în considerație faptul că acțiunea depusă de reclamanta SRL „E” a fost înaintată față de pârâta Agenția pentru Protecția Consumatorilor care își are sediul stabilit în mun. Chișinău, str. Vasile Alecsandri, nr. 78, fiind o autoritate administrativă din cadrul Ministerului Economiei al Republicii Moldova, iar legislatorul indică expres că intentarea acțiunii are loc la sediul organizației-pârâte, instanța constată că nu este competentă să judece cauza și că pricina civilă urmează a fi strămutată spre judecare la Judecătoria Centru, mun. Chișinău”* [11].

Rezumând, se observă că instanța a opinat că, la caz, este operabilă regula generală inserată la art.38 alin.(1) din Codul de procedură civilă, în acord cu care reclamantul poate intenta acțiunea în oricare dintre sediile instanței în a cărei rază teritorială se află domiciliul pârâtului.

Însă o atare abordare nu a fost împărtășită și de către instanța ierarhic superioară. În particular, prin decizia Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții de Apel Bălți din 23 martie 2017, s-a admis recursul declarat de către SRL „E”, s-a casat încheierea Judecătoriei Sângerei din 19 decembrie 2016, cu emiterea unei

noi încheieri, prin care cererea reprezentantului pârâtei cu privire la strămutarea pricinii pentru examinare la sediul pârâtei în mun. Chișinău, sectorul Centru s-a respins, cauza fiind restituită la rejudecare în prima instanță, în același complet de judecată.

Pentru a se ajunge la o astfel de concluzie, instanța de recurs a punctat următoarele [7]: „(...) *prin prisma art. 11 din Legea contenciosului administrativ nr.793 din 10 februarie 2000, sintagma „domiciliul reclamantului” urmează a fi interpretată în sens extensiv* (sublinierea ne aparține – n.a.), *astfel încât să cuprindă și sediul reclamantului, în circumstanțele în care acesta este o persoană juridică.*

Iar interpretarea prevederilor respective în sens restrâns, ca reglementând instituirea competenței jurisdicționale alternative doar la alegerea reclamantului-persoană fizică, ridică chestiuni pe marginea respectării art.6 (dreptul la un proces echitabil) și art.14 (interzicerea discriminării) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Or, acordarea prin lege doar reclamantilor-persoanelor fizice a dreptului discreționar de a alege instanța competentă în contencios administrativ (reieșind din instanța în a cărei rază își au ei domiciliul sau își au sediul pârâtii) ar constitui un tratament preferențial nejustificat în raport cu reclamantii-entități juridice și ar pune în discuție respectarea obligațiilor de asigurare a dreptului de acces la justiție și garantarea unui tratament egal justițiabililor la care este ținută Republica Moldova în virtutea angajamentelor sale internaționale.

Prin urmare, prevederile art.11 din Legea contenciosului administrativ nr.793 din 10 februarie 2000, urmează a fi înțelese ca instituind competența jurisdicțională teritorială de alternativă atât pentru reclamant-persoane fizice, cât și pentru reclamant-entități juridice”.

În acest segment de analiză, vom menționa că art. 11 din Legea contenciosului administrativ nu reglementează expres competența de alternativă reieșind din sediul reclamantului-persoanei juridice, operând doar cu noțiunea de „domiciliu” care se referă exclusiv la reclamant-persoană fizică, iar entitățile juridice caracterizate prin sediu nu-și găsesc reflectare în prevederile acestui articol.

În continuarea acestui gând, remarcăm că noțiunea de „domiciliu” este tranșat în art.30 alin.(1) din Codul civil, ca fiind locul unde persoana fizică își are locuința statornică sau principală. Se consideră că persoana își păstrează domiciliul atâta timp, cât nu și-a stabilit un altul.

În literatura de specialitate, se apreciază că noțiunea de „domiciliu” trebuie înțeleasă în sensul de adresă unde pârâtul locuiește efectiv, chiar dacă, potrivit legii, el nu poate fi socotit că are aici domiciliul [6, p.423].

Față de cele ce preced, se desprinde cu pregnanță că atât din reglementările legislative, cât și din abor-

dările doctrinare, noțiunea de domiciliu este caracteristică doar persoanei fizice. De aici și concluzia că, *de lege lata*, art. 11 din Legea contenciosului administrativ, care instituie competența jurisdicțională teritorială alternativă în materia contenciosului administrativ, se referă anume doar în privința persoanelor fizice. Or, persoanele juridice au sediu, și nu domiciliu. Dacă legiuitorul ar fi dorit să extindă prevederile ce reglementează competența jurisdicțională teritorială alternativă în materia contenciosului administrativ și în privința persoanelor juridice, ar fi indicat *expressis verbis* și sintagma „sau sediul persoanei juridice”, așa cum a procedat, de exemplu, în cazul art.38 din Codul de procedură civilă, când a reglementat competența jurisdicțională teritorială ca regulă generală. În termenii legiuitorului: „reclamantul poate intenta acțiunea în oricare din sediile instanței în a cărei rază teritorială se află domiciliul pârâtului. Acțiunea împotriva unei persoane juridice se întentează în unul dintre sediile instanței în a cărei rază teritorială se află sediul persoanei juridice respective”.

În acest context, Plenul Curții Supreme de Justiție, conform art. 12/2 CPC, a emis și un aviz consultativ cu privire la modul de aplicare a prevederilor art. 11 din Legea contenciosului administrativ nr. 793-XIV din 10 februarie 2000 și art. 38 din Codul de procedură civilă în Dosarul nr. 4ac-6/15 [1].

În afară de aceasta, deși instanța de recurs în speța exemplificată nu face nicio referire expresă la Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr. 85 din 20 ianuarie 2016 cu privire la modul de aplicare a art. 11 din Legea contenciosului administrativ nr.793 din 10 februarie 2000 [16], în realitate, argumentele sunt preluate din acest act. Totuși, din punct de vedere conceptual, semnalăm că recomandarea prenotată contravine unei teze cu valoare de principiu din Recomandarea nr.24 privind aplicarea prevederilor Legii nr.155 din 05 iulie 2012 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, conform căreia: „normele de competență jurisdicțională sunt de strictă interpretare, iar orice interpretare extensivă sau restrictivă trebuie calificată ca abuz de drept (sublinierea ne aparține – n.a.)”.

Prin suprapunere, se atestă anumite discrepanțe. Astfel, într-o recomandare se relevă că sintagma „domiciliul reclamantului” ce vizează competența jurisdicțională teritorială în materia contenciosului administrativ urmează a fi interpretată în sens extensiv astfel încât să cuprindă și sediul reclamantului, în circumstanțele în care acesta este o persoană juridică, iar, în altă recomandare, din contra, se specifică, cu titlu general că interpretarea extensivă nu își are locul în cazul normelor de competență jurisdicțională, fiind catalogată ca un abuz de drept. În context, accentuăm că, din art.1 alin. (2) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție nr.789 din 26 martie 1996 [13], rezultă că, Curtea Supre-

mă de Justiție este instanța judecătorească supremă care asigură aplicarea corectă și uniformă (sublinierea ne aparține – *n.a.*) a legislației de către toate instanțele judecătorești, soluționarea litigiilor apărute în cadrul aplicării legilor, garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat. Însă, aceasta nu denotă că autoritatea judecătorească poate institui și norme primare acolo unde se consideră că legiuitorul a „gafat”. În astfel de situații, se poate doar de formulat propuneri *de lege ferenda*.

Așadar, trebuie să recunoaștem că, în virtutea principiului egalității persoanelor în fața legii, ar fi oportun de suplinit art.11 din Legea contenciosului administrativ, după cuvântul „domiciliul”, cu termenul „sediul”, astfel încât *per ansamblu* redacția articolului dat să sune în felul următor: „Acțiunile de contencios administrativ se înaintează în judecătoriile sau curțile de apel în a căror rază teritorială își are domiciliul sau sediul reclamantul ori își are sediul pârâtul, cu excepția cazurilor când prin lege este stabilită o altă competență”. Or, actuala redacție a articolului prenotat nu poate fi considerată ca fiind reușită. În același timp, amintim că în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului s-a constatat că violarea principiilor egalității și nediscriminării are loc atunci când se aplică un tratament diferențiat între persoane plasate în situații analoage sau compatibile, fără să existe o justificare obiectivă și rezonabilă sau când există o disproporție între scopul urmărit și mijloacele folosite. Statele contractante beneficiază de o marjă largă de apreciere pentru a determina dacă și în ce măsură diferențele între situații similare justifică distincția în tratament [17, §60; 18, §96]. În acest sens, nu există nicio justificare obiectivă și rezonabilă pentru o atare concepție pentru exceptarea în sensul art.11 din Legea contenciosului administrativ a persoanelor juridice. Tocmai de aceea, în așa mod se încalcă anume principiul egalității și nediscriminării.

Referințe bibliografice:

1. Avizul consultativ al Plenului Curții Supreme de Justiție din 18 mai 2015 cu privire la modul de aplicare a prevederilor art. 11 din Legea contenciosului administrativ nr. 793-XIV din 10 februarie 2000 și art. 38 din Codul de procedură civilă. Dosarul nr. 4ac-6/15. http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=30 (Vizitat 20.04.2017)
2. Avizul Plenului Curții Supreme de Justiție din 30 septembrie 2013 cu privire la modul de aplicare a prevederilor art. 7 alin. (1), 8 alin. (3), 24 alin. (1) din Legea contenciosului administrativ nr. 793-XIV din 10 februarie 2000 și art. 331 din Codul de procedură civilă. Dosarul nr. 4ac-24/13. http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=11 (Vizitat 20.04.2017)
3. Chiriță R. Paradigmele accesului la justiție. Cât de liber e accesul liber la justiție? În: *Pandectele Române*, 2006, nr.1, p.176-214.
4. Ciobanu V.M. Curtea Constituțională – garant al supremației Constituției, putere legiuitoare sau expert parlamentar? În: *Revista Română de Drept Privat*, 2009, nr.3, p.72-96.
5. Ciobanu V.M. Accesul liber la justiție – principiu constituțional. În: *Liber amicorum Ioan Muraru*. Despre constituție și constituționalism / Coordonatori: Tănăsescu S.E., Deaconu Șt. București: Hamangiu, 2006, p.58-65.
6. Ciobanu V.M. Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Vol.I. București: Național, 1996. 509 p.
7. Decizia Colegiului Civil și de contencios administrativ al Curții de Apel Bălți din 23 martie 2017. Dosarul nr.3r-5/17. https://cab.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=03-3r-235-13012017&solr_document_2=&Tematica=&solr_document_3=All (Vizitat 20.04.2017).
8. Deleanu I. *Tratat de procedură civilă*. Vol. I. București: C.H. Beck, 2007. 920 p.
9. Gheorghe N. *Competența instanțelor judecătorești în materie civilă*: Rezumat al tezei de doctorat, Sibiu, 2013. 64 p.
10. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la actele judecătorului în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare”, nr.5 din 17 noiembrie 2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=189 (Vizitat 20.04.2017).
11. Încheierea Judecătoriei Sângerei din 19 decembrie 2016. Dosarul nr. 3-31/2016. https://jbl.instante.justice.md/ro/incheieri-instante?solr_document=43-3-2471-18112016&solr_document_4=&Tematica=&solr_document_3=All (Vizitat 20.04.2017).
12. Legea Republicii Moldova cu privire la contenciosul administrativ, nr.793 din 10 februarie 2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr.57-58.
13. Legea Republicii Moldova cu privire la Curtea Supremă de Justiție, nr.789 din 26 martie 1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.196-199.
14. Leș I. *Tratat de drept procesual civil*. Ed. a V-a. București: C.H. Beck, 2010. 1216 p.
15. Porumb G. *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*. Vol.1. București: Editura Științifică, 1960. 576 p.
16. Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr. 85 din 20 ianuarie 2016 cu privire la modul de aplicare a art. 11 din Legea contenciosului administrativ nr.793 din 10 februarie 2000. http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=133 (Vizitat la 20.04.2017).
17. *Speța Burden v. Regatul Unit*, nr. 13378/05, CEDO, 29 aprilie 2008. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-86146> (Vizitat 10.05.2017).
18. *Speța Schalk și Kopf v. Austria*, nr. 30141/04, CEDO, 24 iunie 2010. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99605> (Vizitat 10.05.2017).
19. Stoenescu I., Zilberstein S. *Tratat de drept procesual civil*. Vol.I. București: Centrul de multiplicare al Universității din București, 1973. 404 p.
20. Tăbârcă M. *Drept procesual civil*. Vol. I. București: Universul Juridic, 2008. 778 p.

DREPT PENAL ȘI DREPT PROCESUAL PENAL**CZU 343.13****NEGLIJENȚA ÎN SERVICIU (ART.329 CP RM): DELIMITAREA DE UNELE FAPTE PENALE SIMILARE (I)**

Adrian POPENCO,
doctorand USM, procuror,
adjunct al procurorului-șef
al Procuraturii Anticorupție

SUMAR

Studiul efectuat are drept scop identificarea asemănărilor și deosebirilor dintre abuzul de putere sau abuzul de serviciu (art.327 CP RM) și neglijența în serviciu (art.329 CP RM). Se indică faptul că, comparativ cu abuzul de putere sau abuzul de serviciu, neglijența în serviciu implică manifestarea de către persoana publică a unui comportament concretizat în îndeplinirea defectuoasă a obligațiilor sale de serviciu. Infracțiunile prevăzute la art.327 CP RM însă, prin esență, nu presupun exercitarea atribuțiilor de serviciu în mod defectuos, ci prin abuz. Se arată că infracțiunile prevăzute la art.329 CP RM se caracterizează prin prezența imprudenței drept formă a vinovăției. În contrast, abuzul de putere sau abuzul de serviciu poate fi comis cu intenție directă sau indirectă, cu excepția lit.c) alin.(2) art.327 CP RM, unde, față de urmările prejudiciabile, făptuitorul manifestă imprudență.

Cuvinte-cheie: *neglijență în serviciu, abuz de putere, abuz de serviciu, imprudență, urmări grave, obligații, situație de serviciu, norme similare.*

Încadrarea unei fapte infracționale se prezintă ca fiind un proces complex și, adesea, anevoios. Dificultatea calificării unor sau altor fapte prejudiciabile în tiparul unor norme de incriminare este rodul, inclusiv, al creației legislative. La adoptarea unor texte de lege penale, legiuitorul este nevoit să incrimineze, în cadrul unor norme distincte unele comportamente care, la prima vedere, sunt similare sau, cel puțin, înrudite. Existența unor atare norme de incriminare în Codul penal nu are cum să nu creeze practicianului dificultăți în procesul de interpretare și aplicare a legii penale.

SUMMARY**NEGLIGENT PERFORMANCE OF DUTIES:
DELIMITATION OF SOME SIMILAR
CRIMINAL ACTS (I)**

The study aims to identify similarities and differences between the abuse of power or abuse of official position (art.327 PC RM) and negligent performance of duties (329 PC RM). Comparative with abuse of power or abuse of official position, negligent performance of duties involve manifestation by the public person a conduct resulted in poor performance of its service obligations. Offences provided in art. 327 PC RM, in essence, do not involve improperly performance of duties, but by abuse. Offenses provided art. 329 PC RM is characterized by imprudence as a form of guilt. In contrast, abuse of power or abuse of official position may be committed with direct or indirect intent, except point c) para. (2) art. 327 PC RM where against harmful consequences the perpetrator manifests imprudence.

Key-words: *negligent performance of duties, abuse of power, abuse of official position, imprudence, severe consequences, obligations, official position, similar norms.*

Acest lucru determină persoana abilitată cu încadrarea juridico-penală a faptelor infracționale să recurgă, pe de o parte, la efectuarea unei aprecieri juridice mai amănunțite a celor comise, iar, pe de altă parte, să-și concentreze efortul asupra identificării cu exactitate a conținutului semnelor componente de infracțiune din cadrul normei pasibile de aplicare, în vederea calificării corecte a faptei prejudiciabile comise, adică potrivit normei ce conține semnele faptei prejudiciabile săvârșite, nu însă potrivit unei norme penale similare.

Așadar, indubitabil, procesul de căutare și aplicare a unei norme de incriminare concrete este îngreunat atunci când norma potențială de aplicare este similară cu una sau mai multe norme de incriminare. Acest lucru este valabil și pentru art.329 CP RM [3] (articol, sub a cărei denumire – neglijența în serviciu – sunt reunite

trei variante-tip de infracțiuni) care comportă similitudini cu alte norme incriminatoare.

În prezentul demers științific ne propunem să facem delimitarea dintre infracțiunile prevăzute la art.329 CP RM de unele fapte penale similare, tocmai pentru a facilita procesul de încadrare a faptelor prejudiciabile comise în tiparul unor sau altor norme de incriminare. *In concreto*, infracțiunile de neglijență în serviciu înscrise la art.329 CP RM vor fi analizate comparativ cu unele infracțiuni din același Capitol XV „Infracțiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică” din Partea Specială a Codului penal, precum și cu unele infracțiuni amplasate în alte capitole din Partea Specială a Codului penal.

Pentru început, atenția noastră va fi focalizată pe abordarea comparativă a infracțiunilor de neglijență în serviciu în raport cu alte infracțiuni ce aduc atingere relațiilor sociale cu privire la buna desfășurare a activității în sfera publică. În special, ne interesează care sunt criteriile de disociere a neglijenței în serviciu de abuzul de putere sau abuzul de serviciu. În acord cu alin.(1) art.329 CP RM, neglijența în serviciu presupune neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană publică a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiincioase față de ele, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice. În schimb, potrivit alin.(1) art.327 CP RM, constituie abuz de putere sau abuz de serviciu folosirea intenționată de către o persoană publică a situației de serviciu, dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice.

Ab initio menționăm că art.329 CP RM conține norme operative, în timp ce art.327 CP RM – norme prohibitive. Potrivit doctrinei, normele operative stabilesc, ca regulă de conduită, obligația de a face sau de a acționa, în timp ce normele prohibitive conțin, ca regulă de conduită, abținerea de a săvârși fapta descrisă și incriminată în dispoziție [9, p.61]. Așadar, normele înscrise la art.329 CP RM obligă la un anumit comportament, în timp ce cele conținute în art.327 CP RM interzic manifestarea unui comportament anume. Acest lucru rezultă explicit din dispoziția normelor de incriminare supuse analizei.

Ceea ce seamănă neglijența în serviciu și abuzul de putere sau abuzul de serviciu, pe lângă obiectul juridic generic similar, este calitatea specială a subiectului infracțiunii, și anume: cea de persoană publică. De asemenea, neglijența în serviciu care a provocat decesul unei persoane (lit.a) alin.(2) art.329 CP RM) exact ca și abuzul de putere sau abuzul de serviciu soldat cu urmări grave (lit.c) alin.(2) art.327 CP RM) lezează, în plan

secundar, relațiile sociale cu privire la viața persoanei. Totuși, în cazul abuzului de putere sau abuzului de serviciu soldat cu urmări grave, comparativ cu neglijența în serviciu care a provocat decesul persoanei, relațiile sociale cu privire la viața persoanei formează obiectul juridic secundar alternativ.

La fel, neglijența în serviciu care a provocat alte urmări grave (lit.b) alin.(2) art.329 CP RM) similar abuzului de serviciu sau abuzului de putere soldat cu urmări grave atentează, în plan secundar, asupra relațiilor sociale cu privire la sănătatea persoanei. De această dată, și într-un caz și în altul relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei constituie obiect juridic secundar alternativ.

În planul laturii obiective, consemnăm că atât abuzul de putere sau abuzul de serviciu, cât și neglijența în serviciu sunt componente materiale de infracțiune. Pe lângă fapta prejudiciabilă, legiuitorul a inserat și urmarea prejudiciabilă drept semn obligatoriu și, respectiv, legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă. În partea ce vizează fapta prejudiciabilă, ne întrebăm: care din cele două forme ale faptei prejudiciabile îmbracă ilicitul penal consemnat la art.327 și 329 CP RM? Părerile oamenilor de știință variază la acest capitol. De exemplu, M.A. Tîneanaia susține că neglijența în serviciu poate lua doar forma inacțiunii, în timp ce abuzul de serviciu sau de putere nu poate fi comis prin inacțiune [25, p.47; 26, p.140]. Pe o poziție oarecum similară se situează I.G. Minakova care relevă pe marginea neglijenței în serviciu: „Atât în cazul neîndeplinirii, cât și în cel al îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu, persoana cu funcție de răspundere, subiectul infracțiunii nu îndeplinește careva dispoziții. Iar diferența între neîndeplinirea și îndeplinirea necorespunzătoare constă doar în „gradul de neîndeplinire a obligațiilor” care nu are vreo importanță pentru calificarea infracțiunii [21, p.84-85.]”. În contrast, E.V. Țarev opinează că neglijența în serviciu se exprimă sub forma acțiunii – îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu, sau sub forma inacțiunii – neîndeplinirea obligațiilor de serviciu [29, p.604; 30, p.20]. De aceeași părere sunt și alți autori [18, p.149; 19, p.870; 22, p.897; 28, p.762; 1, p.911]. Bunăoară, S.Kahane menționează că elementul material al infracțiunii de neglijență în serviciu constă alternativ fie într-o inacțiune (omisiune), fie într-o acțiune (comisiune) [6, p.91].

Subscriem opiniei celor din urmă autori. Suntem de părere că infracțiunile prevăzute la art.329 CP RM pot îmbrăca ambele forme ale faptei prejudiciabile: acțiunea și inacțiunea. *Grosso modo*, neîndeplinirea obligațiilor de serviciu de către persoana publică presupune manifestarea unui comportament pasiv, în timp ce îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu

implică exprimarea unui comportament activ în procesul realizării activității de serviciu.

Pe o poziție diferită se situează M.A. Țineanaia, în opinia căreia neglijența în serviciu este o infracțiune omisivă chiar și atunci când fapta prejudiciabilă ia forma îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu [24, p.47]. În calitate de argument autorul relevă: „La aprecierea juridico-penală a comportamentului persoanei cu funcție de răspundere nu are relevanță dacă aceasta a realizat unele acțiuni în exercitarea obligațiilor de serviciu. Pentru calificare are importanță că persoana nu a realizat acele acțiuni pe care trebuia să le realizeze. Obligația executată parțial trebuie catalogată drept obligație neexecutată [24, p.47]”. Susținem argumentul adus de M.A. Țineanaia. Doar că acesta nu este în stare să demonstreze că îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu presupune forma pasivă de manifestare a conduitei infracționale. Într-adevăr, prin îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu trebuie de înțeles executarea insuficientă, necalitativă a acestora sau peste termenul stabilit etc. Deci, făptuitorul acționează, dar într-un mod deficient, insuficient etc. Or, dacă ar fi acționat într-un mod suficient, calitativ etc., comportamentul acestuia nu ar fi constituit infracțiune. Fără dubii, obligația executată parțial, deficitar etc. nu poate fi considerată ca fiind o obligație executată. Această circumstanță stabilește limita dintre ilicitul penal și non-ilicit, nu determină însă forma de exteriorizare a faptei prejudiciabile comise – acțiune sau inacțiune. Mai mult, în sensul său obișnuit cuvântul „a îndeplini” [5, p.967] semnifică acțiunea de a face, a înfăptui, a realiza ceva. Așadar, respectivul termen nu poate avea o altă conotație decât de comportament activ. Totuși, o obligație de serviciu executată în atare condiții (necorespunzător) trebuie apreciată ca fiind neexecutată. Deci, ca efect, neîndeplinirea și îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu sunt modalități normative asemănătoare (și într-un caz și în altul este vorba de obligații neexecutate). Diferența e că în cazul neîndeplinirii făptuitorul omite în general să-și îndeplinească obligațiile de serviciu, pe când în ipoteza îndeplinirii necorespunzătoare făptuitorul recurge la acte de executare a obligațiilor de serviciu, dar într-un volum insuficient, necalitativ, peste termen etc., deci, acționează, dar insuficient, defectuos etc.

În context, ca replică față de punctul de vedere exprimat de M.A. Țineanaia se profilează următoarele întrebări logice: de ce legiuitorul moldav, inclusiv cel rus, și nu doar, a mers pe calea stabilirii îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu drept modalitate distinctă de exprimare a faptei prejudiciabile, avându-se în vedere că orice îndeplinire insuficientă, deficitară a obligațiilor de serviciu se echivalează cu neîndeplini-

rea acestora? De ce legiuitorul nu s-a rezumat să specifice neîndeplinirea obligațiilor de serviciu în calitate de unică modalitate normativă de exprimare a faptei prejudiciabile? Răspunsul pare a fi unul evident. Este clar că legiuitorul a vrut să distingă cele două modalități de exprimare a ilicitului penal, nu după efect (deoarece acesta este același pentru ambele modalități), ci după forma activă și pasivă de manifestare a comportamentului infracțional.

După această digresiune, absolut importantă prezentului studiu, consemnăm că nu doar neglijența în serviciu, ci și abuzul de putere sau abuzul de serviciu poate îmbrăca atât forma activă, cât și cea pasivă de exprimare a faptei prejudiciabile. Din textul normei de la alin.(1) art.327 CP RM aflăm că abuzul de putere sau abuzul de serviciu presupune folosirea intenționată de către o persoană publică a situației de serviciu, dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice. Prin folosirea situației de serviciu, subliniază S.Brînză și V.Stati, se înțelege săvârșirea unor acțiuni sau inacțiuni (sublinierea ne aparține – *n.a.*) care decurg din atribuțiile de serviciu ale făptuitorului și care sunt în limitele competenței sale de serviciu [1, p.897]. Nu susținem punctul de vedere exprimat de M.A. Țineanaia, enunțat *supra*, în acord cu care abuzul de putere sau abuzul de serviciu nu poate fi comis pe calea inacțiunii. Nu este greu de imaginat cazul unei persoane publice care, folosindu-se de situația sa de serviciu, intenționat nu răspunde la o petiție, în rezultat fiind cauzate unei persoane fizice daune în proporții considerabile, urmare prejudiciabilă față de care făptuitorul manifestă intenție.

Precizăm că în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației, referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și neglijența în serviciu”, nr.7 din 15.05.2017 [14], folosirea situației de serviciu este definită ca fiind activitatea ce presupune comiterea de către persoana publică, respectiv de către persoana cu funcție de demnitate publică a unor acțiuni sau inacțiuni prejudiciabile (sublinierea ne aparține – *n.a.*) care derivă din atribuțiile sale de serviciu, fiind în limitele competenței sale funcționale. Iar în calitate de modalități faptice de exprimare a inacțiunii prejudiciabile, pct.4.1. din Hotărâre evidențiază cu titlu exemplificativ: refuzul de a angaja o persoană care a promovat concursul pentru ocuparea postului; refuzul de a acorda persoanelor fizice sau juridice informația permisă prin acte normative; refuzul neîntemeiat de a primi sau de a înregistra un act, un document, un dosar etc. Nu în ultimul rând, în corespundere cu art.19 (abuzul de funcții) din Convenția Națiunilor Unite împotriva

corupției [4], fiecare stat parte are în vedere să adopte măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc a fi necesare pentru a atribui caracterul de infracțiune, în cazul în care actele au fost săvârșite cu intenție, faptei unui agent public de a abuza de funcțiile sau de postul său, adică de a îndeplini ori de a se abține să îndeplinească (sublinierea ne aparține – *n.a.*), în exercițiul funcțiilor sale, un act cu încălcarea legii, cu scopul de a obține un folos necuvenit pentru sine sau pentru altă persoană sau entitate.

În cele din urmă, conchidem că nu doar faptele de neglijență în serviciu, ci și cele de abuz de putere sau abuz de serviciu sunt susceptibile a fi săvârșite prin infracțiune. S-ar părea că la acest capitol numitele infracțiuni nu se deosebesc. Realitatea este alta. *Primo*, în cazul neglijenței în serviciu acțiunea și inacțiunea prejudiciabilă sunt inserate în textul normei în calitate de modalități normative distincte. Alta e situația în ipoteza abuzului de putere sau al abuzului de serviciu. Aici legiuitorul a mers pe calea stipulării unei expresii generice, celui abilitat cu aplicarea legii penale revenindu-i sarcina să identifice modalități faptice concrete de exprimare a comportamentului pasiv și a celui activ. *Secundo*, folosirea situației de serviciu prin manifestarea unui comportament activ trebuie disociată de îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu. Ceea ce le aseamănă este faptul că în cazul ambelor infracțiuni făptuitorul acționează în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu. Totuși, comparativ cu abuzul de putere sau abuzul de serviciu, neglijența în serviciu implică manifestarea de către persoana publică a unui comportament concretizat în îndeplinirea defectuoasă a obligațiilor sale de serviciu. Nu același lucru putem afirma în legătură cu infracțiunile prevăzute la art.327 CP RM, care, prin esență, nu presupun exercitarea atribuțiilor de serviciu în mod defectuos, ci în mod abuziv.

În alt registru, urmarea prejudiciabilă constituie un alt criteriu de delimitare a neglijenței în serviciu de abuzul de putere sau abuzul de serviciu. Pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu în varianta-tip prevăzută la alin.(1) art.327 CP RM este caracteristic prezența urmărilor prejudiciabile sub forma daunelor în proporții considerabile intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice. În același timp, urmarea prejudiciabilă a neglijenței în serviciu consemnată la alin.(1) art.329 CP RM constă cauzarea unor daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice. O atare abordare legislativă este cât se poate de clară, avându-se în vedere faptul că infracțiunile reunite sub denumirea de neglijență în serviciu sunt infracțiuni imprudente și, deci, mai puțin periculoase.

Pe cale de consecință, este inaplicabil art.329 CP RM în situația în care neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu, ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiincioase față de ele, nu a cauzat o urmare prejudiciabilă sau a cauzat o urmare prejudiciabilă, dar sub limita daunelor în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, adică sub limita a 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărâre de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei. O atare faptă prejudiciabilă nu poate antrena nici măcar răspunderea contravențională. Or, Codul contravențional al Republicii Moldova [2] nu conține o normă corespundentă celei de la art.329 CP RM care să sancționeze neglijența în serviciu atunci când cele comise nu întrunesc semnele unei infracțiuni. În materia abuzului de putere sau abuzului de serviciu însă, o asemenea normă corespundentă se regăsește în Codul contravențional. Este vorba de art.312 care pedepsește abuzul de putere sau abuzul de serviciu atunci când fapta nu întrunește elementele unei infracțiuni. După cum rezultă din interpretarea sistemică a art.327 CP RM și art.312 din Codul contravențional, subliniază A.Eșanu, ilicitului contravențional îi este străină vreo urmare prejudiciabilă cu relevanță la încadrare [7, p.59].

Așadar, neglijența în serviciu nu poate fi sancționată contravențional, comparativ cu abuzul de putere sau abuzul de serviciu. Și de această dată forma vinovăției cu care acționează făptuitorul constituie criteriul fundamental în criminalizarea unor sau altor fapte. Drept consecință, neglijența în serviciu care nu a cauzat vreo urmare prejudiciabilă sau a cauzat, dar sub limita celor stabilite în textul normei de la alin.(1) art.329 CP RM poate antrena răspunderea disciplinară în temeiul lit.f) art.57 din Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, nr.158 din 04.07.2008 [11] sau în temeiul altor legi speciale (de exemplu: Legea Republicii Moldova cu privire la statutul judecătorului, nr.544 din 20.07.1995 [10], Legea Republicii Moldova cu privire la Procuratură, nr.3 din 25.02.2016 [12] etc.).

De asemenea, neglijența în serviciu care a provocat decesul unei persoane este incriminată într-o normă distinctă (lit.a) alin.(2) art.329 CP RM), în timp ce în conjunctura abuzului de putere sau abuzului de serviciu decesul persoanei constituie una din urmările prejudiciabile cu caracter alternativ înscrise în cadrul semnelui „urmări grave” din conținutul lit.c) alin.(2) art.327 CP RM. Un atare semn nu este străin pentru art.329 CP RM, care, la lit.b) alin.(2) din același articol, stabilește răspunderea penală pentru neglijența în serviciu care a provocat alte urmări grave. Definitiv pentru ambele componente de infracțiune este, punctează E.V. Țarev,

natura juridică identică a urmărilor prejudiciabile, și anume: de a constitui semn estimativ [29, p.604].

În altă privință, în doctrină se menționează că la calificarea infracțiunilor prevăzute la art.285 CP FR (articol ce cuprinde norme similare cu cele înscrise la art.327 CP RM) și la art.293 CP FR (articol ce cuprinde norme similare cu cele înscrise la art.329 CP RM), foarte atent trebuie cercetată latura subiectivă a infracțiunii din cadrul componentelor de bază, deoarece anume în baza acesteia are loc delimitarea unei infracțiuni de serviciu comise intenționat de neglijența în serviciu [30, p.23].

Într-adevăr, atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă comisă și, respectiv, față de urmările prejudiciabile survenite, constituie criteriul hotărâtor de delimitare a neglijenței în serviciu de abuzul de putere sau abuzul de serviciu. Mai cu seamă delimitarea acestor infracțiuni se face necesară în ipoteza în care comportamentul făptuitorului îmbracă forma pasivă de exprimare a ilicitului penal. Cu privire la acest aspect, în literatura de specialitate rusă se relevă: „Atitudinea psihică a făptuitorului față de neîndeplinirea obligațiilor de serviciu poate fi diferită. Într-un caz persoana cu funcție de răspundere poate intenționat și conștient să nu-și îndeplinească obligațiile sale de serviciu, în timp ce în alt caz – să uite despre necesitatea realizării unor sau altor acțiuni ce țin de exercitarea obligațiilor de serviciu, adică să nu conștientizeze că încalcă obligațiile pe care le deține [25, p.49]”. Dezvoltând ideea sus-enunțată, V.N. Borkov punctează că în cazul neglijenței în serviciu persoana cu funcție de răspundere nu-și îndeplinește obligațiile sale de serviciu din cauza trecerii cu vederea, neatenției sau din cauza lipsei unei pregătiri corespunzătoare, nu însă intenționat, fapt caracteristic abuzului de serviciu sau abuzului de putere [15, p.188]. Aceeași atitudine psihică o manifestă făptuitorul în raport cu fapta comisivă. Acest lucru rezultă explicit din titulatura articolului și, implicit, din atitudinea psihică a făptuitorului față de obligațiile sale de serviciu pe care acesta nu le îndeplinește sau le îndeplinește necorespunzător, atitudine inserată expres în dispoziția normei de incriminare. Mai exact, după cum remarcă E.L. Rubaciova și O.M. Matlașevskaia, expresia „atitudine neglijentă sau neconștiincioasă” din textul normei incriminatoare semnifică atitudinea făptuitorului față de obligațiile sale de serviciu, nu însă față de fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile [23, p.73]. Pe aceeași undă se află I.A. Lukanin [20, p.18]. Totuși, așa cum notează M.A. Tineanaia, natura juridică a acestei infracțiuni exclude posibilitatea manifestării de către făptuitor a intenției față de urmarea prejudiciabilă survenită [27, p.140]. Așa este. În caz contrar, cum am face delimitarea dintre abuzul de putere sau abuzul de serviciu și neglijența în serviciu?!

Prin raportare la art.18 CP RM, menționăm că com-

parativ cu abuzul de putere sau abuzul de serviciu, în cazul neglijenței în serviciu făptuitorul *fie* conștientizează caracterul prejudiciabil al inacțiunii sau acțiunii sale (al neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu), prevede survenirea urmărilor prejudiciabile sub forma daunelor în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice sau, după caz, sub forma decesului ori altor urmări grave, dar consideră în mod ușuratic că acestea nu vor surveni, *fie* nu conștientizează caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu prevede posibilitatea survenirii urmărilor prejudiciabile sus-indicate, deși trebuia și putea să le prevadă.

În concluzie, infracțiunile prevăzute la art.329 CP RM se caracterizează prin prezența imprudenței drept formă a vinovăției. În contrast, după cum se susține în doctrină, abuzul de putere sau abuzul de serviciu poate fi comis cu intenție directă sau indirectă [1, p.900; 17, p.342]. Fiind o componentă materială de infracțiune, în lipsa unei intenții calificate prin scop, abuzul de putere sau abuzul de serviciu poate fi săvârșit și cu intenție indirectă.

În context, apare întrebarea: cum delimităm abuzul de putere sau abuzul de serviciu săvârșit cu intenție indirectă de neglijența în serviciu comisă cu încredere exagerată? Și într-un caz și în altul făptuitorul conștientizează caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, precum și prevede posibilitatea survenirii urmărilor prejudiciabile. De remarcat că în cazul abuzului de putere sau al abuzului de serviciu făptuitorul prevede posibilitatea survenirii urmărilor prejudiciabile ca fiind ceva verosimil și inevitabil să se producă. *Per a contrario*, în ipoteza neglijenței în serviciu, deși făptuitorul prevede posibilitatea survenirii urmărilor prejudiciabile, aceasta este una abstractă. Mult mai pronunțată este diferența efectuată în baza factorului volitiv al intenției indirecte și, respectiv, al imprudenței sub forma încrederii exagerate (*alias* sine încrederii). Astfel, dacă în cazul neglijenței în serviciu persoana publică nu dorește survenirea urmărilor prejudiciabile, încercând în acest sens să depună efortul necesar pentru a preîntâmpina producerea acestora, atunci în cazul abuzului de putere sau abuzului de serviciu persoana publică admite survenirea urmărilor prejudiciabile, deci manifestă indiferență față de acest lucru. Cu privire la acest aspect, în literatura de specialitate română se subliniază că culpa cu prevedere sau ușurința criminală se va deosebi în mod consecutiv și logic de intenția indirectă – cu care se învecinează – prin atitudinea agentului criminal, în sensul că, în cazul intenției indirecte, agentul rămâne pasiv, indiferent în așteptarea producerii rezultatului care îi apare posibil și chiar eventual, în cazul culpei cu previziune, agentul va încerca să preîntâm-

pine în mod activ rezultatul pe care nu-l dorește și nici nu-l acceptă ca posibil, mizând fără temei pe diverși factori obiectivi și subiectivi [8, p.137].

În altă ordine de idei, așa cum am arătat *supra*, abuzul de putere sau abuzul de serviciu în varianta-tip prevăzută la alin.(1) art.327 CP RM poate fi comis cu intenție directă sau indirectă. În același timp, așa cum se susține în doctrină [1, p.902], în ipoteza abuzului de putere sau abuzului de serviciu soldat cu urmări grave (lit.c) alin.(2) art.327 CP RM), făptuitorul manifestă imprudență față de urmările prejudiciabile. Totodată, lit.b) alin.(2) art.329 CP RM incriminează neglijența în serviciu ce a provocat alte urmări grave. De aici decurge logica întrebare: care sunt liniile de demarcare dintre abuzul de putere sau abuzul de serviciu soldat cu urmări grave și neglijența în serviciu care a provocat alte urmări grave? De consemnat că în ambele ipoteze făptuitorul manifestă imprudență față de urmările prejudiciabile survenite. Sub acest aspect, infracțiunile nominalizate sunt asemănătoare. S-ar părea că și sub aspectul atitudinii psihice față de fapta prejudiciabilă comisă cele două infracțiuni sunt similare. Este cazul în care neglijența în serviciu este comisă din imprudență sub forma încrederii exagerate. Or, în această situație făptuitorul conștientizează caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, precum și prevede posibilitatea survenirii urmărilor prejudiciabile. Aceste trăsături sunt caracteristice și atitudinii psihice manifestate de făptuitor în ipoteza abuzului de putere sau abuzului de serviciu. Totuși, comparativ cu abuzul de putere sau abuzul de serviciu, neglijența în serviciu implică drept cauze ale neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu, manifestarea unei atitudini neglijente sau neconștiincioase față de ele. În schimb, în cazul abuzului de putere sau al abuzului de serviciu, făptuitorul manifestă intenție față de obligațiile neexecutate sau executate necorespunzător. Iar acest lucru este dictat de faptul că persoana publică acționează sub imperiul unui imbold anume și în vederea atingerii unei anumite finalități (de exemplu, persoana publică acționează din motiv de răzbunare). De consemnat că până la modificările relativ recente, operate în dispoziția art.327 CP RM prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.60 din 07.04.2016 [13], interesul material ori interesul personal apărea pe post de semn constitutiv al infracțiunii de abuz de putere sau abuz de serviciu în varianta-tip prevăzută la alin.(1) art.327 CP RM. Totodată, la lit.b¹) alin.(2) art.327 CP RM a fost introdusă circumstanța agravantă „aceeași acțiune săvârșită din interes material, în scopul realizării altor interese personale sau în interesul unei terțe persoane”. În aceste

condiții, motivul infracțiunii, care, altădată constituia semn constitutiv în cadrul componenței de bază, astăzi constituie semn circumstanțial agravant. Acest lucru nu are să însemne că abuzul de putere sau abuzul de serviciu specificat la alin.(1) art.327 CP RM, ca și cel prevăzut la lit.c) alin.(2) art.327 CP RM, este comis în lipsa unui motiv. Acesta poate fi oricare, cu excepția celor prevăzute la lit.b¹) alin.(2) art.327 CP RM (de exemplu: ura, invidia, răzbunarea etc.). În contrast, în cazul neglijenței în serviciu motivele ce-l ghidează pe făptuitor la neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu sunt cu totul de altă natură (de exemplu: indiferența sau superficialitatea față de executarea obligațiilor de serviciu etc.). V.N. Borkov remarcă că neglijența în serviciu nu poate fi săvârșită din interes material, dar nu sunt excluse alte motive în baza cărora făptuitorul poate acționa (de exemplu: lipsa dorinței de a munci, lenevia, atitudinea indiferentă față de sarcina cu care a fost investită persoana) [15, p.188]. În doctrină se susține că interesul material exclude calificarea celor comise ca neglijență în serviciu [22, p.900].

Imposibilitatea practică de identificare a motivelor cu care ar fi acționat persoana publică în exercitarea atribuțiilor de serviciu poate crea premise pentru încadrarea unui abuz de putere sau de serviciu drept neglijență în serviciu. Tocmai de aceea este imperioasă stabilirea motivelor ce l-au determinat pe făptuitor să comită fapta infracțională. În acest sens, V.N. Borkov susține, cu drept cuvânt, că deseori persoana este condamnată pentru neglijență în serviciu deoarece nu s-a reușit să se identifice motivele cu care a acționat făptuitorul [16, p.107]. Pentru a evita asemenea disfuncționalități, sugerăm subiecților oficiali de aplicare în concret a legii penale să stabilească de fiecare dată mobilul infracțional tipic nerespectării atribuțiilor de serviciu. Chiar dacă în cazul neglijenței în serviciu, motivul infracțional nu constituie obiect al probatoriuului, dat fiind irelevanța acestuia la încadrare, determinarea lui va facilita procesul de încadrare juridică, context în care se va putea pleda pentru una din cele două infracțiuni analizate în prezentul studiu.

Referințe bibliografice:

1. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
2. Codul contravențional al Republicii Moldova. Nr.218 din 24 octombrie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.3-6. În vigoare din 31.05.2009.
3. Codul penal al Republicii Moldova. Nr.985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74. În vigoare din 12 iunie 2003.

4. Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției. <http://www.cdep.ro/proiecte/2004/400/40/5/conv445.pdf> (vizitat 08.04.2017)
5. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române* / Coord. Eugenia Dima. Chișinău: Arc:Gunivas, 2007. 2280 p.
6. Dongoroz V. ș.a. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea Specială. Vol.IV*. București: ALL Beck, 2003. 936 p.
7. Eșanu A. Abuzul de putere sau abuzul de serviciu: delimitarea ilicitului penal de cel contravențional. În: *Revista Științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2015, nr.11, p.55-60.*
8. Giurgiu N. *Legea penală și infracțiunea (doctrină, legislație, practică judiciară)*. Iași: Gama, 1996. 448 p.
9. Grama M. ș.a. *Drept penal. Partea Generală. Vol.I*. Tipografia Centrală: Chișinău, 2012. 328 p.
10. Legea Republicii Moldova cu privire la statutul judecătorului. Nr.544 din 20 iulie 1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.117-119. În vigoare din 26 octombrie 1995.
11. Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr.158 din 04 iulie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.230-232. În vigoare din 01.01.2009.
12. Legea Republicii Moldova cu privire la Procuratură. Nr.3 din 25 februarie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.69-77. În vigoare din 01 august 2016.
13. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Nr.60 din 07 aprilie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.123-127. În vigoare din 06 mai 2016.
14. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea legislației, referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și neglijența în serviciu”, nr.7 din 15.05.2017. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=216 (Vizitat 30.05.2017).
15. Борков В.Н. Основные признаки должностной халатности (ст. 293 УК РФ). În: *Вестник Омского университета*, 2014, № 1 (38), p.185-189.
16. Борков В.Н. Отграничение халатности от умышленных должностных преступлений. În: *Современное право*, 2014, № 10, p.105-109.
17. Гырла Л.Г., Табарча Ю.М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная. Том II*. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 592 p.
18. Кочерга В.А. Формы деяния в составе халатности: дискуссионные аспекты. În: *Общество, политика, экономика, право*, 2016, № 3, p.147-149.
19. *Курс российского уголовного права. Особенная часть* / Под ред. В.Н. Кудрявцева, А.В. Наумова. Москва: Спарк, 2002. 1040 p.
20. Луканини И.А. Дискуссионные вопросы оценки субъективной стороны халатности. În: *Современная наука: актуальные проблемы теории и практики*, 2011, № 3, p.18-21.
21. Минакова И.Г. *Халатность: уголовно-правовые и криминологические аспекты*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ростов-на-Дону, 2008. 205 p.
22. *Особенная часть Уголовного кодекса Российской Федерации: комментарий, судебная практика, статистика* / Под ред. В.М. Лебедева, А.В. Галахова. Москва: Городец, 2009. 1168 p.
23. Рубачева Е.Л., Матлашевская О.М. Некоторые проблемы в понимании халатности. În: *Общество и право*, 2016, № 1 (55), p.72-74.
24. Тыняная М.А. Ненадлежащее исполнение должностным лицом своих обязанностей как признак объективной стороны халатности. În: *Правовые проблемы укрепления Российской Государственности. Сборник статей Томский Государственный университет*, 2015, p.45-47.
25. Тыняная М.А. Отграничение халатности от других должностных преступлений. În: *Вестник Томского государственного университета. Право*, 2016, №1 (19), p.47-53.
26. Тыняная М.А. Проблемы законодательного определения признаков объективной стороны халатности. În: *Вестник Омского университета. Серия «Право»*, 2012, №1 (30), p.139-142.
27. Тыняная М.А. Проблемы уголовно-правовой оценки субъективных признаков в составе халатности. În: *Вестник Томского государственного университета*, 2011, № 349, p.138-141.
28. *Уголовное право. Особенная часть* / Под ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова, Г.П. Новоселова. Москва: НОРМА-ИНФРА, 2001. 960 p.
29. Царев Е.В. Перспективы развития нормы предусматривающей ответственность за халатность. În: *Юридическая техника*, 2012, № 6, p.604-607.
30. Царев Е.В. *Уголовное законодательство об ответственности за халатность: история, современность, перспективы развития*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 2009. 31 p.

DREPT PENAL ȘI DREPT PROCESUAL PENAL

CZU 343.22

PROVOCAREA INFRAȚIUNII ÎN CONTEXTUL MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚIE (I)

Stanislav COPEȚCHI,
doctor în drept, conferențiar
universitar, USM

SUMAR

Prezentul studiu este destinat abordării teoretico-practice a provocării infracțiunii de către agenții statului. În acest sens, sunt scoase în evidență prevederile legale naționale în materia provocării infracțiunii, precum și practica Curții Europene pentru Drepturile Omului care statuează asupra condițiilor în a căror prezență cele comise constituie sau nu rezultatul unui comportament provocator din partea statului. De asemenea, se încearcă efectuarea delimitării între provocarea infracțiunii și activitatea sub acoperire realizată în condițiile legii.

Cuvinte-cheie: *provocarea infracțiunii, investigator sub acoperire, ofițer de investigație, agent provocator, măsuri speciale de investigație, practica CtEDO.*

În Republica Moldova studii cu privire la provocarea săvârșirii infracțiunii de către agenții statului au fost realizate într-un număr relativ redus. Chiar și așa, demersurile științifice elaborate au vizat, în cea mai mare parte, fenomenul provocării săvârșirii coruperii pasive și a luării de mită. Pentru penaliști provocarea infracțiunii se asociază cu comportamentul provocator al victimei. Provocarea infracțiunii însă, are și o altă semnificație. Este vorba de activitatea unei persoane numite provocator (nu a victimei) îndreptate spre determinarea unei alte persoane la săvârșirea unei infracțiuni cu scopul colectării de probe și tragerii ulterioare la răspundere penală pentru fapta penală comisă. Tocmai asupra acestui concept ne vom focaliza atenția în cele ce urmează.

Provocarea infracțiunii nu este un concept nou, deși acesta a fost inserat în cadrul legal național relativ

SUMMARY

ENTRAPMENT IN THE CONTEXT OF SPECIAL INVESTIGATIVE MEASURES (I)

The present study is intended for the theoretical and practical approach to entrapment by state agents. In this respect are highlighted the national legal provisions on the entrapment and the practice of the European Court of Human Rights stating the conditions in which the presence of the committed acts is or not the result of provocative behavior on the part of the state. Also, is trying making delimitation between entrapment and the undercover activity performed under the law.

Key-words: *entrapment, undercover investigator, investigative officer, provocateur agent, special investigative measures, ECHR practice.*

recent. Probabil, condamnările la Curtea Europeană a Drepturilor Omului atât a Republicii Moldova, cât și a altor state europene a determinat legiuitorul moldav, pe bună dreptate, să statueze în textul unor acte legislative (de natură procesuală) asupra provocării infracțiunii drept activitate interzisă, precum și asupra efectelor recurgerii la un asemenea comportament. În concreto, reglementări în materia ce vizează provocarea infracțiunii se conțin în Codul de procedură penală al Republicii Moldova (în continuare – CPP RM [1]) și în Legea Republicii Moldova privind activitatea specială de investigații, nr.59 din 29.03.2012 (în continuare – Legea nr.59/2012 [5]). Este vorba de pct.11 alin.(1) art.94 și alin.(6) art.136 CPP RM, precum și alin.(6) art.30 din Legea nr.59/2012. De altfel, prevederile enunțate din Codul de procedură penală au fost inserate în textul normativ prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003, nr.66 din 05.04.2012 [6]. Până la acel moment prevederi cu privire la provocarea infracțiunii lipseau cu desăvârșire în conținutul Codului de procedură penală. Acestea nu și-au găsit consfințire nici în Legea Republicii Moldova privind activitatea operativă de investigații, nr.45 din 12.04.1994 (actualmente abrogată) [4], cea care a fost înlocuită de Legea nr.59/2012.

Încă în anul 2010, Gh.Gladchi și B.Glavan menționau asupra oportunității inserării în cadrul legal național a unei prevederi similare cu cea din Legea Federației Ruse cu privire la activitatea operativă de investigații, în acord cu care se interzice incitarea, determinarea, îndemnarea în formă directă sau indirectă la săvârșirea acțiunilor infracționale [2, p.71]. Observăm că reacția legiuitorului moldav nu s-a lăsat prea mult așteptată instituind în cele din urmă interdicția legală privind provocarea săvârșirii infracțiunii.

În cadrul prezentului demers științific ne propunem să abordăm unele chestiuni în materia ce vizează provocarea infracțiunii în lumina practicii CtEDO, precum și să identificăm liniile de demarcație dintre provocarea infracțiunii și activitatea sub acoperire realizată în condițiile legii.

Ab initio, vom încerca să scoatem în evidență condițiile în care operează provocarea infracțiunii. Mai cu seamă, acest lucru interesează în contextul în care în procesul prevenirii infracționalității statul poate face uz de unele măsuri speciale de investigație realizate prin intermediul ofițerilor de investigație. În acest context, A.A. Semin remarcă faptul că măsurile speciale de investigație reprezintă una din cele mai răspândite măsuri îndreptate spre prevenirea și depistarea infracțiunilor cu grad înalt de latență, așa ca: traficul ilegal cu arme, traficul ilegal cu substanțe narcotice, infracțiunile de corupție sau cele săvârșite de grupurile criminale organizate ori de organizațiile criminale etc. [25, p.239]. Deseori, depășirea limitelor atribuite prin lege în procesul efectuării măsurilor speciale de investigații are drept consecință manifestarea unui comportament provocator deși, din prevederile alin.(6) art.136 CPP RM, precum și din cele de la alin.(6) art.30 din Legea nr.59/2012, se desprinde clar interdicția provocării săvârșirii infracțiunii. Provocarea infracțiunii fiind un comportament interzis, excede parametrii legali caracteristici unei veritabile măsuri speciale de investigații. Atunci când măsurile speciale de investigații efectuate creează condiții pentru săvârșirea unei infracțiuni sunt premise a pune în discuție probabilitatea existenței unei provocări din partea agenților statului. Așadar, provocarea infracțiunii se face a fi abordată, în special, în conjunctura realizării măsurilor speciale de investigație, deși nu este exclus ca o simplă persoană să recurgă la un asemenea comportament fără a fi în înțelegere cu reprezentanții organelor de drept.

Una din sarcinile de bază ale fiecărui stat rezidă în prevenirea și combaterea criminalității. În acest scop statul folosește diverse măsuri menite să conducă la proliferarea infracționalității. Printre acestea se enumeră și măsurile speciale de investigație, rolul cărora constă în culegerea informațiilor necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității. Este tragic atunci când activitatea ofițerilor de investigații nu este orien-

tată spre curmarea fenomenelor infracționale, ci spre o direcție diametral opusă, și anume: spre provocarea persoanelor nevinovate la săvârșirea infracțiunilor în vederea tragerii ulterioare a acestora la răspundere penală. Cu alte cuvinte, în loc să asigure respectarea drepturilor și libertăților persoanei, ofițerul de investigație se aventurează în activitatea provocatoare, cea care lezează drepturile și libertățile persoanei, recunoscând-o fictiv ca fiind vinovată de săvârșirea unei infracțiuni.

Statul trebuie să descopere infracțiunile nu să încurajeze săvârșirea acestora. Organele de drept trebuie să constate infracțiuni în curs de pregătire sau cele în curs de executare, dar nu să creeze noi infracțiuni prin determinarea unei persoane nevinovate la săvârșirea acestora. Statul poate crea diverse „capcane” pentru depistarea făptuitorilor. Statul, însă, nu poate incita o persoană să săvârșască o infracțiune după care să o tragă la răspundere penală. O atare practică este mai mult ca imorală. Este inadmisibil ca statul să fie cel care „creează” infracțiunea și tot statul să fie cel ce „lovește” pe cel ce „săvârșeste” infracțiunea creată. De aici și concluzia: provocarea săvârșirii infracțiunii constituie o metodă interzisă de luptă cu criminalitatea. Activitatea investigatorilor sub acoperire este incompatibilă cu comportamentul provocator.

În pofida interdicției nominalizate provocarea infracțiunii constituie un procedeu des utilizat de ofițerii de investigații în procesul „de combatere a criminalității”. În vederea neadmiterii unor astfel de comportamente CtEDO, în cauza *Khudobin contra Federației Ruse* [14, §129], a punctat cât se poate de clar cu referire la art.6 CEDO că, în pofida necesității de a lupta cu criminalitatea, folosirea agenților sub acoperire trebuie aspru limitată; agenții statului pot acționa pe ascuns, dar fără să instige la săvârșirea infracțiunii. Cu privire la efectele negative ale provocării infracțiunii D.Soare afirmă: „Punând în balanță avantajele și dezavantajele activității de provocare desfășurate de către un agent al autorității publice, raportându-ne la principiile oficialității, legalității și a libertății de decizie și acțiune a persoanei suspectului, apreciem că o astfel de activitate aduce mai mult deservicii decât beneficii înfăptuirii și justitei procesului penal. Tocmai de aceea în legislația și practica judiciară europeană o asemenea modalitate de investigare agresivă, ce merge până acolo încât determină practic persoana suspectului să comită sau să continue comiterea unei infracțiuni, a căzut în dizgrație și a ajuns să fie foarte mult restrânsă sau chiar în mod expres interzisă [9, p.220]”.

Nu justifică recurgerea la acte provocatoare nici gravitatea infracțiunilor a căror comitere se dorește. În context, în cauza *Teixeira de Castro contra Portugaliei* [19, §36] CtEDO a constatat prezența provocării la săvârșirea infracțiunii chiar dacă acțiunile agenților statului au urmărit realizarea unui interes public, fiind vorba

de infracțiuni din sfera traficului ilicit de droguri, care prezintă un pericol serios pentru dezvoltarea normală a relațiilor într-o societate democratică. S-a mai statuat că cerințele unui proces echitabil sunt aplicabile în procedurile referitoare la toate genurile de infracțiuni, de la cele mai simple la cele mai complexe, iar interesul public neputând justifica folosirea unor probe obținute ca urmare a instigării de către poliție. În mod similar, în cauza *Vanyan contra Federației Ruse* [20, §46] Curtea Europeană a precizat că infiltrarea agenților sub acoperire trebuie limitată, fiind asigurate garanțiile corespunzătoare, chiar și în cazurile de luptă cu traficul ilicit cu substanțe narcotice.

Totuși, Curtea nu exclude posibilitatea recurgerii la tehnica investigatorilor sub acoperire. O asemenea măsură, însă, trebuie aplicată în cazuri excepționale. Astfel, în cauza *Ramanauskas contra Lituaniei* [17, §49] Curtea a subliniat că practicile sub acoperire pot fi folosite, în special, în procesul combaterii crimei organizate și a corupției. Mai mult, în jurisprudența sa constantă Curtea Europeană a admis utilizarea tehnicilor de investigație sub acoperire în procesul combaterii criminalității, cu condiția ca operațiunile sub acoperire *per se* să nu afecteze dreptul la un proces echitabil, în acțiunile agenților sub acoperire nefiind prezente elementele unei provocări [21, §89].

Revenind la problema delimitării provocării de comportamentul legal al agentului statului, ne propunem drept obiective să răspundem la întrebările: cum deosebim activitatea provocatoare, care este una interzisă, de activitatea legală a ofițerilor de investigații și, respectiv, a investigatorilor sub acoperire? Care sunt criteriile de disociere a celor două activități? Care sunt limitele de acțiune ale investigatorilor sub acoperire astfel încât comportamentul acestora să nu constituie provocare?

Ab initio accentuăm că în cauza *Ali contra României* [12, §98] Curtea Europeană a stabilit că provocarea este diferită de folosirea tehnicilor legale ale activităților sub acoperire în anchetele penale. În același plan menționăm că, deși criteriile de delimitare a celor două activități nu sunt stabilite expres în ordinea juridică națională, acestea rezultă implicit interpretând prevederile legale naționale în coraport cu practica CtEDO în această materie. Relevante în acest sens sunt și explicațiile cazuale cu vocație de interpretare oficială din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție”, nr.11 din 22.12.2014 [3], care punctează condițiile în a căror prezență trebuie reținută provocarea la acte de corupere.

Până a trece nemijlocit la etalarea condițiilor în a căror prezență cele comise pot fi catalogate drept provocare, vom scoate în evidență coraportul dintre urmă-

toarele trei noțiuni relevante studiului de față: „ofițer de investigații”, „investigator sub acoperire” și „agent provocator”. Preliminar consemnăm că ofițerul de investigații și, respectiv, investigatorul sub acoperire nu trebuie confundați cu agentul provocator. Ofițerul de investigații poate deveni investigator sub acoperire atunci când se decide să se recurgă la efectuarea investigației sub acoperire în calitate de măsură specială de investigație. Cu alte cuvinte, ofițerul de investigații antrenat în realizarea investigației sub acoperire este denumit convențional investigator sub acoperire. Nu orice ofițer de investigații poate apărea în postura de investigator sub acoperire. În acord cu alin.(4) art.30 din Legea nr.59/2012, investigatorii sub acoperire sunt angajați, special desemnați în acest scop, din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului de Informații și Securitate, Centrului Național Anticorupție, Departamentului instituțiilor penitenciare al Ministerului Justiției. Prin coroborare cu prevederile alin.(1) art.6 din același act legislativ desprindem că nu pot avea calitatea de investigator sub acoperire ofițerii de investigații din cadrul Ministerului Apărării, Serviciului de Protecție și Pază de Stat și Serviciului Vamal. Pe de altă parte, noțiunea „investigator sub acoperire” este mai largă ca noțiunea „ofițer de investigații”; or, din prevederile alin. (4) art.30 din Legea nr.59/2012 rezultă că orice persoană privată poate evolua în postura de investigator sub acoperire. Evident, aceasta trebuie să acționeze sub supravegherea unui ofițer de investigații. În acest sens, în cauza *Vanyan contra Federației Ruse* [20, §45-50], Curtea Europeană a subliniat că problema provocării poate fi pusă în discuție chiar și în situațiile în care operațiunea relevantă a fost dusă la îndeplinire de o persoană privată care a acționat în calitate de agent sub acoperire, în timp ce aceasta a fost de fapt organizată și supravegheată de către poliție. Nu în ultimul rând, în corespundere cu pct.20 art.6 din CPP RM, prin investigator sub acoperire se înțelege persoana oficială care exercită confidențial activitate specială de investigații, precum și o altă persoană care colaborează confidențial cu organele de urmărire penală.

În doctrină se arată: „Investigatorul sub acoperire este acea persoană căruia i se atribuie o identitate fictivă, prin plăsmuirea unor date de stare civilă nereale în vederea prezentării sale în fața persoanelor care urmează a fi cercetate, sub o identitate conspirativă. Datele care i se atribuie constau într-un nume nou, domiciliu nou, starea civilă, furnizându-i-se înscrisuri care să certifice această identitate (carte de identitate, pașaport, permis de conducere etc.), în plus față de acestea trebuind să se construiască o identitate nouă a investigatorului care să fie credibilă. Asemenea lucrărilor operativi din cadrul serviciilor de informații, nu este suficient ca investigatorului să i se atribuie date de stare civilă noi, ci ele trebuie să privească o altă identita-

te, ceea ce înseamnă că trebuie să i se creeze o biografie falsă pe care acesta este obligat să și-o însușească: locul nașterii, numele părinților, dacă aceștia sunt sau nu în viață, localitățile unde a trăit până în acel moment, religia, locul unde și-a desfășurat studiile, ce profesie are, care au fost ocupațiile sale trecute, ce hobby-uri are etc. În plus, considerăm că se impune crearea unor elemente conexe precum o identitate electronică: cont de Facebook, adresă de poștă electronică etc. deoarece în societatea actuală lipsa unor asemenea elemente atrage suspiciuni, mai ales dacă investigatorul sub acoperire are vârsta sub 30 de ani [10, p.16]". Deci, investigatorul sub acoperire este persoana cu o altă identitate decât cea reală, care cercetează minuțios, sistematic cu scopul de a descoperi date privind existența infracțiunii și pregătirea săvârșirii unei noi infracțiuni, precum și identificarea persoanelor față de care există presupunerea că au săvârșit ori că urmează să săvârșască o infracțiune [11, p.243].

În aceeași ordine de idei, subliniem că investigatorul sub acoperire are drept sarcină culegerea datelor și informațiilor referitoare la pregătirea sau începerea executării unei infracțiuni. Totodată, investigatorul sub acoperire se poate metamorfoza ușor într-un agent provocator. Cel din urmă nu se rezumă la culegerea de date și informații despre infracțiunea comisă, ci și instigă persoana la săvârșirea faptei prejudiciabile. Deci, își depășește competența. În acest sens este relevantă definiția agentului provocator dată în literatura de specialitate: „Agentul provocator este agentul infiltrat al statului sau orice altă persoană care acționează sub coordonarea sau supravegherea unei autorități competente penale și care își depășește, în activitatea desfășurată, limitele atribuțiilor conferite de lege, acționând nu doar în scopul relevării activității infracționale a unei persoane, ci chiar provocând-o pe aceasta să comită infracțiuni în vederea administrării de probe în acuzare [11, p.243]”.

Iar acum să trecem în revistă condițiile care prescriu existența provocării.

Aici evidențiem două teorii care abordează diferit problema existenței sau lipsei provocării: teoria subiectivă și teoria obiectivă. Potrivit **teoriei subiective** (care ține de persoana celui ce a comis infracțiunea) pentru a nu se considera provocare este relevant prezența intenției făptuitorului de a comite infracțiunea, nu însă comportamentul agenților statului. La stabilirea faptului existenței provocării se vor lua în vizor următoarele aspecte: comportamentul anterior al persoanei; existența sau lipsa antecedentelor penale; prezența indicilor despre faptul pregătirii săvârșirii infracțiunii. În corespundere cu teoria subiectivă accentul este pus pe predispoziția persoanei și intenția sa infracțională. Cu alte cuvinte, prioritate se acordă potențialității infracționale, nu însă conduitei agenților statului în apre-

cierea existenței provocării. Potrivit acestei teorii prezența unei potențialități criminale (existența indicilor obiectivi că persoana intenționează să comită infracțiunea sau că pregătește săvârșirea acesteia; existența antecedentelor penale) constituie condiția de bază în aprecierea celor săvârșite ca fiind comise în lipsa unei provocări.

Reacțiile negative față de teoria subiectivă nu s-au lăsat prea mult așteptate. Bunăoară, în doctrină se susține: „Oricare ar fi defectele acuzatului sau trecutul său infracțional, acestea nu pot justifica instigarea și crearea unei noi infracțiuni ca un mijloc de a-l prinde și de a-l pedepsi pentru trecutele sale infracțiuni. A afirma că un asemenea comportament al unui organ al statului este trecut cu vederea și devenit inofensiv de faptul că acuzatul avea o reputație proastă sau că încălcaseră anterior legea înseamnă a întemeia condamnarea în asemenea cauze nu pe săvârșirea infracțiunii pretinse, ci pe reputația anterioară sau pe faptele precedente ale acuzatului, nementionate în actul de acuzare [8, p.47]”. Dezvoltând ideea, V.Pușcașu punctează că o asemenea interpretare a tezei subiective este de natură a avea efectul potențial al încălcării prezumției de nevinovăție, o persoană odată constatată vinovată pentru o infracțiune putând fi cu ușurință mereu considerată vinovată, oricare ar fi comportamentul concret al organelor statale [8, p.47]. În ce ne privește, considerăm că teoria subiectivă duce la neglijarea principiului egalității cetățenilor în fața legii atunci când atitudinea statului trebuie să fie diferită în ipoteza în care pe post de persoană suspectă apare una cu antecedente penale sau cu un trecut penal. O asemenea abordare vine în contradicție și cu scopul legii penale, în general, și scopul pedepsei penale, în special, care reclamă finalitatea urmărită de stat de a asigura prevenția specială. Despre ce fel de prevenție specială poate fi vorba atunci când statul permite un comportament provocator față de o persoană anterior condamnată sau în privința căreia există anumiți indici obiectivi că ar fi săvârșit o faptă infracțională? Potrivit teoriei subiective, ar rezulta că o asemenea persoană din start este lipsită de posibilitatea de a invoca provocarea infracțiunii.

Cât privește predispoziția infracțională, aceasta este prezentă la fiecare dintre noi (mai mult sau mai puțin). A afirma că o persoană predispusă spre săvârșirea infracțiunii nu poate fi provocată, ar însemna imposibilitatea invocării provocării vreodată.

Potrivit **teoriei obiective**, identificarea existenței provocării trebuie desprinsă din conduita agenților statului. Așadar, teoria obiectivă se concentrează pe analiza comportamentului organelor statului, nu însă a persoanei provocate. În corespundere cu această teorie va exista provocare atunci când agentul statului, depășindu-și atribuțiile de serviciu, va determina persoana să săvârșască infracțiunea, indiferent de faptul dacă

persoana provocată a avut sau nu intenția de a comite infracțiunea. În teoria dreptului penal se subliniază că această teorie înlătură complet analiza comportamentului anterior al acuzatului sau a reputației sale, ca fiind elemente lipsite de relevanță în raport cu conduita abuzivă și nepermisă a organelor statale [8, p.47].

Republica Moldova a mers pe calea instituirii unui model mixt, bazat atât pe teoria obiectivă, cât și pe cea subiectivă. În acest sens, în corespundere cu pct.25.3. din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție”, se va reține existența provocării la acte de corupere, dacă sunt întrunite următoarele condiții cumulative: a) acțiunea presupusă ca act de corupere tinde să fie probată prin solicitarea care provine de la o persoană ce avea sarcina să descopere infracțiunea sau când există o determinare directă la comiterea unui act de corupere din partea unui denunțator; b) lipsesc indici obiectivi că fapta ar fi fost săvârșită fără această intervenție (în special, nu au fost realizate acte de pregătire, ba mai mult ca atât, persoana nu a fost dispusă să comită acte de corupere înainte de contactul cu agenții statului sau, după caz, cu persoane private care acționează sub supravegherea agenților statului); c) nu există suspiciuni obiective că persoana ar fi implicată în acte de corupție înainte de implicarea agenților statului sau, după caz, a persoanelor private care acționează sub supravegherea agenților statului.

Precizăm că, deși explicațiile indicate vizează infracțiunile de corupere, considerăm că acestea, prin extrapolare, pot fi aplicate în cazul prezenței suspiciunilor privind existența provocării oricărei infracțiuni, nu doar a celor de corupție. În același timp, surprindem că condițiile sus-indicate sunt desprinse din practica CtEDO.

Așadar, în corespundere cu textul explicațiilor sus-enunțate rezultă că la aprecierea unui comportament drept provocator este ineluctabil să se stabilească dacă inițiativa de a săvârși infracțiunea i-a aparținut agentului statului, fără a se neglija însă, trecutul infracțional al persoanei acuzate. În context, Curtea Europeană, în cauza *Lalas contra Lituaniei* [15, §43], a punctat că una din împrejurările care necesită a fi luate în calcul la aprecierea existenței sau lipsei provocării rezidă în identificarea faptului dacă persoana acuzată a fost implicată anterior în comiterea unor infracțiuni similare. Statuări asemănătoare au fost făcute și în alte cauze [17, §56; 18, §28; 19, §31-39].

În ce ne privește, considerăm că trecutul infracțional al persoanei acuzate poate avea importanță doar în condițiile în care acesta permite apariția unei bănueli rezonabile cu privire la săvârșirea unei noi infracțiuni. Simplul fapt al prezenței antecedentelor penale (stinse sau nestinse) nu este suficient pentru a permite manifestarea unui comportament activ, în sensul instigării

persoanei la săvârșirea infracțiunii. Ilustrative sunt următoarele alegații: „În cauza *Constantin și Stoian contra României* [13] Curtea Europeană a stabilit încălcarea art.6 CEDO, chiar dacă s-a constatat că inculpatul anterior fusese implicat în comiterea infracțiunilor legate de traficul de droguri. Pe de altă parte, Înalta Curte de Casație și Justiție a României a reținut că nu a existat o provocare la săvârșirea infracțiunii din motivul că făptuitorul a comis în trecut acțiuni specifice traficului de droguri. Astfel, s-a reținut că inculpatul avea deja o predispoziție de a comite asemenea infracțiuni (mărturie fiind și faptul că la momentul respectiv el era deja trimis în judecată pentru fapte similare) [7, p.163]”. Așadar, însăși Curtea Europeană admite, ca și excepție, posibilitatea existenței provocării în ipoteza în care persoana acuzată anterior a comis fapte infracționale similare.

În același plan, S.I. Skabelin consemnează: „Analiza practicii CtEDO demonstrează necesitatea acordării unei atenții sporite față de latura subiectivă a infracțiunii săvârșite, luând în calcul, inclusiv, datele despre personalitatea făptuitorului. La aprecierea personalității făptuitorului este necesar de studiat factorii ce l-au determinat să ia hotărârea infracțională [26, p.215]”. Într-adevăr, nu putem neglija personalitatea acuzatului la aprecierea celor comise ca fiind rezultatul unei provocări din partea agenților statului. Tocmai parametrii ce caracterizează persoana acuzatului pot furniza informații utile în planul identificării originii intenției infracționale. Este adevărat și faptul că, luate izolat, particularitățile de personalitate ale făptuitorului nu pot constitui un criteriu suficient și univoc în identificarea lipsei sau prezenței unei provocări. De aceea, aspectele ce vizează persoana acuzatului trebuie coroborate cu alte circumstanțe din care să reiasă cu certitudine existența sau lipsa provocării.

Pentru ca provocarea să lipsească este necesar ca intenția infracțională să-i aparțină în exclusivitate persoanei care a săvârșit fapta penală. Aceasta nu trebuie să derive din partea agentului statului. Cu privire la acest aspect, în doctrină se menționează că „provocarea se exclude, dacă măsurile speciale de investigație efectuate urmăresc realizarea sarcinilor activității speciale de investigație și sunt întreprinse în prezența unor temeuri legale, iar intenția persoanei investigate de a comite infracțiunea este formată independent de activitatea colaboratorilor de investigație sau a persoanelor cu care aceștia din urmă cooperează [26, p.216]”. La rândul lor, B.Ia. Gavriloș și S.Bojenok notează: „Trebuie considerate provocatorii acele acțiuni în prezența cărora persoana care constituie obiectul măsurii speciale de investigație ia decizia de a săvârși infracțiunea doar datorită faptului existenței unei instigări, dar nu ca consecință a propriei intenții infracționale [22, p.45]”.

În același registru, precizăm că este complicat de

identificat dacă intenția infracțională a aparținut persoanei care a comis infracțiunea sau dacă aceasta i-a fost inoculată de altcineva. În unele cazuri acest lucru devine practic imposibil. Dificultatea determinării originii intenției infracționale are la bază motive obiective. Intenția, ca formă a vinovăției, exprimă atitudinea psihică a persoanei față de realitatea obiectivă. Deci, ține de latura lăuntrică a persoanei, motiv pentru care și problema identificării exacte a faptului dacă intenția de a săvârși infracțiunea i-a aparținut în exclusivitate persoanei care a comis fapta penală sau i-a fost implantată acesteia de către o terță persoană (provocator). Fiind de natură subiectivă, intenția persoanei trebuie desprinsă prin confruntarea tuturor împrejurărilor obiective în interiorul cărora a fost săvârșită infracțiunea. Deloc neglijabile sunt și datele obiective care au precedat săvârșirea infracțiunii. Nu în puține cazuri, tocmai aceste din urmă circumstanțe pot avea importanță cardinală în procesul de stabilire a sursei apariției intenției infracționale. În orice caz, dacă persistă dubii în ceea ce privește izvorul intenției formate (nu se cunoaște cu certitudine dacă persoana care a săvârșit infracțiunea a acționat în baza unei intenții formate independent sau dependent de comportamentul unei alte persoane (provocator)) activitatea infracțională trebuie catalogată ca fiind realizată sub imperiul unei provocări. Aprecierea în cauză își găsește justificarea în principiul *in dubio pro reo*.

Pregătirea sau trecerea la realizarea actelor de executare constituie temei pentru efectuarea acțiunilor speciale de investigație. Suspiciunile goale nu pot constitui temei pentru realizarea acestor măsuri. În plus, măsurile speciale de investigație trebuie efectuate în lipsa unei alternative. În context, în cauza *Malininas contra Lituaniei* [16, §34] Curtea Europeană a precizat că în cazurile în care elementele principale provin dintr-o operațiune sub acoperire, autoritățile trebuie să fie în măsură să demonstreze că au avut motive întemeiate de a recurge la realizarea operațiunii respective.

Prezența temeiului efectuării măsurii speciale de investigație permite formarea prezumției potrivit căreia inițiativa săvârșirii infracțiunii i-a aparținut făptuitorului, nu însă investigatorului sub acoperire. În contrast, lipsa temeiului efectuării acțiunilor speciale de investigație denotă existența unei prezumții potrivit căreia inițiativa de a săvârși infracțiunea derivă din partea investigatorului sub acoperire și, drept consecință, activitatea acestuia constituie o provocare. În concluzie, pentru a corespunde cerințelor de legalitate, măsurile speciale de investigație trebuie efectuate doar față de persoanele care pregătesc săvârșirea unei infracțiuni ori față de cele ce s-au angajat în comiterea infracțiunii, nu însă față de cele ce posedă o intenție criminală, dar care nu o pun în aplicare. Altminteri, riscăm ca, pe de o

parte, să creăm premise pentru provocarea infracțiunii, iar, pe de altă parte, să ignorăm regula *cogitationis poena nemo patitur*.

Mai mult, nu e suficient ca intenția să-i aparțină persoanei acuzate. Este necesar ca în această ipoteză agentul statului să manifeste un comportament pasiv în procesul activității speciale de investigație realizate chiar și în condițiile în care acesta cunoștea despre existența intenției infracționale. Agentul statului rămâne a fi supraveghetor. Acesta urmează să monitorizeze comportamentul făptuitorului, nu însă să influențeze decizia celui din urmă în direcția realizării intenției infracționale. Orice comportament activ al agentului statului poate transforma activitatea sa din legală în una ilegală. Trecerea acestei limite va constitui provocare.

Ofițerul de investigații acționează „din umbră”. Acesta culege informații despre potențialele atentate infracționale sau cele aflate în faza de executare. Ofițerul de investigații în nici un caz nu inoculează în mintea altor persoane intenția de a comite infracțiunea. Cu alte cuvinte, inițiativa de a săvârși infracțiunea trebuie să derive din partea persoanei, nu însă din partea agentului statului. Urmând un comportament pasiv, agentul statului nu are cum să provoace persoana la săvârșirea infracțiunii. *Per a contrario*, în ipoteza unui comportament activ se desprinde concluzia potrivit căreia inițiativa de a săvârși infracțiunea îi aparține agentului statului. Astfel, manifestarea unui comportament pasiv (de supraveghetor) denotă faptul că inițiativa de a săvârși infracțiunea îi aparține făptuitorului, nu însă agentului statului. În acest făgaș, A.Istomin și D.Lopatkin susțin: „Regula de bază, care, în mod obligatoriu trebuie respectată de ofițerul de investigații, rezidă în faptul că acesta nu trebuie să admită din partea sa acțiuni care, în mod direct sau indirect, ar provoca persoana la săvârșirea infracțiunii. În această situație ofițerului de investigații îi revine rolul de supraveghetor. Nu mai mult [23, p.49]”. La rândul său, V.Kurcenko menționează că prin efectuarea măsurilor speciale de investigație trebuie să se urmărească punerea activității infracționale deja începute sub supravegherea nemijlocită a organelor de drept și, în cele din urmă – întreruperea acesteia [24, p.10-11]. De aici desprindem următoarea concluzie: reprezintă provocare comportamentul persoanei orientat spre determinarea unei alte persoane la săvârșirea infracțiunii atunci când cea din urmă nu ar fi recurs la săvârșirea infracțiunii, fără existența vreunei influențe din partea provocatorului. Simpla intenție infracțională depistată în comportamentul persoanei nu acordă statului dreptul de a se implica activ prin exercitarea unei influențe asupra psihicului persoanei suspecte în vederea determinării acesteia la punerea în aplicare a intenției criminale.

Referințe bibliografice:

1. Codul de procedură penală. Nr.122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12.06.2003.
2. Gladchi Gh., Glavan B. Tehnici speciale împotriva criminalității – risc și competență. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale din 26-27 octombrie 2010 sub genericul „Evaluarea și prevenirea riscurilor la care sunt expuși colaboratorii Organelor Afacerilor Interne și ai altor organe de drept”*, Chișinău, 2010, p.66-72.
3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție”, nr.11 din 22.12.2014 http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=195 (vizitat 22.05.2017).
4. Legea Republicii Moldova privind activitatea operativă de investigații. Nr.45 din 12.04.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.11-13 (abrogată).
5. Legea Republicii Moldova privind activitatea specială de investigații. Nr.59 din 29.03.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.113-118. În vigoare din 08.12.2012.
6. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. Nr.66 din 05.04.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.155-159. În vigoare din 27.10.2012.
7. Pașca I. Limitele de acțiune ale investigatorului sub acoperire. În: *Curentul juridic*, 2011, nr.2 (45), p.161-164.
8. Pușcașu V. Agenți sub acoperire. Provocarea ilegală a infracțiunii. Considerații. În: *Caiete de Drept Penal*, 2010, nr.2, p.29-74.
9. Soare D. Evoluția conceptului „agent provocator”. Lipsa de valoare probantă ale unor probe ce au fost obținute prin utilizarea tehnicii provocării dirijate din perspectiva jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, p.218-222. <http://proceedings.univ-danubius.ro/index.php/eirp/article/viewFile/904/824> (vizitat 28.04.2017).
10. Suian M. Unele aspecte privind folosirea investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor. În: *Penalmente*, 2016, nr.2, p.10-34.
11. Udroi M., Predescu O. Jurisprudența Curții europene a drepturilor omului cu privire la agenții provocatori. În: *Dreptul*, 2009, nr.1.
12. *Case of Ali v. România*. ECHR, 09 november 2010, final 09 february 2011. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid":\[,,001-123483"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid) (vizitat 23.05.2017).
13. *Case of Constantin and Stoian v. România*. ECHR, 29 september 2009, final 29 december 2009. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid":\[,,001-122842"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid) (vizitat 23.05.2017).
14. *Case of Khudobin v. Russia*. ECHR, 26 october 2006, final 26 january 2007. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid":\[,,001-77692"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid) (vizitat 23.05.2017).
15. *Case of Lalas v. Lithuania*. ECHR, 1 march 2011, final 1 june 2011 [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,fulltext":\[,,entrapment"\],"documentcollectionid2":\[,,GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\[,,001-103690"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,fulltext) (vizitat 23.05.2017).
16. *Case of Malininas v. Lithuania*. ECHR, 1 july 2008, final 1 october 2008. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,fulltext":\[,,Malininas"\],"documentcollectionid2":\[,,GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\[,,001-87223"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,fulltext) (vizitat 23.05.2017).
17. *Case of Ramanauskas v. Lithuania*. ECHR, 05 february 2008. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid":\[,,001-116909"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid) (vizitat 23.05.2017).
18. *Case of Sandu v. The Republic of Moldova*. ECHR, 11 february 2014, final 11 may 2014. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,fulltext":\[,,Sandu"\],"documentcollectionid2":\[,,GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\[,,001-140773"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,fulltext) (vizitat 23.05.2017).
19. *Case of Teixeira de Castro v. Portugal*. ECHR, 09 june 1998. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid":\[,,001-58193"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid) (vizitat 23.05.2017).
20. *Case of Vanyan v. Russia*. ECHR, 15 december 2005, final 15 march 2006. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid":\[,,001-150458"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid) (vizitat 23.05.2017).
21. *Case of Veselov and others v. Russia*. ECHR, 2 october 2012, final 2 january 2011. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid":\[,,001-113289"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{,itemid) (vizitat 23.05.2017).
22. Гаврилов Б.Я., Боженко С. К вопросу о провокации преступления. În: *Российская юстиция*, 2006. №5, p.44-50.
23. Истомин А., Лопаткин Д. Провокация или избличение преступника? În: *Законность*, 2005, №3, p.47-49.
24. Курченко В. Отграничение провокации от действий при пресечении преступлений. În: *Законность*, 2004, №1, p.10-12.
25. Семин А.А. Провокация и инсценировка преступления: понятие, правовая оценка и отграничение от оперативно-розыскного мероприятия. În: *Вестник Полоцкого государственного университета*, 2010, №10, p.239-244.
26. Скабелин С.И. К вопросу об основаниях признания действий правоохранительных органов провокацией в свете решений Европейского Суда по Правам Человека. În: *Актуальные проблемы российского права*, 2012, №3, p.213-223.

DREPT INTERNAȚIONAL

CZU 341.231.14

DIMENSIUNEA PRINCIPIULUI SUBSIDIARITĂȚII
ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL AL DREPTURILOR OMULUI

Leonid ANTOHI,
jurist, Consiliul Europei,
doctorand USM

SUMAR

Definirea principiului subsidiarității dezvoltă două sensuri interdependente. Subsidiaritatea, în sensul negativ, impune ca unitățile sociale mai mari, de exemplu statul, să se abțină de la orice acțiuni ce ar putea, de facto, restrânge spațiul existențial al organelor esențiale mai mici ale societății. Inițiativa, libertatea și responsabilitatea lor nu trebuie să fie înlăturată. În sens pozitiv, subsidiaritatea poate fi înțeleasă ca asistență economică, instituțională sau juridică pentru unitățile sociale mai mici. În plus, subsidiaritatea poate fi privită ca principiul care se referă nu numai la luarea deciziilor, dar și la aplicarea lor. Subsidiaritatea este invocabilă ori de câte ori o comunitate nu este capabilă de a atinge binele comun de sine stătător. În cazul în care o comunitate politică este capabilă de a fi completă, satisfăcând în întregime necesitățile individuale și binele comun, atunci aceasta nu are nevoie de *subsidium* sau de orice asociere umană mai mare.

O astfel de comunitate „perfectă” poate exista, probabil, doar ca un ideal etic și nu ca o realitate empirică sau juridică.

Cuvinte-cheie: *subsidiaritate, sisteme regionale și universale, dreptul internațional al drepturilor omului, Curtea de la Strasbourg, Declarația Universală a Drepturilor Omului.*

Principiul subsidiarității oferă o modalitate analitico-descriptivă pentru a introduce ordine în varietatea de caracteristici disparate ale structurii existente a dreptului internațional al drepturilor omului, de la libertatea de interpretare acordată statelor, la relația dintre

SUMMARY

THE DIMENSION OF THE PRINCIPLE OF
SUBSIDIARITY IN THE INTERNATIONAL
LAW OF HUMAN RIGHTS

The definition of the principle of subsidiarity results in the development of two interdependent meanings. In the negative sense, the subsidiarity requires larger social units, such as the state, to refrain from any action that could restrict, de facto, the existential space of the smaller core bodies of the society. The initiative, freedom and responsibility of these subjects must not be taken away. In a positive sense, the subsidiarity can be understood as economic, institutional or legal assistance to smaller social units. In addition, subsidiarity can be seen as the principle which refers not only to decision-making process, but also to their practical implementation. The subsidiarity may be invoked whenever a community is unable to achieve the common good itself. If a political community is capable of being complete, fully satisfying the individual needs and the common wellness, then it does not need any subsidies or any greater human association.

Such a „perfect” community may perhaps only exist as an ethical ideal and not as an empirical or legal reality.

Key-words: *subsidiarity, regional and universal systems, international human rights law, the Strasbourg Court, the Universal Declaration of Human Rights.*

sistemele regionale și universale, justificând, în același timp, necesitatea cooperării, asistenței și intervenției internaționale. De fapt, subsidiaritatea se potrivește doctrinei drepturilor omului atât de bine, încât valorile de bază ale principiului pot fi, în mod rezonabil, considerate ca deja implicit prezente în structura legislației internaționale privind drepturile omului. Astfel, nu este surprinzător că, odată cu dezvoltarea sa, au apărut alte doctrine și idei, cel puțin parțial asemănătoare ideii de subsidiaritate, pentru abordarea dialectică omniprezentă a normelor universale ale drepturilor omului și

pretențiilor legitime la pluralism. Doctrina „marjei de apreciere”, dezvoltată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, este exemplul cel mai notabil. Dar o comparație directă a subsidiarității cu tehnicile existente pentru concilierea diversității arată că plenitudinea și fundamentarea jurisprudențială a subsidiarității fac din aceasta un concept mult mai puternic pentru înțelegerea și dezvoltarea dreptului internațional al drepturilor omului.

În prezent, subsidiaritatea este unul dintre cele mai importante principii de distribuire a puterii și competențelor, care cere luare de decizii la cel mai eficient nivel. Această cerință presupune ierarhia și descentralizarea structurii societății, adică transferul unor funcții și responsabilități ale instituției centrale către unități sociale mai mici (familie, comunitate, auto-guvernarea locală etc.), care pot rezolva mai rațional și mai eficient necesitățile umane decât statul sau organizațiile mari, care nu le pot satisface din cauza aparatului birocratic impunător, lipsei de informații sau din alte motive. Astfel, organizațiile mari și statul sunt înlocuite de instituții mai mici [5, p.73]. Dar, în același timp, subsidiaritatea presupune responsabilitatea unei organizații mai mari nu numai de a permite instituțiilor mai mici să funcționeze, dar și să le sprijine, atunci când acestea nu sunt în stare să realizeze corespunzător o sarcină pe cont propriu.

Prin urmare, definirea principiului subsidiarității dezvoltă două sensuri interdependente. Subsidiaritatea, în *sensul negativ*, impune ca unitățile sociale mai mari, de exemplu statul, să se abțină de la orice acțiuni ce ar putea, *de facto*, restrânge spațiul existențial al organelor esențiale mai mici ale societății. Inițiativa, libertatea și responsabilitatea lor nu trebuie să fie înlăturată. În *sens pozitiv*, subsidiaritatea poate fi înțeleasă ca asistență economică, instituțională sau juridică pentru unitățile sociale mai mici. În plus, subsidiaritatea poate fi privită ca principiul care se referă nu numai la luarea deciziilor, dar și la aplicarea lor. Subsidiaritatea este invocabilă ori de câte ori o comunitate nu este capabilă de a atinge binele comun de sine stătător. În cazul în care o comunitate politică este capabilă de a fi completă, satisfăcând în întregime necesitățile individuale și binele comun, atunci aceasta nu are nevoie de *subsidiu* sau de orice asociere umană mai mare.

O astfel de comunitate „perfectă” poate exista, probabil, doar ca un ideal etic și nu ca o realitate empirică sau juridică [4, p.44]. Dar, chiar dacă ar fi credibilă, în anumite circumstanțe ipotetice, pot fi îndeplinite toate condițiile pentru o comunitate umană auto-suficientă, ar trebui să fie evident faptul că în lumea contemporană nicio comunitate nu este capabilă de a atinge complet binele membrilor săi, fără interacțiune și cooperare internațională.” Statele naționale nu pot avea grijă de binele lor comun în mod izolat, în această

nouă eră; cu atât mai puțin ele pot rezolva problemele binelui comun universal... Asume „insuficiența” în sfera morală și politică este în prezent marca statelor națiune” [6, p.507]. În măsura în care această afirmație este adevărată, subsidiaritatea câștigă nu numai aplicabilitate, dar, de fapt, cere ca ordinea internațională să fie direcționată spre a ajuta comunitățile mai mici să-și atingă scopurile lor. Aplicarea principiului subsidiarității de comunitatea internațională generează o responsabilitate de a interveni și a oferi asistență, dar interzice preluarea sarcinilor pe care comunitățile naționale sau locale le pot realiza de sine stătător.

Aplicând această idee nu doar pentru ordinea internațională, în general, dar și pentru drepturile omului, formularea largă a principiului este relativ simplă. Subsidiaritatea necesită, în primul rând, ca comunitățile locale să fie lăsate să protejeze și să respecte demnitatea și libertatea umană, reprezentate de ideea drepturilor omului ori de câte ori acestea sunt capabile de a realiza aceste scopuri pe cont propriu. În multe cazuri, acest aspect al subsidiarității va duce la un grad de discreție cu privire la interpretarea și punerea în practică a drepturilor, observat spre exemplu în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene. În al doilea rând, subsidiaritatea sprijină integrarea de interpretare și aplicare, la nivel național și supranațional, într-o singură comunitate de discurs ce privește binele comun reprezentat de ideea drepturilor omului. Și în al treilea rând, în măsura în care organele naționale nu pot realiza scopurile drepturilor omului fără asistență, comunitățile mai mari ale societății internaționale au responsabilitatea de a interveni. Totuși în măsura în care este posibil, *subsidiul* comunității mai mari ar trebui să fie orientat spre a ajuta pe cea mai mică să atingă obiectivul, fără înlocuirea sau uzurparea libertății celei din urmă de a atinge propriile scopuri legitime.

Așa cum se aplică la probleme și aspecte specifice în domeniul drepturilor omului, acest rezumat al principiului subsidiarității este dotat cu necesitatea de exercitare a rațiunii practice, pentru a permite în consecință oricărui set de reguli mecanice să decurgă din el. Dar, chiar și atunci când principiul este menționat în astfel de termeni generali, aportul său poate fi apreciat. Una dintre primele observații ține de faptul că subsidiaritatea nu exprimă noi moduri fundamentale de a comanda sistemul internațional al drepturilor omului. Aceasta, totuși, folosește un vocabular oarecum diferit, face caracteristicile disparate ale sistemului mai coerente și subliniază anumite aspecte mai mult decât altele, dar, în general, descrie, în mare parte, modul în care legea internațională privind drepturile omului a fost structurată.

Una dintre primele caracteristici ale dreptului internațional al drepturilor omului, cu care se confruntă statul, este penetrarea acestuia în dreptul intern, în

moduri care subminează sau, cel puțin, ignoră unele dintre conceptele structurale centrale ale dreptului internațional clasic, cum ar fi suveranitatea, teritorialitatea și competența internă. Inovația centrală a normei ce consacră drepturile omului în cadrul dreptului internațional a fost ideea că tratamentul din partea unui stat al propriilor cetățeni este o problemă de interes internațional, o valoare de bază a comunității internaționale [3, p.208]. În consecință, normele internaționale, susținute de instituții, înlocuiesc autonomia statelor când sunt implicate drepturile omului. Subsidiaritatea păstrează și consolidează această perspectivă, pentru că presupune un singur bun comun, care poate fi cel mai deplin realizat numai într-o comunitate globală. Astfel, principiul nu presupune statul suveran ca obiect al interesului său. Suveranitatea de stat este, prin urmare, principalul concurent conceptual al subsidiarității [1, p.36].

Este evident că, de la nașterea sa oficială după 1945 și până în prezent, dreptul internațional al drepturilor omului a fost caracterizat de o anumită slăbiciune normativă – o incapacitate de a specifica suficient de clar conținutul cerințelor sale – și prin mecanisme de supraveghere și respectare care lăsa statelor o mare libertate de aplicare și respectare a normelor, cum acestea cred de cuviință.

Fondatorii Declarației Universale a Drepturilor Omului din 1948 au considerat dispozițiile sale generale necesare pentru atingerea consensului între setul divers de state grupate în comun. Poate unii au sperat că, în timp, odată cu cunoașterea și aplicarea prevederilor Declarației, va apărea o mai certă consfințire a acordului statelor și în ceea ce privește conținutul normelor drepturilor omului. De fapt, dezvoltarea dreptului internațional al drepturilor omului de atunci poate fi descrisă ca o mișcare progresivă spre o mai mare specificitate normativă, începând cu prezentarea mai detaliată a prevederilor Declarației Universale în Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale și Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. Convențiile și tratatele ulterioare, cum ar fi cele privind eliminarea discriminării rasiale și a discriminării împotriva femeilor, în mare parte au continuat să dea mai multă definiție normelor anterioare, mai abstracte, ale Declarației Universale și Pactelor. Dincolo de instrumentele juridice primare în sine, instituțiile internaționale ale drepturilor omului au lucrat cu sârguință pentru a continua procesul de specificare a normelor atât prin aplicarea standardelor la cazuri specifice, cât și prin interpretarea generală a dispozițiilor tratatelor. De exemplu, în conformitate cu Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, Comitetul pentru Drepturile Omului emite „Comentarii generale” ce dă mai mult conținut specific pentru astfel de norme abstracte ca dreptul la viață, și,

în același timp, dezvoltă specificitate normativă prin adjudecarea de încălcări ale Pactului în legătură cu plângerile individuale. Dezvoltarea normelor a avut loc prin alte regimuri de tratate privind drepturile omului. La nivel regional procesul de specificare a normelor a fost și mai pronunțat, deoarece organisme sofisticate de jurisprudență au apărut în sistemele europene și inter-american.

Practica de a face rezerve și declarații la tratatele privind drepturile omului a devenit tot mai controversată, deoarece unele state au folosit puterea pentru a evita unele dintre normele cele mai de bază – un caz evident fiind Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, când unele state au eliminat obligațiile lor din conținut, ratificând tratatul cu vaste rezerve. Statele Unite au adoptat o practică de a folosi rezervele și declarațiile destul de larg, pentru a adapta obligațiile tratatului la stadiul actual al dreptului său intern, provocând un schimb ascutit de opinii cu Comitetul pentru Drepturile Omului pe tema cine deține autoritatea de interpretare pentru a determina dacă o rezervă este compatibilă cu obiectul și scopul tratatului [7]. Punctul relevant aici este că doctrinele și practicile actuale ce țin de rezervele la tratatele privind drepturile omului crește în mod eficient discreția interpretativă a statelor, chiar dincolo de însuși limbajul uneori vag al normelor tratatului.

Același lucru poate fi spus despre limitările și derogările specificate în textele tratatelor privind drepturile omului. Dispozițiile tratatului, cum ar fi „orice persoană are dreptul la libertatea de asociere cu alte persoane” sunt deja extrem de largi și nedeterminate, fiind aplicate circumstanțelor complexe și concrete. Acestea devin și mai mult expuse pluralismului de interpretare atunci când sunt urmate de recunoașterea faptului că drepturile pot fi supuse de către state unor limitări considerate ca “necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale sau siguranței publice, a ordinii publice, protecției sănătății sau a moralei publice sau protecției drepturilor și libertății altora.” Astfel cum Curtea Europeană a Drepturilor Omului a recunoscut, referitor la limitările clauzelor Convenției europene a drepturilor omului, problemele ridicate de aceste dispoziții - de exemplu, morala publică, securitatea națională - sunt propice pentru acordarea unei largi discreții autorităților naționale.

În aceste cazuri, Curtea de la Strasbourg a exprimat gradul de latitudine pe care este pregătită să-l recunoască autorităților naționale prin invocarea „marjei de apreciere”, doctrinei judiciar creată de auto-reținere, care se referă la latitudinea de respect sau eroare, pe care Curtea o va permite organismelor naționale înainte de a declara încălcarea uneia dintre garanțiile de fond în temeiul Convenției. Ideea marjei de apreciere, cu toate acestea, se aplică mult mai larg decât în ca-

zul limitării și derogării expres autorizate. Considerat de unii a fi piatra de temelie a respectului Convenției față de diversitatea națiunilor din cadrul sistemului drepturilor omului al Consiliului Europei, marja de apreciere a continuat să fie utilizată într-o gamă largă de cazuri privind drepturile omului. Soluțiile Curții pe acest teren incorporează probleme diverse cum ar fi discriminarea împotriva homosexualilor în serviciile armate, indemnizația de concediu parental, sinuciderea asistată, libertatea religioasă în procesul de instruire etc. De fapt, omniprezența argumentelor în ceea ce privește domeniul de aplicare a marjei de apreciere este un exemplu deosebit de clar al încorporării structurale a discreției naționale în doctrinele dreptului internațional al drepturilor omului.

În afara doctrinei oficiale, argumentele privind gradul adecvat de libertate de interpretare ce trebuie acordat statelor de multe ori sunt exprimate prin retorica politică mai deschisă a particularității culturale sau prin relativism. Chiar dacă discursul oficial al drepturilor omului a făcut eforturi mari pentru a afirma universalitatea drepturilor, continuăm să observăm o dezbatere în curs de desfășurare, și chiar intensificată, privind legitimitatea construcției singulare universale ale drepturilor omului într-o multitudine de contexte culturale.

Ca și conținut normativ, supravegherea și aplicarea instituțională a dreptului internațional al drepturilor omului se bazează pe discreția statelor în ceea ce privește gradul și modul de implementare a drepturilor omului pe plan intern. În cele mai multe contexte, nu există interpretări internaționale definitive ale conținutului normativ al drepturilor omului, astfel încât nu există nici autorități internaționale instituționalizate să mandateze implementarea și aplicarea lor. În schimb, statele rămân autoritățile primare, responsabile pentru drepturile omului în cadrul jurisdicțiilor lor. Aceasta nu este pur și simplu o chestiune de „jurisdicție internă”, al cărui scop nu mai este semnificativ. Și alte caracteristici de bază ale legislației drepturilor omului servesc pentru a plasa statele în poziția de organism principal de punere în aplicare și executare. Multe dintre prevederile tratatelor privind drepturile omului sunt, prin natura lor, dependente de particularitățile normelor juridice și ale instituțiilor naționale, cum ar fi cerințele pentru o persoană acuzată penal de a avea parte de un „proces echitabil și public în fața unui tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege”. Multe altele depind de evaluările naționale, cum ar fi „resursele disponibile” pentru realizarea progresivă a drepturilor economice. În cazul în care apar încălcări, normele privind epuizarea remediilor interne asigură că statele vor rămâne responsabile să judece recursul principal. Aceste proceduri și determinări interne deschid o gamă largă de posibilități pentru încorporarea

normelor internaționale; tratatele în sine nu specifică faptul că dreptul intern trebuie să urmeze un model particular de încorporare.

Subsidiaritatea poate influența eficacitatea drepturilor omului la două niveluri: în activitatea instituțiilor internaționale și, de asemenea, în rolul celor interne. În ambele cazuri, subsidiaritatea are potențialul de a consolida drepturile omului.

Analizând nivelul supranațional, urmează de luat în vedere jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, considerată pe larg și pe bună dreptate ca fiind cea mai eficientă instituție internațională pentru protecția drepturilor omului. Una dintre cele mai interesante întrebări adresate în istoria CEDO este modul în care hotărârile Curții au ajuns să fie atât de deplin respectate și privite ca sursă de autoritate de drept în ordinele constituționale interne ale tuturor statelor părți la Convenție, până la punctul în care acceptarea internă a legitimității deciziilor Curții a reușit să transforme acest tratat internațional într-un sistem autentic de drept pozitiv. Laurence Helfer și Anne-Marie Slaughter consideră că această transformare este legată cu unele calități de adjudicare supranațională care caracterizează CEDO [2, p.314]. Potrivit acestora, angajamentul Curții îndreptat spre schimbarea progresivă și antrenarea sa în dialogul cu alte organisme judiciare figurează printre principalii factori care duc la eficacitatea sa. Ambele dintre aceste practici sunt în concordanță și încurajate de principiul subsidiarității.

Doctrina marjei de apreciere este dovada sensibilității CEDO la tensiunea dintre luarea deciziilor la nivel național și la dezvoltarea progresivă a normelor supranaționale. Recunoașterea marjei de apreciere a permis Curții să-și consolideze legitimitatea prin încorporarea în tehnicile sale de adjudicare a unui grad sănătos de respect pentru instituțiile naționale cu privire la mai multe aspecte, în special în ceea ce privește recunoașterea unor noi aplicări ale drepturilor recunoscute în Convenție. Astfel, Curtea rămâne nu prea departe de acele interpretări și aplicări ale Convenției care sunt acceptate în sistemele naționale. Subsidiaritatea încurajează, de asemenea, o legătură similară între un organism de drept supranațional și local, politică și cultură instituționale, care, utilizate judicios, mai degrabă sporesc decât subminează legitimitatea și eficiența instituției superioare. Caracteristica adjudicării supranaționale eficiente, menționate mai sus, reprezintă angajamentul CEDO în comunicarea inter-judiciară. Această responsabilitate de „solidaritate”, și nu de „izolare”, întărește adjudicarea Curții, recunoscând implicit caracterul comun al problemelor juridice în cauză și independența lor (parțială) de anumite limitări jurisdicționale sau contexte culturale limitate. Într-un fel asemănător, utilizarea dreptului comparat de către Curte poate da adjudicării sale mai multă profunzi-

me, flexibilitate și auto-conștientizare critică – calități care pot contribui la eficiența activității Curții. Cea mai importantă observație care se adaugă aici este că aplicarea principiului subsidiarității contribuie la practica de comunicare inter-judiciară și comparație. Subsidiaritatea încurajează integrarea discursului normativ național și supranațional. În plus, având grijă ca diferite instituții, naționale și supranaționale, să interpreteze și să aplice uniforme norme drepturilor omului raportate la situații similare, ajută la generarea materiei prime necesare schimbului între sistemele juridice. Prin urmare, „unitatea prin diversitate” a subsidiarității susține marele scop – „comunitatea globală de drept”, fundamentul adjudecării supranaționale eficiente. Departe de a reprezenta o amenințare pentru puterea normelor și instituțiilor internaționale privind drepturile omului, subsidiaritatea, de fapt, contribuie pe mai multe fronturi la eficacitate în supravegherea internațională.

Această lucruri poate fi văzut la nivel de drept intern. Marja de apreciere îmbunătățește eficiența CEDO nu numai pentru că încurajează Curtea supranațională să dezvolte norme treptat, dar și pentru că aduce legislația și instituțiile naționale într-o relație mai profundă și mai autentică cu standardele drepturilor omului. Recunoscând un grad mai mare de libertate autorităților locale, Curtea de la Strasbourg oferă în multe cazuri, o oportunitate instituțiilor naționale de a însuși Convenția. Ele sunt încurajate să ia norme Convenției și să le aplice pe plan intern, în mod mai consistent, cu structura politică și instituțională a statului său, evaluând nevoile unei societăți democratice și valorile culturii naționale. Discreția locală, în acest fel, poate fi un mijloc de adoptare mai profundă și consecventă în societate a normelor privind drepturile omului, spre deosebire de adoptarea normelor privind protecția drepturilor omului fără nicio legătură cu tradițiile interne. În măsura în care subsidiaritatea poate ajuta efectiv această apropiere, ea se conformează cu obiectivele de asigurare a drepturilor universale ale omului dincolo de culturi și națiuni. Astfel ea ar deveni indispensabilă pentru fundamentarea drepturilor în practica socială și politică la nivel național și, prin urmare, pentru garantarea mai eficientă a respectării lor.

În acest context, trebuie reținute unele fapte. În primul rând, trebuie să ne amintim că subsidiaritatea este un principiu general, nu o regulă clară. Chiar și în cadrul utilizărilor existente ale subsidiarității în dreptul și politica Uniunii Europene, principiul nu este un concept suficient de puternic pentru a rezolva de la sine problemele complexe și multiple. Acest aspect se va aplica cu atât mai mult în contextul sensibil al dreptului și politicii internaționale. Criteriile detaliate cu care operează subsidiaritatea nu sunt potrivite pentru abstractul raționament *ex ante*, ci trebuie să fie elaborate în timp, și concluziile la care va conduce vor fi întotdeauna

contextuale și dinamice, conținând fluiditatea și flexibilitatea hotărârilor practice. Prin urmare, relevanța subsidiarității în domeniul drepturilor omului este elaborată în practică, aplicarea acestora la cazuri concrete necesită prudență și deschidere față de un dezacord motivat.

Subsidiaritatea nu poate fi redusă la o simplă delegare de autoritate la nivel mai local. În timp ce exprimă, în mod clar, o prezumție în favoarea libertății formelor mai mici și mai locale de asociere umană, ea ține să echilibreze atât ideea neamestecului, cât și cea de intervenție sau de asistență. Prin urmare, necesită luarea în considerare serioasă a situațiilor în care autoritățile locale sunt, uneori, mai puțin capabile să asigure protecția drepturilor omului, fără intervenția sau asistență externă. Cele mai evidente situații care cer intervenție sunt acelea în care autoritățile naționale, în mod deliberat, nu țin cont de binele poporului sub controlul lor, cazurile regimurilor corupte și criminale responsabile pentru încălcări persistente și grave ale drepturilor omului. Proclamarea și dezvoltarea subsidiarității ca un principiu structural al dreptului internațional al drepturilor omului permite confruntarea adecvată cu încălcarea drepturilor, permițând respectarea reală și efectivă prin ridicarea demnității și libertății persoanei la nivel supranațional.

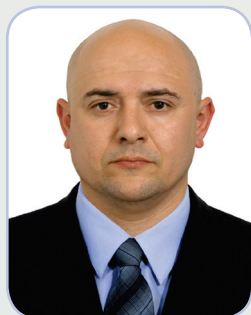
Referințe bibliografice:

1. Endo K. *Subsidiarity & Its Enemies: To What Extent Is Sovereignty Contested in the Mixed Commonwealth of Europe?* San Domenico: European University Institute, 2001.
2. Helfer L.R., Slaughter A.-M. Toward a Theory of Effective Supranational Adjudication. In: *The Yale Law Journal*, 1997, Vol.107: 273, p.273-391.
3. Henkin L. *International Law: Politics, Values and Functions*. Dordrecht, Boston: Martinus Nijhoff, 1990. 416 p.
4. Kossel C. Global Community and Subsidiarity. In: *Communio – international catholic review*, 1981, Vol. VIII, nr.1.
5. Maldonado C. E. *Human Rights, Solidarity and Subsidiarity: Essay toward Social Ontology*. Washington: The Council for Research and Values in Philosophy, 1997. 107 p.
6. Pizzolato F. Note sul principio di sussidiarietà. In: *Rivista Internazionale Dei Diritti Dell'uomo*, 1999, Vol. 12, no. 2, p.493-516.
7. The exchange between the Human Rights Committee and the United States and the United Kingdom regarding the compatibility of reservations with the object and purpose of the ICCPR. Human Rights Committee, General Comment No. 24, UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.6 (1994).

DREPT INTERNAȚIONAL

CZU 341.231.14

DIMENSIUNEA DREPTULUI LA UN PROCES ECHITABIL
(ART. 6 CEDO)

Dan SÎRBU,
*absolvent al Institutului
Național al Justiției*

SUMAR

Art. 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului garantează dreptul la un proces echitabil și public asupra drepturilor și obligațiilor cu caracter civil ale unei persoane sau ale oricărei acuzații sau învinuiri penale prezentate împotriva sa. Deși Convenția Europeană nu prevede expres noțiunea de „proces echitabil”, Curtea Europeană a Drepturilor Omului încearcă să desemneze ansamblul drepturilor oferite justițiabililor în așa fel încât fiecare stat, parte la Convenție, are obligația de a asigura fiecărui cetățean de-al său un mediu adecvat pentru apărarea drepturilor și libertăților garantate.

Cuvinte-cheie: *Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO), proces echitabil, societate democratică, garan-tare, sistem de drept.*

În societatea contemporană, justiția îmbrățișează o funcție fundamentală într-un stat de drept, iar administrarea ei reprezintă unul dintre atributele esențiale ale puterii suverane. Această funcție implică existența unor structuri de stat apte să realizeze activitatea jurisdicțională. Un atare serviciu public trebuie organizat pe baza unor principii proprii, funcționale, autonome și independente.

Aceste principii guvernează organizarea sistemului judiciar și vizează funcționarea acestuia, având la bază democratismul și umanismul sistemului procesual, fie civil sau penal.

Printre aceste principii figurează accesul liber la justiție, independența judecătorilor, egalitatea în fața justiției și gratuitatea justiției, fiind intersectate într-un punct de tangență ce reglementează înfăptuirea justiției și garantarea dreptului la un proces echitabil al cetățenilor.

SUMMARY

THE DIMENSION OF THE RIGHT TO FAIR TRIAL (ART. 6 ECHR)

Art. 6 of the European Convention of Human Rights guarantees the right at the equitable and public process of the civil rights and obligations of a person or of any criminal charge or accusation against him. Notwithstanding the fact that the European Convention does not expressly refer to the notion of a „equitable process”, the European Court of Human Rights try to designate all the rights granted to the litigants, so that each State party to the Convention has the duty to ensure every citizen the enjoyment of an adequate environment for the protection of the rights and freedoms guaranteed.

Key-words: *European Convention of Human Rights (ECHR), European Court on Human Rights (ECtHR), equitable process, democratic society, guarantee, legal system.*

Plecând de la ideile respective, dreptul la un proces echitabil ocupă un loc special printre drepturile fundamentale recunoscute într-o societate democratică a cărui garantare trebuie să fie indiscutabilă oricărui sistem de drept existent.

În realitate, dreptul la un proces echitabil nu are o dimensiune statică, ci reflectă un drept complex cu o serie de criterii, pe care atât legiuitorul intern, cât și cei care sunt chemați să aplice legea, inclusiv destinatarii acesteia, trebuie să le respecte [3].

Noțiunea de „proces echitabil” este una aproape imposibil de definit, din cauza condițiilor speciale în care a apărut între constanțele drepturilor și libertăților fundamentale în sistemele juridice contemporane. În lipsa unei posibile definiții, noțiunea de „proces echitabil” a fost frecvent utilizată pentru a desemna ansamblul drepturilor-garanții de ordin procedural, oferite justițiabililor prin articolul 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO), care permit punerea în valoare a drepturilor protejate prin instrumentul european.

Procesul de definire a instituției juridice a „procesului echitabil”, determinarea naturii juridice a acesteia comportă valențe dificil de stabilit, în sensul că este atât de complexă în conținut și implică atât de mul-

te obligații pentru state, încât este imposibil de spus dacă persoana de drept privat titulară a acestui drept beneficiază de un drept sau de o libertate, dacă este un drept absolut ori un drept relativ, dacă obligația este una negativă ori una pozitivă sau dacă obligația impusă statului este o obligație de rezultat ori de mijloace.

Sigur că, privite în individualitatea lor, dreptul de acces la justiție, dreptul la o instanță independentă și imparțială, dreptul la o procedură contradictorie, dreptul la asistență juridică și celelalte, care se includ în larga noțiune de „drept la un proces echitabil”, pot face obiectul unor astfel de valențe, însă o precizare generală cu privire la întreg conținutul acestuia nu poate fi formulată.

Această din urmă constatare este întărită și de Loukis Loucaides, judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO), care într-una din opiniile sale dizidente, a punctat aspectul că „nu există o definiție a termenului de echitate în scopul aplicării Convenției. Nu este un termen definit anterior în viața juridică și totodată nu trebuie să i se dea un înțeles strict tehnic”. Dificultățile anterior precizate își au începutul în evoluția pe care au cunoscut-o garanțiile procedurale, de la opera instanțelor britanice și americane (sistemul common law) la interpretarea dată ulterior de CtEDO (sau de Comisie, până în anul 1998) – raportată tangențial și la specificitățile sistemului continental – prin intermediul jurisprudenței sale în materie [6, p.6].

În adevăr, „numai prin intermediul art. 6 al CEDO, noțiunea de «proces echitabil» a intrat în patrimoniul juridico-procesual al statelor Europei continentale. Este vorba de un aport al common law-ului în care noțiunea își are originea”. În pofida acestei dificultăți rezultate din confluența a două sisteme juridice destul de diferite – sistemul continental și cel anglo-saxon – situația justițiabililor, din punct de vedere practic, nu este afectată, ci dimpotrivă favorizată, iar acest lucru se datorează, în primul rând, principiului – constant aplicat de Curte în jurisprudența sa – asigurării drepturilor de-o manieră „efectivă și concretă”, și nicidecum „iluzorie și pur teoretică”.

Practica relevă rolul important pe care îl joacă art. 6 în cadrul sistemului Convenției: este vorba despre dispoziția cea mai des invocată în fața jurisdicției Convenției și, probabil, în fața instanțelor naționale. În acest context, Curtea admite că noțiunea de „proces echitabil” a cunoscut în jurisprudența sa una dintre cele mai remarcabile evoluții în timp, marcată în principal de importanța acordată aparenței și de sensibilitatea crescută a publicului față de organizarea și administrarea justiției.

În alt context, lipsa clarității noțiunii „proces echitabil” nu constituie o caracteristică esențialmente negativă, dat fiind faptul că permite instanței europene să descopere, în cadrul echității *stricto sensu*, o serie de garanții care nu sunt menționate expres în textul art. 6 al CEDO, cum ar fi însăși „egalitatea armelor” sau „contradictorialitatea”.

Prin lipsa definiției, noțiunea de „proces echitabil”

este des folosită de Strasbourg pentru a desemna ansamblul drepturilor oferite justițiabililor prin intermediul art. 6 al CEDO.

Importanța acestor reguli de procedură nu trebuie subestimată, deoarece nu este suficient a enumera anumite drepturi substanțiale protejate așa cum o fac mai multe convenții și tratate internaționale, ci trebuie găsite și mecanismele de procedură prin care acestea să fie apărate. CtEDO este pe deplin conștientă de aceasta, afirmând că, prin protejarea dreptului la un proces echitabil, art. 6 din CEDO vizează protecția principiului preeminenței dreptului, necondiționat legat de noțiunile de societate democratică și stat de drept [5].

În acest context, dorim să precizăm faptul că instanța de control europeană a precizat în repetate rânduri, că obligațiile instituite în sarcina statelor prin intermediul art. 6 CEDO sunt obligații de rezultat. Statele au o deplină libertate în a alege mijloacele utile care să permită sistemului lor judiciar să atingă toate scopurile art. 6: accesul liber la justiție, celeritate, publicitate, egalitatea armelor etc. [4].

Potrivit art. 6 §1 din CEDO, orice individ în persoana sa are dreptul la judecarea, în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil, a cauzei sale de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotări asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil sau asupra oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Doctrina și jurisprudența acceptă faptul că, ținând cont de formularea și scopul acestui text, art. 6 CEDO poate fi invocat atât de persoane fizice, cât și de persoane juridice. Se observă astfel că autorii Convenției nu au dorit ca drepturile procedurale conținute în textul acesteia să fie aplicabile tuturor procedurilor judiciare, ci doar celor de natură penală și civilă. Considerăm că această opțiune este cel puțin ciudată.

În pofida unei jurisprudențe care a extins destul de mult câmpul de aplicabilitate a art. 6, vom observa în cele ce urmează că rămân multe domenii ce ies de sub protecția oferită de către Convenție. Ne punem întrebarea în această situație, dacă nu cumva principiul garantării efective a drepturilor prevăzut în preambulul Convenției suferă o atingere importantă. Un argument în plus pentru a susține critica actualiei formulării a art. 6 CEDO este acela că toate constituțiile statelor europene care reglementează dreptul la un proces echitabil nu fac niciun fel de distincție după natura cauzei și nu exclud din câmpul de protecție anumite proceduri.

Practic stabilirea obiectului dreptului la un proces echitabil impune determinarea domeniului de aplicare sub aspect material a textului art. 6 CEDO, mai precis delimitarea contestațiilor cu privire la drepturi și obligații cu caracter civil și acuzația în materie penală.

Aceste două noțiuni, așa cum am mai arătat, au caracter autonom specific Convenției, fiind uneori diferite de sensul dat de dreptul intern. Cu toate acestea, interpretarea noțiunilor în jurisprudența Curții se reali-

zează într-un singur sens, respectiv dacă un drept este calificat ca fiind civil, în sistemul de drept intern, el va primi aceeași calificare și pe terenul de aplicare a art. 6 al CEDO.

Cum însă sistemele statelor membre sunt extrem de eterogene cu privire la definirea naturii penale sau civile a unei proceduri, Strasbourg-ul a fost nevoit să definească noțiunile de drepturi și obligații cu caracter civil și cea de acuzație în materie penală, în mod autonom, făcând, într-o oarecare măsură, abstracție de definiția dată de dreptul intern al statului în cauză. Este suficient să amintim faptul că în unele sisteme de drept europene – precum cel francez – contravenția este inclusă în domeniul dreptului penal, în timp ce în alte sisteme – precum cel național – contravenția exclude dreptului penal ori că, dreptul britanic nu cunoaște niciuna dintre clasificările clasice în dreptul continental ale ramurilor de drept: drept public, drept privat, drept administrativ, drept penal etc. Apare astfel evidentă necesitatea prezentării conținutului acestor noțiuni autonome, înainte de analiza drepturilor procedurale conținute în art. 6 al CEDO.

Utilizarea noțiunilor autonome se impune în fața CtEDO ținând cont de specificul sistemelor juridice ale statelor-părți la Convenție, care cunosc o diversitate de abordări și interpretări ale noțiunilor de civil și penal. Așa cum am mai arătat, notiunea *autonomă* are un sens propriu în dreptul european (atât cel al drepturilor omului, cât și dreptul comunitar) și este menită să rezolve un conflict de calificare cu noțiunile similare din dreptul intern.

Bunăoară, astfel de concepte interpretate în sens autonom, specific dreptului european al drepturilor omului și, implicit, al dreptului jurisprudențial din această materie ar fi: notiunea de *tribunal*, notiunea de *drepturi și obligații cu caracter civil*, notiunea de *acuzație în materie penală* [1], notiunea de *lege* [2] etc.

Art. 6 al CEDO garantează dreptul la un proces echitabil pentru a se statua cu privire la drepturile și obligațiile cu caracter civil ale unui individ sau pentru a hotărî asupra oricărei acuzații penale aduse împotriva sa. Acesta este un articol pe care Curtea îl interpretează în mod extensiv, întrucât este de o importanță fundamentală pentru funcționarea democrației. Curtea a declarat în cauza *Delcourt c. Belgiei* din 1970 [5]: într-o societate democratică în sensul Convenției, dreptul la o bună administrare a justiției ocupă un loc atât de important, încât interpretarea restrictivă a art. 6 §1 nu ar corespunde scopului și obiectului acestei dispoziții.

După cum observăm, art. 6 §1 se referă atât la procedurile civile, cât și la cele penale, în timp ce §2 și §3 se aplică doar dreptului penal. De aceea este important de reținut că, în egală măsură, există principii de „echitate” subordonate acestui articol, dar care nu sunt în mod expres enunțate, deși au o anume importanță pentru aplicarea acestei dispoziții.

Estimând dispozițiile legislației moldovenești, pre-

cizăm că ele sunt concepute și structurate distinct, comparativ cu prevederile CEDO. Ele sunt cuprinse în capitolele distincte ale Constituției sau fac parte din cuprinsul legilor. Conținutul drepturilor reglementate de legiuitorul nostru național este cel puțin parțial diferit de acela al prevederilor Convenției, de aici decurgând obligații distincte ale organelor statului. În esență sa, dreptul la un proces echitabil este un drept fundamental al persoanei, căruia îi corespunde obligația corelativă a statului ce constă în abținerea de la orice mijloace sau forme de îngrădire a exercițiului acestui drept. Modalitățile concrete de manifestare ale obligației generale de abstențiune ale statului sunt multiple. Importantă este cunoașterea conținutului noțiunilor incidente și conexe dreptului la un proces echitabil, care a fost precizat în jurisprudența fostei Comisiei și Curții Europene a Drepturilor Omului.

Întrucât Convenția nu este un document politic, ci unul juridic, parte integrantă a dreptului intern moldovenesc, conținutul drepturilor omului, precizat de jurisdicția de la Strasbourg, constituie „standarde internaționale” pe care Republica Moldova și le-a asumat, iar practica judiciară națională de acum încolo trebuie să acorde o atenție sporită jurisprudenței Curții.

În ceea ce privește Republica Moldova, existența acestui drept nu poate fi supusă niciunei discuții de vreme ce Constituția prevede expres dreptul oricărei persoane de a se adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, drept ce nu poate fi îngrădit în exercitarea sa de nicio lege. Prin urmare, accesul liber la justiție este un drept pe care îl are orice persoană, iar practica instanțelor arată că dreptul la un proces echitabil a dobândit recunoaștere și acceptare universală.

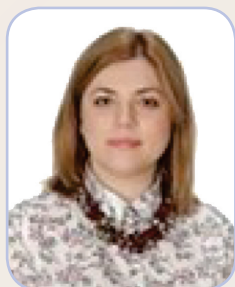
Referințe bibliografice:

1. Cauza *Anghel c. României*, 31 martie 2008, <http://www.ier.ro/sites/default/files/traduceri/cedo-28183-03.pdf> (Vizitat 22.05.2017).
2. Cauza *Sunday Times c. Regatului Unit*, 26 aprilie 1979, <http://jurisprudentacedo.com/Sunday-Times-contramarea-Britanie-Libertatea-de-exprimare-Conditiile-de-aplicare.html>, (Vizitat 22.05.2017).
3. Dreptul la un proces echitabil. Privire generală http://www.academia.edu/7327876/DREPTUL_LA_UN_PROCES_ECHITABIL (Vizitat 15.05.2017).
4. Hotărârea *Colozza c. Italiei*, 12 februarie 1985, <http://jurisprudentacedo.com/Colozza-c.-Italia-Reclamant-care-nu-a-avut-cunostinta-de-procedurile-instituite-impotriva-sa.html> (Vizitat 17.05.2017).
5. Hotărârea *Delcourt c. Belgiei*, 17 ianuarie 1970, <https://www.legaltools.org/doc/5e02c9/pdf/> (Vizitat 12.05.2017).
6. Roghină G.E. *Dreptul la un proces civil echitabil în lumina Convenției europene a drepturilor omului și a jurisprudenței în materie*: Rezumat al tezei de doctor în drept. Sibiu (România), 2012. 25 p.

DREPT PENAL ȘI DREPT PROCESUAL PENAL

CZU 343.137.5

CRIMINAL PROCEEDINGS INVOLVING CHILDREN
IN CONFLICT WITH THE LAW

Augustina BOLOCAN-HOLBAN,
doctor în drept, conferențiar
universitar, Universitatea
de Stat din Moldova

SUMMARY

At each stage of criminal procedure involving children (juveniles) in conflict with the law, it is important to be ensured the fundamental rights provided by international standards, as well by national criminal legislation. Starting with the first contact of the child with criminal justice system until the pronouncement of the decision by the Court, including the enforcement of the punishment, the juvenile must be supervised by qualified professionals from criminal justice system, who could intervene in each moment with a purpose of providing pertinent information to criminal investigative body and to the Court, in order to establish a proportionate and equitable punishment.

Key-words: *juvenile, criminal proceedings, proportionate punishment, conditional release, probation, national criminal legislation, hearings, deprivation of liberty, pre-sentencing report, imprisonment.*

Any contact by the police with a child should respect his or her rights and avoid any harm, in a such way that the child should feel the confidence of the specialists and of persons who are in contact with him/her during the criminal proceedings. The fundamental rights must be ensured in a prompt and adequate manner. As such, the Beijing Rules outline all the basic safeguards that should exist for children at all stages of proceedings:

- The presumption of innocence;
- The right to be notified of the charges;
- The right to remain silent;
- The right to counsel;
- The right to the presence of a parent or guardian;
- The right to confront and cross-examine witnesses;
- The right to appeal to a higher authority.

A child who is questioned by the police has the same rights as an adult not to answer questions put to them. The police must, as soon as possible after arrest, explain the nature of the allegations against them and inform the child of his or her rights to legal representation [4, p.37].

SUMAR

PROCEDURI PENALE CU IMPLICAREA COPIILOR (MINORILOR) ÎN CONFLICT CU LEGEA

În cadrul etapelor procesului penal cu implicarea minorilor în calitate de subiecți ai infracțiunilor, este foarte important să se asigure respectarea drepturilor fundamentale prevăzute de standardele internaționale și legislația penală națională. Începând cu primul contact al copilului cu sistemul de justiție penală și până la pronunțarea hotărârii de către instanța de judecată, cât și pe parcursul executării pedepsei penale, minorul trebuie să fie înconjurat de specialiști calificați din sistemul de justiție penală, care pot interveni în orice moment pentru a furniza organului de urmărire penală și instanței de judecată informațiile pertinente cazului, în vederea stabilirii unei pedepse proporționale și echitabile.

Cuvinte-cheie: *minor, proceduri penale, pedeapsă proporțională, liberarea condiționată, legislație penală națională, audiere, privațiune de libertate, raport prezentințial, pedeapsa cu închisoare.*

According to Moldova criminal procedure legislation, in the course of a criminal investigation and hearing of a case involving juveniles, the following shall be established:

- 1) the age of the juvenile (date, month and year of birth);
- 2) the conditions in which the juvenile lives and is educated, his/her level of intellectual, volitional and psychological development, peculiarities of his/her character and temper, his/her interests and needs;
- 3) the influence of adults or other juveniles on the juvenile;
- 4) the reasons and conditions that contributed to the commission of crime.

It shall also be established if he/she was fully aware of the commission of the act. In order to establish these circumstances, the parents, teachers, educators of the juvenile and other persons who can provide the necessary information shall be heard, and a social enquiry, the necessary documents shall be requested and other criminal investigative and judicial acts shall be performed. For the purpose of establishing these circumstances, the criminal investigative body should order the elaboration of pre-sentencing report with a purpose of evaluating psychological profile of the child [3, art. 475].

The Beijing Rules state that the speedy conduct of formal procedures in children's cases is a paramount concern. As time passes, the juvenile will find it increasingly difficult, if not impossible, to relate the procedure and disposition to the offence, both intellectually and psychologically.

Criminal investigations and hearings of cases shall be performed within reasonable timeframes. Criminal investigations and hearings of criminal cases involving juveniles as suspects/accused/defendants under preventive arrest, shall be performed in an urgent and preferential manner. A reasonable timeframe should not be interpreted in an extensive manner for children in conflict with the law, but should be respected the national regulations that stipulate the maximum duration of 4 months for children (juveniles) under preventive arrest [3, art. 479].

Having determined the seriousness of the offence and the degree of responsibility of the child, the court must determine which of the possible sanctions or combination of sanctions would be a proportionate sentence. It is quite possible that more than one sentence would meet the requirement of proportionality in a particular case. For example, a short community sentence with minimal conditions would be proportionate to some less serious offences. A longer community sanction with restrictive conditions would be proportionate to more serious offences. A child's sentence must never exceed that of an adult sentence, and in a majority of States it is legislated that a child should not receive more than half of the sentence an adult would receive in the same circumstances [4, p.78].

Thus, the national criminal legislation provides the term of imprisonment for a person who at the date of the commission of the crime was aged under 18, which shall be determined from the maximum punishment established by criminal law for the crime committed, being reduced by half. National criminal code defines imprisonment as the deprivation of the liberty of a person guilty of the commission of a crime by the forced isolation of the person from his/her normal living environment and placed in a penitentiary institution for a certain term based on a court decision [2, art.70].

International standards stipulate that in all cases, the final disposition of a case must be proportionate both to the circumstances and the gravity of the offence and to the circumstances and needs of the juvenile, as well as to the needs of society. The principle of proportionality within national criminal justice system is the most relevant in the process of applying the criminal punishment. In the cases involving children, the court must be very cautious and must assess the possible proportionate sentences, which must:

- Be the least restrictive sentence that can achieve the purpose of rehabilitation;
- Be the sentence that is most likely to promote the rehabilitation and reintegration of the child;
- Promote a sense of responsibility in the child and an acknowledgement of the harm done to the victim and the community [4, p.79].

Analysing all legal aspects and all circumstances which could influence the establishment of the proportionate

sentence demonstrate the fact that the judge according to his/her intimate conviction can assess what are the best interests of the child and must adopt the most suitable decision for every case in particular.

In determining the appropriate sentence, the competent authority must take into account:

- The extent to which the child participated in committing the offence;
- The harm done to victims and whether the child intended to cause it or could reasonably have foreseen that it might occur;
- Any previous findings of guilt relating to the child;
- Any reparation made by the child to the victim or the community;
- The amount of time that the child may have spent in pre-trial detention as a result of the offence;
- Any other aggravating and mitigating circumstances related to the child or the offence such as the nature and circumstances of the offence;
- The personal history, social circumstances and personal characteristics of the child based on pre-sentencing report [4, p.79].

In addition, when adjudicating and disposing of cases, the Beijing Rules state:

- Restrictions on the personal liberty of the juvenile shall be imposed only after careful consideration and shall be limited to the possible minimum;
- Deprivation of personal liberty shall not be imposed unless the child is convicted of a serious act involving violence against another person or of persistence in committing other serious offences and unless there is no other appropriate response;
- Capital punishment shall never be imposed for any crime committed by children;
- Children shall not be subject to corporal punishment [4, p.79].

The competent authority should ensure that within the sentence, the fundamental rights of children are protected, especially the fundamental rights of personal development and education [4, p.79].

Regarding the conditional release, children should be released from detention as early as possible to serve the remainder of their sentence in the community. Children released on such conditions from an institution must be assisted and supervised by an appropriate authority. The Havana Rules state 'circumstances permitting, conditional release shall be preferred to serving a full sentence' [6]. In the case of offenders conditionally released from an institution, assistance and supervision by a probation or other officer should be provided and community support should be encouraged. It is also possible to gradually reintegrate children into the community using short term releases from custody. Such short visits help the child to feel more connected to the outside world and get a gradual taste of what it is like to be in the community [4, p.125].

In the Republic of Moldova, the conditional release is linked to the probation activity, which is regulated in com-

pliance with the Law on probation of 2008. Thus, according to the law, the types of probation are:

Probation - psychosocial assessment, control of persons in conflict with the criminal law and their re-socialization, adaptation of persons released from detention, in order to prevent the commission of new crimes;

Pre-sentencing - psychosocial assessment of personality of the suspect, accused, defendant;

Community sentencing probation - fully oriented activities to re-socialization of persons exempted from criminal punishment of imprisonment, to control their behavior and respect the obligations;

Sentencing probation - socio-educational activities conducted in prisons and training activities for the release of persons from detention;

Post-sentencing probation - assistance to persons released from detention in their reintegration into society [1, art.2].

Main directions of probation activity are:

- reflection of psychosocial profile of the person in conflict with the criminal law;
- formulation of proposals for the court, on the main activities to be undertaken by the person in conflict with the criminal law in order to facilitate the settlement of psychosocial problems;
- providing information on the person in conflict with the criminal law, to her family and social environment of origin;
- ensuring the cooperation of the person in conflict with the criminal law and his/her compliance with the conditions which have been established by the court;
- advising the subject of probation in solving personal difficulties that led to the commission of the offence;
- conducting individual and group programs, concentrating on community resources to solve psychosocial problems of probation subjects;
- control of person in conflict with the criminal law;
- coordination of social programs and the treatment of minors [1, art.5].

For ensuring a good functionality of juvenile justice system, it is important to exist a good collaboration and involvement of relevant professionals, who could assist the child offender, starting the initial point until the rehabilitation.

Beside the role of probation counsellor during probation activity, the social worker has an important role not only within child protection system, but also in justice system. In this regard, the 'key' actions to be carried out by social workers in the justice system could be highlighted:

- Assisting the child from the moment of arrest.

In some countries, a social worker has to be present with the child during police questioning if the parents cannot be, providing emotional and possibly paralegal and other support to the child. A social worker may also be able to propose pre-trial solutions other than remand in custody that will be acceptable to all parties, and can in any case maintain contact with the child throughout the pre-trial period in order to provide assistance and advice as required.

- Supervising young offenders in the community.

Social workers (often specialized, such as probation officers) can clearly be made responsible, by the court, for overseeing supervision orders. This involves not only working with the child concerned but also with his/her family and, where appropriate, with the school and community associations [5, p.7].

- Support during custodial sentences.

The availability of a social worker for children deprived of their liberty can be an important factor for their well-being, and thus for the prognosis on completion of sentence. In such circumstances, a social worker can also suggest and mobilize other services - education, NGOs, etc. - to make the detention measure more constructive. In most cases, if the social worker concerned is also in contact with the family, this will be an added benefit (although it should never replace, of course, family visits or other communications between family and child) [5, p.7].

- Post-release support (aftercare).

Whether or not there are formal conditions attached to a child's release from a custodial sentence, which a social worker may be tasked with overseeing, the availability of support and advice from a social worker at this stage can be invaluable in enabling the child to avoid reoffending.

In many cases, the child's overall environment (family, friendships, community, material conditions, opportunities) will have changed little during his/her time in custody, and to the extent that these were causal factors in the original offending behaviour, the child may well need ad hoc or ongoing support to resist recidivism [5, p.7].

In conclusion, The Convention on the Rights of the Child has a progressive approach to the 'best interests' of the child. In any assessment of what is best for the child, it is essential that the child herself or himself be allowed to express an opinion and that opinion is taken seriously. When interests clash, it is of course also necessary to consider other interests than those of the individual child or children as a group, as may be relevant. Such assessments and the balancing between the various interests will be facilitated by impact analyses and the consequences of proposed actions should be analysed and evaluated. The intention of this process is to encourage decision makers to consider the child dimension seriously before decisions are taken.

Bibliographic references:

1. Law on probation, No.8 of 14.02.2008. Republished in *Monitorul Oficial*, 2015, No. 361-369.
2. Moldova Criminal Code, No. 985 of 18.04.2002. In: *Monitorul Oficial*, 2002, No.128-129, into force 12.06.2003.
3. Moldova Criminal Procedure Code, No. 122 of 14.03.2003. In: *Monitorul Oficial*, 2003, No. 104-110, into force 12.06.2003.
4. Protecting children's rights in criminal justice systems (a training manual and reference point for professionals and policy makers). Penal Reform International, 2013. 190 p.
5. The role of social work in juvenile justice, UNICEF, 2013. 9 p.
6. United Nations Rules for the protection of juveniles deprived of their liberty (Havana Rules), Resolution 45/113 of 14 December 1990.

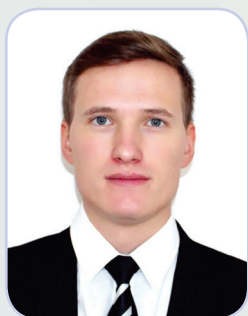

JURISPRUDENȚĂ COMENTATĂ ȘI PROBLEME DE PRACTICĂ JUDICIARĂ

CZU 341.231.14:347.952

ÎNGRĂDIRI ALE DREPTULUI LA LIBERA CIRCULAȚIE
ÎN PROCEDURA DE EXECUTARE SILITĂ (III)

Dumitru VISTERNICEAN,
 *judecător detașat al Curții
Supreme de Justiție, membru
al CSM, formator al INJ*

Gheorghe RENIȚĂ,
*magistru în drept (USM),
asistent judiciar
la Curtea Constituțională*

SUMAR

În acest studiu se notează că poate să provoace îngrădiri ale dreptului la libera circulație în procedura de executare silită și dispunerea aducerii forțate a debitorului. Se relevă că noțiunile „aducerea forțată” și „aducerea silită” sunt echipolente. Se reliefează că, în cazul în care debitorul nu se prezintă repetat la solicitarea executorului judecătoresc, instanța de judecată, la demersul acestuia din urmă, va dispune aducerea forțată în fața lui a debitorului. Se opinează că dispunerea aducerii forțate a conducătorilor, contabililor sau fondatorilor persoanei juridice debitor transgresează dreptul la libera circulație în interiorul statului. Se subliniază că la înaintarea demersului privind aducerea forțată a debitorului, executorul judecătoresc urmează să probeze expedierea repetată (adică de 2 ori consecutiv) a citației debitorului în modul prevăzut de legiuitor, că neprezentarea debitorului ar constitui un impediment în realizarea executării documentului executoriu, și, nu în ultimul rând, dacă starea de sănătate a debitorului permite acest lucru. La fel, se nuanțează că măsura aducerii forțate a debitorului are, pe alocuri, un caracter intimidant și un puternic efect psihologic. Totuși, ca atare, aceasta ar trebui să aibă menirea de a impulsiona executarea unui document executoriu ce conține obligații personale incumbate persoanei fizice. În sfârșit, trilogia studiului ce are ca obiect de cercetare

SUMMARY

LIMITATIONS OF THE RIGHT TO FREE MOVEMENT IN THE ENFORCEMENT PROCEDURE (III)

In this study, it is noted that the disposition of forced bringing the debtor also may cause restrictions to the freedom of movement in enforcement proceedings. It is revealed that the concepts of „forced bringing” and „bringing under constraint” are equivalent. It is indicated that if the debtor fails to appear repeatedly at the request of the enforcer, the court, upon the request of the enforcer will dispose forced bringing in front of the debtor. It is opined that forced bringing of managers, accountants or legal entity founders debtor transgresses freedom of movement within the state. It stresses that while requesting for the forced bringing of debtor enforcer will prove sending repeated (2 times consecutively) summons to the debtor in the manner prescribed by the legislature, the non-fulfilment of the enforceable document, the fact that the default of the debtor would be an impediment to successful enforcement, and not least, if the debtor's state of health allows it. Also, it is highlighted that forced bringing measure has, at times an intimidating character and a strong psychological effect. However, it should aim to boost the execution of an enforceable document that contains personal obligation incumbent upon the individual. Finally, the study trilogy that has as subject of research questionable limitations of the right to free movement in the procedure of enforcement of Moldova ends with conclusions and *lege ferenda* proposals intended to streamline the legal framework in the matter investigated.

Key-words: coercion, forced bringing the debtor, enforcer's approach, enforceable document, personal obligations.

limitările discutabile ale dreptului la libera circulație în procedura de executare silită a Republicii Moldova se încheie cu decelarea concluziilor și a unor propuneri de *lege ferenda* menite să eficientizeze cadrul normativ în materia investigată.

Cuvinte-cheie: constrângere, aducere forțată a debitorului, demersul executorului judecătoresc, document executoriu, obligații personale.

Aducerea forțată a debitorului poate să provoace îngrădiri ale dreptului la libera circulație în procedura de executare silită și dispunerea aducerii forțate a debitorului.

În acord cu art.73 alin.(1) din Codul de executare, în cazul în care debitorul nu se prezintă repetat la solicitarea executorului judecătoresc, instanța de judecată, la demersul acestuia din urmă, va dispune aducerea forțată în fața lui a debitorului și a altor persoane indicate la art.44 alin.(3) din prezentul cod.

Ab initio, observăm o discrepanță terminologică. La concret, art.73 din Codul de executare operează cu expresia „aducerea forțată”, în timp ce, în art.199 din Codul de procedură penală [1], se conține sintagma „aducerea silită”. Evident că, *ad literam*, aceste concepte sunt echivalente. Însă, este cunoscut faptul că sinonimia în legislație este patogenă și este de natură să genereze confuzii. O asemenea manieră legislativă vine în contradicție cu regula statuată la lit.e) art.19 al Legii nr.780 din 27 decembrie 2001 privind actele legislative [7], în acord cu care „terminologia utilizată în actul elaborat este constantă și uniformă ca și în celelalte acte legislative...”. Iată de ce milităm pentru utilizarea unei singure formule de exprimare, și anume: „aducerea silită” în loc de dihotomia „aducerea forțată” – „aducerea silită”. Pentru a nu strecura confuzii și pentru acuratețea demersului științific întreprins, în cele ce urmează, vom utiliza terminologia *de lege lata* din art.73 alin.(1) din Codul de executare. Însă, aceasta nu are să însemne că ne dezicem de recomandarea avansată.

Din analiza coroborată a art.44 alin.(3) și art.73 alin.(1) din Codul de executare, desprindem că, în cadrul procedurii de executare silită, se poate solicita aducerea forțată a debitorului, precum și a conducătorilor, contabililor și fondatorilor persoanei juridice debitor. Dar este oare justificată o asemenea concepție?

Răspunzând la această întrebare, subliniem că într-un caz din practica judiciară s-a ales: *instanța de recurs consideră că, în speță, executorul judecătoresc a probat faptul aplicării măsurilor de asigurare față de debitor SRL „I.-C.”, iar măsurile de asigurare aplicate nu au avut ca efect executarea documentului executoriu. Astfel, instanța de recurs consideră că instanța de fond întemeiat și legal a dispus aducerea forțată a administratorului debitorului SRL „I.-C.”, V.I. în fața executorului judecătoresc I.M.; or, conducătorii, contabilii și fondatorii persoanei juridice debitor sunt obligați să execute documentul executoriu, să declare în scris, pe propria răspundere, executorului judecătoresc, la solicitarea acestuia, toate veniturile, drepturile de creanță deținute și bunurile sale, inclusiv cele care se află în proprietate comună pe cote-părți sau care sunt gajate, precum și locul aflării lor* [2].

În acest caz deducem că ordonarea aducerii forțate a administratorului persoanei juridice debitor s-a argumentat prin prisma art.44 alin.(3) denumit „Drepturile și obligațiile părților” din Codul de executare și art.73 alin.(1) din Codul de executare. Întrucât conținutul art.73 alin.(1) din Codul de executare a fost redat mai sus, vom preciza că art.44 alin.(3) din același act normativ prevede că debitorul este obligat să execute documentul executoriu, să declare în scris, pe propria răspundere, executorului judecătoresc, la solicitarea acestuia, toate veniturile, drepturile de creanță deținute și bunurile sale, inclusiv cele care se află în proprietate comună pe cote-părți, în devălmășie sau care sunt gajate, precum și locul aflării lor. Aceeași obligație revine conducătorilor, contabililor și fondatorilor persoanei juridice debitor. Nerespectarea acestei obligații atrage răspunderea prevăzută de lege.

Din acest unghi, reținem că art.73 din Codul de executare este intitulat „Aducerea forțată a debitorului”, ceea ce sugerează ideea că aducerea forțată se referă doar în privința debitorului, pe când, în conținutul alin.(1) al respectivului articol se prevede și mențiunea „altor persoane indicate la art.44 alin.(3) din prezentul cod”.

Așadar, în viziunea noastră, dispunerea aducerii forțate a conducătorilor, contabililor sau fondatorilor persoanei juridice debitor, *inter alia*, pentru nesocotirea obligației pozitive inserate la art.44 alin.(3) din Codul de executare este neîndreptățită. Aceasta deoarece patrimoniul persoanei juridice susceptibil de a fi urmărit în scopul executării silite a unui document executoriu este reflectat în rapoartele financiare ale respectivelor entități, iar executorul judecătoresc poate să facă rost de ele de la organul fiscal. Paralel, atunci când legiuitorul spune că nerespectarea obligației consemnate la art.44 alin.(3) din Codul de executare atrage răspunderea prevăzută de lege, nu se are în vedere dispunerea aducerii forțate, ci, eventual, răspunderea contravențională în baza art.319 al cărui *nomen juris* este „Neexecutarea obligațiilor prevăzute de Codul de executare” din Codul contravențional al Republicii Moldova.

În consecință, dispunerea aducerii forțate a conducătorilor, contabililor sau fondatorilor persoanei juridice debitor transgresează dreptul la libera circulație în interiorul statului.

În considerarea celor etalate, cu titlu *de lege ferenda* propunem excluderea din art.73 alin.(1) din Codul de executare a formulei „altor persoane indicate la art.44 alin.(3) din prezentul cod”.

În alt context, la înaintarea demersului privind aducerea forțată a debitorului, executorul judecătoresc urmează să probeze expedierea repetată (adică de 2 ori

consecutiv) a citației debitorului în modul prevăzut de art.67 din Codul de executare¹.

La acest capitol, într-o speță s-a constatat că: *nu au fost respectate exigențele stabilite de lege privitor la înmânarea actelor de procedură; or, debitorului V.E. nu i-au fost înmânate actele executorului judecătoresc, pe motiv că debitorul locuiește de mai mulți ani pe altă adresă, iar oficiul poștal i-a comunicat executorului judecătoresc că nu cunoaște locul aflării destinatarului – debitorului V.E. Dovada expedierii de către executor a unei citații repetate în adresa debitorului nu se regăsește la materialele cauzei. În așa situație, instanța de fond, în mod eronat, a concluzionat că debitorul a fost citat repetat, dar nu s-a prezentat la biroul executorului judecătoresc. Totodată, în demersul adresat instanței de fond, executorul judecătoresc menționează că a primit spre executare, la 03 iulie 2015, documentul executoriu nr.02774206 din 12 ianuarie 2015, emis de Inspectoratul Național de Patrulare privind încasarea de la E.V. în contul statului a amenzii în mărime de 100 lei. Astfel, având suficient timp până la data adresării în judecată cu demersul în cauză, adică până la 20 noiembrie 2015, pentru a verifica dacă debitorul a achitat benevol amenda, executorul judecătoresc nu a întreprins nimic în acest sens. Dar, în lipsa informației despre executarea benevolă și în lipsa comunicării actului*

¹ Potrivit art.67 alin.(1) din Codul de executare, actele executorului judecătoresc se trimit destinatarului prin poștă, cu scrisoare recomandată și cu aviz de primire, sau prin orice alt mijloc care să asigure transmiterea textului cuprins în act și confirmarea primirii lui (telegramă, fax, email etc.) ori se înmânează personal destinatarului ori altor persoane indicate la alin.(2) de către executorul judecătoresc din oficiu sau la cererea părții interesate.

La art.67 alin.(2) și (3) din Codul de executare, se stabilește că în cazul absenței destinatarului persoană fizică, documentele menționate la alin.(1) se înmânează unui membru adult al familiei lui, rudelor, afiniilor acestuia sau unei persoane care locuiește cu destinatarul, unei persoane cu funcție de răspundere din primărie sau președintelui asociației locatarilor de la domiciliul destinatarului, pentru a i se transmite lui. Persoana care a primit documentele este responsabilă de transmiterea sau de comunicarea lor neîntârziată destinatarului, răspunde pentru prejudiciile cauzate prin necomunicarea sau prin comunicarea tardivă a actelor. Documentul se consideră înmănat destinatarului la data indicată în avizul de primire. În cazul persoanei juridice, documentele se expediază pe adresa ei juridică și se consideră recepționate la data intrării lor în sediu sau la data înmânării lor unui angajat din administrație, din oficiu sau din secretariatul debitorului pentru a fi transmise destinatarului.

Conform art.67 alin.(4) din Codul de executare, în cazul în care înmânarea actului executorului judecătoresc către persoanele indicate la alin.(2) și (3) nu a fost posibilă, actul va fi comunicat prin publicare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Iar potrivit alin.(5) și (6) al aceluiași articol din același act legislativ, atât destinatarul, cât și persoana care a primit documentele pentru a le transmite semnează și restituie avizul de primire. Refuzul de a primi actele executorului judecătoresc se atestă de către executorul judecătoresc în proces-verbal. Acest fapt însă nu împiedică efectuarea actelor de executare.

în modul prevăzut de lege a insistat la anunțarea debitorului în căutare și aducerea forțată a acestuia la biroul executorului judecătoresc, fapt care, în opinia instanței de recurs, este inadmisibil. Cu atât mai mult, din materialele cauzei rezultă că debitorul are domiciliu în mun. Chișinău, str. Petru Rareș, X. ap.X, iar la 23 iunie 2016, V.E. a achitat amenda în sumă de 100 lei. Adică până la prezentarea documentului executoriu spre executare silită. Respectiv, Colegiul civil al Curții de Apel Chișinău consideră că încheierea emisă de prima instanță este neîntemeiată (prin care s-a admis demersul executorului judecătoresc), iar recursul – fondat [3].

Rezumând, în acest caz se atestă că, pe lângă aducerea forțată, s-a solicitat și anunțarea în căutare a debitorului. Însă, cerința citării repetate nu s-a respectat, motiv pentru care s-a raționat că nu poate fi dispusă aducerea forțată a debitorului. Paralel, s-a stabilit că domiciliul debitorului este cunoscut, ceea ce face inadmisibilă și solicitarea privind căutarea debitorului.

Adițional, credem că în mod just s-a menționat că executorul judecătoresc urma mai întâi să verifice dacă amenda a fost executată benevol. Aceasta fiindcă potrivit art.311 din Titlul VII „Executarea sancțiunilor contravenționale” din Codul de executare, hotărârile cu caracter contravențional se execută în modul prevăzut în titlul V din prezentul cod, cu derogările stabilite în prezentul titlu. Conform art.315 din Codul de executare redacția de până la intrarea în vigoarea a Legii nr.191 din 23 septembrie 2016, sancțiunea amenzii contravenționale se execută în condițiile capitolului XVIII din prezentul cod. Iar în conformitate cu art.183 din Capitolul XVIII „Executarea silită a pedepsei amenzii” din Codul de executare până la intrarea în vigoarea a Legii nr.191 din 23 septembrie 2016, amenda se achită de către condamnat în mod benevol în termen de 30 de zile de la data stabilirii ei. Condamnatul este obligat să informeze imediat instanța de judecată despre achitarea amenzii. În cazul în care condamnatul nu a achitat amenda, instanța de judecată, în decursul a 30 de zile de la rămânerea definitivă a hotărârii, trimite executorului judecătoresc documentul executoriu pentru încasarea silită a amenzii. Executorul judecătoresc verifică dacă amenda a fost achitată (sublinierea ne aparține – n.a.) și, în cazul în care nu a fost achitată de către condamnat, intenționează procedura de executare și execută documentul executoriu în conformitate cu prevederile cărții întâi a prezentului cod. Concomitent cu amenda, se vor încasa și cheltuielile de executare.

Corelativ, după intrarea în vigoarea a Legii nr.191 din 23 septembrie 2016 (28 aprilie 2017), art.315 alin. (5) din Codul de executare, stabilește că „După primirea documentului executoriu, executorul judecătoresc verifică în Registrul debitorilor dacă amenda a fost achitată (sublinierea ne aparține – n.a.). Dacă executorul judecătoresc constată că amenda a fost achitată, acesta

întocmește o încheiere privind refuzul de a primi documentul executoriu spre executare, informând despre aceasta instanța de judecată sau, după caz, agentul constator”.

Prin suprapunere, se deduce că atât până la amendamentele din Codul de executare prin Legea nr.191 din 23 septembrie 2016, cât și după – executorul judecătoresc era și este obligat, prin efectul legii, să verifice dacă amenda a fost executată, însă să nu întreprindă măsuri de executare silită menite să greveze patrimoniul debitorului și, cu atât mai mult, drepturile personale nepatrimoniale.

De asemenea, considerăm că este pertinentă referirea instanței de judecată la aspectul că debitorul a executat benevol creanța inserată în documentul executoriu din speță. Or, literatura de specialitate a menționat caracterul excepțional al executării silite, aceasta nefiind o procedură obligatoriu de urmat. Este cu puțință, însă, ca debitorul, în fața unei hotărâri înzestrate cu forță executorie și putere de lucru judecat, să se convingă de justetea deciziei judiciare și să procedeze de bunăvoie la realizarea obligației dispuse în sarcina sa. În acest sens, este necesară instituirea de către legiuitor a unui ansamblu de mijloace procedurale de natură a face posibilă realizarea efectivă a dreptului chiar și în cazurile de opunere a debitorului la îndeplinirea obligațiilor statuate prin hotărârea judecătorească pronunțată împotriva sa. Iar această fază procesuală se caracterizează prin existența unor norme procedurale destinate a institui mijloace eficiente pentru realizarea dispozițiilor cuprinse într-un titlu executoriu. Or, obiectivul executării silite este tocmai acela de a face posibilă realizarea efectivă a dreptului subiectiv și în cazurile de împotrivire a debitorului la îndeplinirea obligației cuprinse într-un titlu executoriu [4, p.8].

O situație calitativ diferită se constată în următorul caz: *instanța de judecată reține că debitorul N.L. a fost citat la biroul executorului judecătoresc B.A. de mai multe ori, ultimele dăți fiind pentru 28 iunie 2016, 10:30, precum și pentru 13 iulie 2016, la ora 10:00. Această din urmă citație fiind recepționată de către debitor. La fel, este de relevat că, în ședința de judecată, debitorul N.L. a declarat că s-a prezentat la biroul executorului judecătoresc B.A. atunci când a fost citat. Instanța de judecată nu are temeiuri de a nu da crezare celor relatate de debitor. Totodată, se constată că debitorului N.L. i se incumbă obligații pecuniare (în baza documentului executoriu nr.2-7845/2011 emis de Judecătoria Râșcani, mun. Chișinău la 11 iunie 2012 privind încasarea de la debitorul N.L. în beneficiul creditorului A.U. a sumei de 36 989, 43 lei), și nu obligații personale care ar justifica dispunerea aducerii forțate. Ba mai mult decât atât, împrejurarea că debitorul are o stare a sănătății precare (debitorul N.L. se deplasează cu ajutorul cârjelor) conduce spre ideea că nu este proporțională măsura aducerii forțate. În fine,*

instanța de judecată remarcă și faptul că executorul judecătoresc nu a argumentat că neprezentarea debitorului ar constitui un impediment în realizarea executării documentului executoriu [6].

În opinia noastră, pe bună dreptate, în speța ilustrată s-au valorificat în cascadă mai multe momente, și anume: în lipsa probelor contrare, s-a apreciat ca fiind veridice afirmațiile debitorului precum că dânsul s-a prezentat la biroul executorului judecătoresc atunci când a fost citat; faptul că debitorul este ținut să execute obligații pecuniare ce nu justifică aducerea forțată a acestuia; că executorul judecătoresc nu a argumentat că neprezentarea debitorului ar constitui un impediment în realizarea executării documentului executoriu; și, nu în ultimul rând, s-a luat în calcul starea de sănătate a debitorului. Aceste împrejurări de ordin obiectiv și subiectiv sunt primordiale pentru examinarea demersului executorului judecătoresc privind aducerea forțată a debitorului.

Pentru comparație, este de sesizat că legiuitorul este mult mai explicit în cazul legii procesual penale atunci când reglementează măsura procesuală de constrângere – aducerea silită. Astfel, potrivit art.199 alin. (1), (4) și (5) din Codul de procedură penală, aducerea silită constă în aducerea forțată a persoanei la organul de urmărire penală sau la instanță în cazul în care aceasta, fiind citată, în modul stabilit de lege, nu s-a prezentat fără motive întemeiate și nu a informat organul care a citat-o despre imposibilitatea prezentării sale, iar prezența ei era necesară. Persoana nu poate fi supusă aducerii silite în timpul nopții, cu excepția cazurilor care nu suferă amânare. Nu pot fi supuse aducerii silite minorii în vârstă de până la 14 ani, femeile gravide, persoanele bolnave, starea cărora este confirmată prin certificat medical eliberat de o instituție medicală de stat.

În acest sens, considerăm util de edictat un nou alineat la art.73 din Codul de executare, care să specifice prohibiția conform căreia debitorul nu poate fi supus aducerii forțate în timpul nopții. La fel, nu pot fi supuse aducerii silite debitorii – femeile gravide și persoanele bolnave, starea cărora este confirmată prin certificat medical eliberat de o instituție medicală de stat.

Pe lângă aceasta, măsura aducerii forțate a debitorului are, pe alocuri, un caracter intimidant (incompatibil cu raporturile juridico-civile) și un puternic efect psihologic, însă care se distinge de alte forme de coerciție a statului.

În acest făgaș, în doctrina juridică, s-a conturat că: „În domeniul executării silite, esențială este ideea de constrângere, prin intervenția unor organe, anume desemnate de lege pentru a determina respectarea de către debitor a obligațiilor stabilite în sarcina sa. Ceea ce deosebește constrângerea judiciară de cea administrativă constă în faptul că ea se realizează pe cale procesua-

lă, fiind necesar să se obțină în prealabil recunoașterea existenței dreptului ori interesului legitim valorificat prin acțiune (*cognitio*) și apoi să se treacă la executarea obligației în vederea restabilirii ordinii de drept încălcate (*executio*)... Constrângerea statală nu intervine doar pentru restabilirea unui drept subiectiv privat, ci și în scopul salvagădării ordinii de drept, instituția executării silite având și un caracter preventiv în ceea ce îi privește pe participanții la viața juridică, despre consecințele patrimoniale ale neexecutării obligațiilor asumate” [4, Totuși, ca atare, înclinăm a crede că măsura aducerii forțate a debitorului ar trebui să aibă menirea de a impulsiona executarea unui document executoriu ce conține obligații personale incumbate persoanei fizice (se au în vedere acele obligații care nu pot trece la succesori și sunt indisolubil legate de titularul subiectului pasiv al raportului juridic obligațional). Este însă imaginea idilică asupra subiectului discutat, care pare a fi încă departe, foarte departe de realitatea practică. De aceea suntem de părere că, în art.73 alin.(1) din Codul de executare, se impune mențiunea expresă că aducerea forțată a debitorului poate fi dispusă doar în cazul obligațiilor personale. De asemenea, ar fi oportun de specificat că încheierea instanței de judecată emisă în baza art.73 din Codul de executare poate fi contestată cu recurs.

Precizăm că aducerea forțată a debitorului se face de către organul afacerilor interne în a cărui rază teritorială debitorul își are domiciliul sau sediul. Iar cheltuielile de aducere forțată se încasează de la debitor în beneficiul statului de către instanța de judecată în modul prevăzut la Capitolul XXXV din Codul de procedură civilă care guvernează procedura în ordonanță (procedura simplificată).

Concluzii și recomandări

Departee de a epuiza problematica complexă privind limitarea dreptului la libera circulație în procedura de executare silită a Republicii Moldova, totuși, în urma studiului întreprins, putem creiona următoarele **concluzii**:

1) încrederea publicului în actul de justiție depinde într-o măsură importantă și de eficacitatea mecanismelor de executare silită, fiind absolut necesar ca o hotărâre judecătorească obținută în urma unui demers judiciar, de multe ori de durată și costisitor, să aibă o finalitate practică concretă, astfel încât justițiabilul să conștientizeze beneficiile din obținerea unui rezultat pozitiv în cadrul procesului. În caz contrar, în lipsa unor mijloace procedurale coerente, clare, suplă și rapide care să garanteze ducerea la îndeplinire efectivă a titlului executoriu, partea ar fi în imposibilitate de a se bucura de câștigarea procesului, titlul executoriu conferind astfel creditorului doar un drept teoretic și iluzoriu [5, p.13; 8, p.13]. Însă, mijloacele edictate pentru

îndeplinirea unui document executoriu nu trebuie să restrângă nejustificat dreptul la libera circulație;

2) exercitarea dreptului la libera circulație nu poate face obiectul altor restrângeri decât al celor care sunt prevăzute de lege, constituie măsuri necesare într-o societate democratică pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora;

3) pot fi aduse atingeri dreptului la libera circulație și în procedura de executare silită a hotărârilor judecătorești cu caracter civil în cazul dispunerii: 1) interdicției de a părăsi țara (art.64 din Codul de executare); 2) interdicției privind eliberarea actelor de identitate (art.22 alin.(1) lit.v) din Codul de executare); și 3) aducerii forțate a debitorului (art.73 din Codul de executare);

4) interdicția de a părăsi țara este o ultimă măsură, ca efect al epuizării altor măsuri de asigurare a documentului executoriu, stabilită de lege, aplicată de către instanța de judecată în condițiile și conform procedurii legale, având ca efect limitarea în libera circulație în afara țării (care nu înglobează și limitarea dreptului de a reveni în țară) în scopul impunerii debitorului de a-și executa obligațiile față de debitor stabilite printr-un document executoriu. Aplicarea acestei măsuri implică aprecierea intereselor concurente ale creditorului și ale debitorului;

5) pentru a dispune interdicția de a părăsi țara sunt necesare întrunirea anumitor condiții de drept substanțial și de drept procedural, printre care distingem: a) se aplică doar de către instanța de judecată; b) față de debitor persoană fizică; c) operează pe un termen de cel mult 6 luni (care poate fi aplicat în mod repetat, dar nu mai mult de 3 ori în cadrul aceleiași proceduri de executare); d) la demersul executorului judecătoresc; e) după luarea măsurilor de asigurare a executării documentului executoriu; f) obligarea executorului judecătoresc de a efectua periodic un control privind necesitatea menținerii acestei interdicții;

6) implicarea instanței de judecată în procesul de limitare a dreptului la libera circulație, prin restricționarea părăsirii țării, vine să asigure un echilibru între scopul general al procedurii de executare consfințit la art.1 din Codul de executare, ce constă în realizarea dreptului creditorului recunoscut printr-un document executoriu și dreptul debitorului de a se deplasa liber;

7) interdicția de a părăsi țara aplicată față de debitor este o măsură legală de asigurare a executării efective a unui document executoriu, necesitatea menținerii acesteia este verificată periodic, neavând un caracter automat, este operabilă în cazul epuizării altor mijloace și este supusă căilor de atac. Paralel, ține de diligența instanței de a decide asupra proporționalității aplicării față de debitor a interdicției de a părăsi țara;

8) în concepția principiului simetriei juridice, oda-

tă ce instanța de judecată a dispus aplicarea față de debitor a interdicției de a părăsi țara, rezultă că doar instanța de judecată poate și să o revoce. Indubitabil, executorul judecătoresc nu poate să schimbe voința instanței de judecată reflectată într-un act judecătoresc de dispoziție, ci doar să o pună în realizare. Altminteri, se sfidează logica juridică și s-ar ajunge la *reductio ad absurdum*;

9) adoptarea Legii nr.191 din 23 septembrie 2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, în partea ce se referă la remanierele operate la art.64 alin.(1) și (3) din Codul de executare, este inoportună, neinspirată și vine în contradicție cu standardele CEDO;

10) interdicția privind eliberarea documentelor, a actelor de identitate dispusă de către instanța de judecată are efect similar ca și aplicarea măsurii restrictive de nepărsire a țării; însă, acestea nu trebuie confundate;

11) dreptul de a părăsi propria țară implică de asemenea o obligație a statului de a emite documente de călătorie, astfel încât persoana să poată exercita dreptul respectiv. În mod similar, retragerea documentelor de călătorie, care are ca rezultat imposibilitatea persoanei de a părăsi țara în mod legal, reprezintă o încălcare a art.2 din Protocolul nr.4 la CEDO, cu excepția situației în care statul își poate justifica acțiunile pe baza unui motiv admisibil și poate demonstra că acestea sunt necesare pentru a proteja interesul concret;

12) în virtutea principiului *tempus regit actum*, în cazul interdicțiilor privind refuzul în eliberarea pașaportului și a documentului de călătorie sau prelungirea termenului de valabilitate a acestuia dispuse de către executorii judecătorești în baza încheierilor de asigurare a executării documentului executoriu conform art.8 lit.g) din Legea nr.269 din 9 noiembrie 1994 cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova, până la intrarea în vigoare (5 august 2016) a amendamentelor operate prin Legea nr.118 din 2 iunie 2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, debitorii vor fi îndreptățiți să solicite revocarea acestor interdicții, iar executorii judecătorești ar trebui să ordone anularea interdicțiilor nominalizate;

13) la înaintarea demersului privind aducerea forțată a debitorului, executorul judecătoresc urmează să probeze expedierea repetată (adică de 2 ori consecutiv) a citației debitorului în modul prevăzut de art.67 din Codul de executare, neîndeplinirea documentului executoriu, că neprezentarea debitorului ar constitui un impediment în realizarea executării documentului executoriu, și nu în ultimul rând, dacă starea de sănătate a debitorului permite acest lucru;

14) măsura aducerii forțate a debitorului are, pe alocuri, un caracter intimidant și un puternic efect psihologic. Totuși, ca atare, aceasta ar trebui să aibă menirea

de a impulsiona executarea unui document executoriu ce conține obligații personale incumbate persoanei fizice (se au în vedere acele obligații care nu pot trece la succesori și sunt indisolubil legate de titularul subiectului pasiv al raportului juridic obligațional).

În temeiul concluziilor și generalizărilor teoretice prezentate, sugerăm următoarele **recomandări**:

1) substituirea expresiei „aducerea forțată” din art.73 din Codul de executare cu sintagma „aducerea silită”;

2) suplinirea art.73 alin.(1) din Codul de executare, cu mențiunea expresă că aducerea silită a debitorului poate fi dispusă doar în cazul obligațiilor personale;

3) completarea unui nou alineat la art.73 din Codul de executare, care să specifice prohibiția conform căreia debitorul nu poate fi supus aducerii forțate în timpul nopții. La fel, nu pot fi supuse aducerii silit debitorii – femeile gravide și persoanele bolnave, starea cărora este confirmată prin certificat medical eliberat de o instituție medicală de stat;

4) instituirea unui nou alineat la art.73 din Codul de executare, care să stabilească că încheierea instanței de judecată emisă în condițiile prezentului articol poate fi contestată cu recurs.

Referințe bibliografice:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr.122 din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.248-251. În vigoare din 12 iunie 2003.
2. Decizia Colegiului civil al Curții de Apel Chișinău din 28 iunie 2016. Dosarul nr.2r-1408/16. http://cac.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=&tip_dosar= (Vizitat 10 octombrie 2016).
3. Decizia Colegiului civil al Curții de Apel Chișinău din 16 iunie 2016. Dosarul nr.2r-1260/16. http://cac.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=&tip_dosar= (Vizitat 10 octombrie 2016).
4. *Executarea silită în Republica Moldova: Culegere de acte normative* / Coordonator: Hurubă E. București: Universul Juridic, 2015. 184 p.
5. Gârbuleț I. *Actele executorului judecătoresc*. București: Universul Juridic, 2014. 350 p.
6. Încheierea Judecătorei Centru, mun. Chișinău, din 30 septembrie 2016. Dosarul nr.25⁴-228/16. http://www.jcn.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=&tip_dosar= (Vizitat 10 octombrie 2016).
7. Legea privind actele legislative. Nr.780 din 27 decembrie 2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.36-38. În vigoare din 14 iunie 2002.
8. Oprina E., Gârbuleț I. *Tratat teoretic și practic de executare silită. Vol. I. Teoria generală și procedurile execuționale*. București: Universul Juridic, 2013. 1173 p.

JURISPRUDENȚĂ COMENTATĂ ȘI PROBLEME DE PRACTICĂ JUDICIARĂ

CZU: 347.9

EVALUATING THE USEFULNESS OF CIVIL SUITS AS A JUDICIAL REMEDY FOR SYSTEMIC POLICE MISCONDUCT IN THE UNITED STATES

Jesse STRICKLAN,
JD, University of Michigan

SUMMARY:

The American experience with private suits against police departments reveals interesting insights into the strengths and weaknesses of using civil suits as a check on police misconduct. The American legal doctrine of qualified immunity bars suits against individual government actors performing their duties in office, which allows government officers to perform their duties with confidence that they will not be held personally liable in a civil suit. Statute has provided standing to both private individuals (§1983) and the Department of Justice (§14141) to sue police departments who have a demonstrable record of discriminatory behaviors against minorities. These suits still require high evidentiary standards, but provide an opportunity for plaintiffs to overcome qualified immunity claims in cases of racial discrimination. The article suggests that other states considering how to deal with civil suits for police misconduct could learn from the American experience to better serve the interests of justice.

Key-words: civil suits, police misconduct, judicial precedent, qualified immunity, Equal Protection Clause, racial discrimination, comparative law.

I. Introduction and Methodology

As is common worldwide, police departments in the United States enjoy a certain degree of protection from civil law suits under the judicial doctrine of qualified immunity. As it applies to police officers and departments, the legal doctrine of qualified immunity „balances two important interests—the need to hold public officials accountable when they exercise power

SUMAR

EVALUAREA UTILITĂȚII ACȚIUNILOR CIVILE CA REMEDIU JUDICIAR PENTRU ÎNCĂLCĂRILE SISTEMICE ALE NORMELOR DE CONDUITĂ DE CĂTRE POLIȚIE ÎN STATELE UNITE ALE AMERICII

Experiența americană în materia proceselor private împotriva departamentelor de poliție dezvăluie perspective interesante privind avantajele și dezavantajele utilizării acțiunilor civile pentru a verifica abaterile poliției din punct de vedere al legalității. Doctrina imunității calificate din dreptul american împiedică intentarea proceselor de judecată împotriva actorilor guvernamentali individuali în exercitarea atribuțiilor de serviciu, fapt ce le permite acestora să își execute obligațiile având certitudinea că nu vor fi făcuți responsabili pentru aceste acțiuni în cadrul unui proces civil. Prin lege, a fost prevăzut dreptul atât pentru persoanele fizice (§1983), cât și pentru Departamentul Justiției (§14141) de a acționa în judecată departamentele de poliție care au un istoric demonstrabil de manifestări comportamentale discriminatorii față de minorități. Aceste procese de judecată impun standarde înalte în materie de probatoriu, dar oferă reclamanților posibilitatea de a depăși invocarea imunității calificate în cauzele de discriminare rasială. Articolul vine cu sugestia că statele care examinează oportunitatea utilizării acțiunilor civile pentru încălcările normelor de conduită de către poliție ar putea învăța din experiența americană pentru a servi mai bine intereselor justiției.

Cuvinte-cheie: procese civile, conduită necorespunzătoare a poliției, precedent judiciar, imunitate calificată, Clauza privind Protecția Egală, discriminare rasială; drept comparat.

irresponsibly and the need to shield officials from harassment, distraction, and liability when they perform their duties reasonably” [1].

While this approach to qualified immunity helps ensure police are confident enough to perform their official duties, it may also leave individuals without a means of remedying harm caused by police miscon-

duct. Recognizing that the doctrine of qualified immunity may impede suits concerning fundamental constitutional rights, the federal government has passed two important statutes to give individuals standing to sue beyond traditional common law principles. The first, 42 U.S. Code §1983, allows private individuals to file suit for any substantial violation of federal rights, under either statute or the Constitution. The second, 42 U.S. Code §14141, provides standing for the federal Department of Justice Civil Rights Division to pursue a civil suit against government agencies engaged in systemic racial discrimination.

The American approach of providing civil standing for plaintiffs to address the problem of police misconduct reflects a commitment to an adversarial and independent legal culture. This approach has much to recommend it, including avoiding corruption by political actors by placing enforcement outside of the political system. Additionally, putting in charge those people with the strongest interest in seeing a proper resolution of the problem – in other words, victims of police misconduct – may increase satisfaction on the part of victims as they pursue a remedy that they feel is most appropriate to the harm they have suffered. By layering on an additional source of review of police misconduct through a civil suit by the Department of Justice, instead of establishing a clear hierarchical review system, the statute preserves the independence of local police departments – a central feature of the American criminal justice system – while providing a mechanism for the federal government to intervene at least in the most egregious cases.

However, as demonstrated by the case study of a recent response to racial discrimination by police in East Haven, Connecticut, this approach also requires a level of dedication and resources unavailable to many plaintiffs. If these kinds of suits are intended to solve the problem of a lack of remedy for victims of police misconduct, but they also require such a high a level of investment as to preclude most plaintiffs from successfully pursuing a suit. In response, I offer a few observations about how this approach might be applied more effectively, particularly in other states seeking to provide additional and independent measures of review of police misconduct.

The paper will proceed by first outlining the basic structure of these kinds of civil suits in their two main forms: §1983 suits, which are initiated by private citizens against individuals or government bodies acting in an official capacity; and §14141 suits, which are initiated by the Civil Rights Division of the federal Department of Justice. To evaluate what how these civil suits operate in practice, the paper will next examine a series of recent cases in East Haven, Connecticut, which resulted in considerable victories for the plaintiffs.

Finally, I will make several observations about the ongoing difficulty of winning §1983 or §14141 suits and make suggestions for implementing more effective remedies for plaintiffs while preserving the ability of the police to confidently perform their duties.

II. Civil Suits as Remedy for Police Misconduct

The two types of civil suits examined in this article both attempt to provide a remedy for police misconduct, but empower two very different types of plaintiffs: first, private individuals; and second, the Department of Justice. Civil suits under §1983, the remedy for private individuals, may be pursued for any type of rights violation, but this article will focus on the ways in which §1983 suits relate to systemic racial discrimination. Suits under §14141, which grants standing to the Department of Justice, require a showing of a “pattern or practice” of racial discrimination.

A. 42 U.S.C. §1983 – Empowering Private Plaintiffs

The Civil Rights Act of 1871 introduced a private suit as a remedy for violations of Constitutional rights committed by government officials. Known as §1983, and included in chapter 42 of the U.S. Code, the relevant part of the statute reads as follows:

Every person who, under color of any statute, ordinance, regulation, custom, or usage, of any State or Territory or the District of Columbia, subjects, or causes to be subjected, any citizen of the United States or other person within the jurisdiction thereof to the deprivation of any rights, privileges, or immunities secured by the Constitution and laws, shall be liable to the party injured in an action at law...

As part of a general movement to address racial inequalities within both government institutions and the broader society, the Supreme Court interpreted the statute more broadly to allow individuals to sue government agencies engaged in violations of Constitutional rights [2]. Since that time, §1983 suits have become more common as a method of seeking redress for violations of Constitutional rights, including by police officers.

In order for a §1983 suit to be valid, the government action in question must meet a few criteria. First, the action must be taken “under the color of law,” meaning that it must be performed on behalf of a government actor. The conduct of private actors, no matter how egregious, would not form a valid basis for a §1983 suit. In the case of inappropriate police conduct, the police officers must be acting in her or his official capacity. Normal qualified immunity protections, which protect government officers from being sued personally for pursuing their official duties, would not shield the officer or police department from a suit under §1983.

Being tied to rights “secured by the Constitution

and laws” of the United States, §1983 actions are limited by precedent to situations in which there is a constitutional violation. In the case of policing it is usually a violation of the 14th or 4th Amendment that serves as the basis of a suit.

Remedies for illegal searches or arrests, which are violations of the 4th Amendment, are often pursued as §1983 suits. However, demonstrating the violation of 4th Amendment constitutional rights is often a difficult task for plaintiffs. To qualify as the basis for a §1983 suit, the police action in question must be shown to be “unreasonable.” This standard is most often met when a plaintiff can show that the police acted in malice, or with the express intent to violate the law, or when the police made an unreasonable mistake in pursuing the underlying action.

As it regards government-sponsored racial discrimination – a violation of 14th Amendment rights – §1983 litigation is usually subject to the traditional tiers of scrutiny analysis that has developed to interpret the Equal Protection Clause of the 14th Amendment, which provides that no State may “deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws.” Supreme Court precedent interpreting the Equal Protection Clause requires substantial showings of not only a disparate impact on individuals on terms of race, but an actual discriminatory intent on the part of government actors to create unequal outcomes [3]. To demonstrate discriminatory intent, plaintiffs must either demonstrate a pattern of discrimination so clear as to preclude any legitimate basis for the policy, or else produce verifiable statements by policy makers (in this case, the police) that racial discrimination was intended. This is a difficult bar to meet, as we will see in the case study below.

B. 42 U.S.C. §14141 – Empowering the Department of Justice

If §1983 provides a tool for plaintiffs to get around qualified immunity and sue police departments directly, §14141 allows the federal government to get directly involved in oversight with police departments, but only indirectly, through a private suit. In relevant part, the statute reads as follows:

It shall be unlawful for any governmental authority, or any agent thereof, or any person acting on behalf of a governmental authority, to engage in a pattern or practice of conduct by law enforcement officers ... that deprives persons of rights, privileges, or immunities secured or protected by the Constitution or laws of the United States (42 U.S.C. §14141(a)).

Unlike §1983, which was originally introduced in the 19th century, §14141 was written in the 1990s and contains language that reflects modern 14th Amend-

ment Equal Protection Clause jurisprudence while providing specific additional criteria. The §14141 standard is often referred to as the “pattern or practice” standard, which requires, in addition to the violation of a constitutional right, the demonstration of a systemic pattern of discrimination. In practice, because the 14th Amendment requires plaintiffs to prove an extremely persuasive pattern of discriminatory behavior before their claim will be recognized, the §14141 standard reflects Equal Protection jurisprudence with little deviation.

The main innovation for §14141 then is not introducing evidentiary standards that are easier to meet, but in giving a federal agency standing to sue police departments in the case of racial discrimination without relying on victims of the crime to lead the way. By granting standing to the Civil Rights Division of the Department of Justice, §14141 places highly talented lawyers with deep experience and significant investigative resources in a position to demonstrate “a pattern or practice” of racial discrimination on the part of police departments. The resources available to the Civil Rights Division is of course limited and varies according to the budget priorities of the President and the Attorney General – the current administration’s budget calls for deep cuts to the Civil Rights Division, for example [4] – but it can apply considerable expertise and resources to those cases it does pursue. Given the dedication with which the Civil Rights Division can pursue a case, many police departments opt to settle with the Department of Justice in what is known as a consent decree instead of having a federal court impose terms upon them without their input. These consent decrees are court-enforceable terms that can lead to a reopening of the suit if the Department of Justice deems that the police department is not living up to its duties.

C. Case Study: The East Haven Cases

To understand how these statutes work in practice, we can take the recent cases pursued against the Police Department of East Haven, Connecticut, which was accused of pursuing discriminatory practices against Latinos (people with ancestors from Latin American countries). A study of this case presents a variety of useful opportunities for analysis when considering the appropriateness of the U.S. system of civil suits as a remedy for police misconduct. In the first place, because it concerns racial discrimination against individuals in violation of 14th Amendment rights, it allows us to look at the ways in which §1983 suits can be bolstered by §14141 suits. Second, the case resulted in an unusual amount of success in achieving the plaintiffs’ goals, presenting a scenario that can be used as a yardstick for creating realistic expectations of what success looks like.

The East Haven case proceeded in several stages: first, community actors gathered information about police misconduct to serve as a basis for a possible §1983 suit against the police department. In the course of that preparation, the community actors also contacted media outlets and the Department of Justice directly to increase the odds that a §14141 suit would be filed. Ultimately, a §14141 suit was filed, as was a §1983 suit and criminal prosecutions against some of the police officers allegedly involved in misconduct. Each case resulted in positive results: the Department of Justice concluded a legally-enforceable agreement with the East Haven Police Department, known as a consent decree, requiring the department to change police conduct over time or face further litigation; the private plaintiffs concluded a settlement including compensation from the police department and additional promises to change the conduct of police officers; and several officers were convicted of engaging in physical abuse of people in custody.

None of the mosaic pieces – §1983 litigation, §14141 litigation, criminal prosecutions, political pressure, media coverage – would be sufficient to bring about change on their own, but together, they provided a successful range of remedies for the plaintiffs. From a pedestrian perspective, however, it is very disturbing that there is no legal remedy for a large variety of injuries based on prejudicial police practices. In many other fields, we expect litigation of the type of §1983 or §14141 to provide strong remedies for plaintiffs. Even the East Haven case, unusually successful in its goals, may demonstrate most of all how difficult it is to actually achieve a comprehensive remedy in the current legal climate.

By 2009 at the latest, members of the Latino community in East Haven noticed what appeared to be a concerted effort on behalf of East Haven Police Department officers to harass Latinos. Stories of enhanced enforcement of traffic laws against Latino drivers, of concentrated and unwarranted police attention to businesses frequented by Latinos in the neighborhood, and physical abuse of Latinos in police custody began to circulate among the community. The distrust between racial minorities in East Haven: in the late 1990s, the government of East Haven had been found to be discriminating against African Americans, and a failed §1983 suit had been brought against the police department concerning a case of a young African American man shot by police[5].

Perhaps in part because that §1983 suit was unsuccessful, members of the Latino community recognized early on that it would be crucial to carefully document their allegations before they pursued them in a legal forum. Under counsel from the Frank Legal Services Organization at Yale University Law School, community

members also focused on documenting those aspects of police discrimination that left a paper trail and could show a „pattern or practice” of discrimination: traffic citations, which must be made available to citizens upon request under federal and state law. These records contained a pattern that seemed to indicate disproportionate attention to Latino drivers: 56% of traffic citations were issued to Latinos between June 2008 and February 2009, even though Latinos represented less than 6% of East Haven’s population. For contrast, the percentage of citations issued against white drivers was about 37%, despite a much larger population. Pattern and Practice Report, 1-2.

Based on these and other documents, community members and the Frank LSO prepared a letter to the Civil Rights Division of the Department of Justice, empowered to pursue §14141 suits, outlining what they believed to be a “pattern or practice” of discrimination by the East Haven Police Department. In part, the letter was intended to help produce political pressure on East Haven government officials to address the problems facing the Latino community more than to create a specific legal result. According to some of the lawyers and community leaders involved, it was a surprise when, in fact, the Department of Justice opened a §14141 investigation [6].

Once the Department of Justice began its §14141 suit, it was able to access and process additional police records which further indicated a “pattern or practice” of racial discrimination among some members of the police department. After the Department of Justice formally filed suit based on its research, the East Haven Police Department entered negotiations with the Department of Justice to reach a settlement. The resulting consent decree required personnel changes in the department, the establishment of anti-discriminatory policies in the police department, personnel training, and reporting and follow-up mechanisms to ensure compliance with the terms of the decree. According to interviews with community activists and the local lawyers who worked on the case, the police department continues to follow the consent decree and the anti-discriminatory policies it contains. As the §14141 research went forward, a separate §1983 suit was eventually filed by members of the East Haven Latino community, building off of the evidence that the §14141 suit had made public and including personal claims of abuse against suspects in police custody. With this additional support, the §1983 suit was also settled, resulting in monetary awards to the plaintiffs and gaining an additional concession from the police department to stop using threats of deportation in ordinary police stops.

Along with attracting the involvement of the Department of Justice Civil Rights Division, which is ba-

sed in Washington, D.C., the preliminary work of community activists also attracted the attention of the Federal Bureau of Investigation and of federal prosecutors based in Connecticut. As the §14141 investigation went forward, the FBI conducted its own independent investigation into allegations of violence by police officers against Latino men in custody. These investigations eventually led to federal indictments against several East Haven Police Department officers for disproportionate use of force, most of which resulted in convictions.

In short, the synergy of four separate strands of pressure brought a resolution to the problem of racial discrimination in police practice: public pressure, a suit by private individuals in the form of §1983, a suit by the Department of Justice in the form of §14141, and criminal prosecutions. The evidence used in each strand overlap significantly with the other strands, meaning that progress made on one front contributes to the success on other fronts.

III. Conclusions

If we consider the East Haven case as a template for the reasonably possible best-case scenario for civil suits in responding to systemic police misconduct, a series of conclusions can be drawn. First, the remedies of a private suit (§1983) and a suit headed up by a central authority (§14141) work better in conjunction. The two remedies are designed to complement each other: the §1983 remedies are focused on making the individual plaintiff whole financially, while a §14141 suit usually results in a generally-applicable consent agreement addressing systemic police misconduct. Furthermore, because the Department of Justice can only focus on a few cases at a time, the incentive for individuals to bring a §1983 suit on their own (and therefore bring publicity to police misconduct) can assist the Civil Rights Division in finding the §14141 suits most likely to succeed. In that sense, §1983 suits can serve as a catalyst for bringing together other types of action that increase the likelihood of coming to a positive conclusion.

The second conclusion that can be drawn, however, is less positive. As currently constructed, civil suits serve as an insufficient remedy for the vast majority of potential plaintiffs in cases of police misconduct. In the first place, although §1983 suits can involve any violation of constitutional rights by government actors, §14141 suits can only arise in relation to racial discrimination, limiting the range of cases to which it applies. As the East Haven case shows, a §1983 case alone can

be difficult to successfully pursue without additional support, even if the plaintiffs are being assisted by Yale Law faculty and students.

This difficulty highlights a second problem: the evidentiary standards required by these suits are so high so as to disincentivize plaintiffs from pursuing the remedy. Even if evidence of systemic police misconduct potentially exists, finding that evidence may require broad community organizing to discover it. Furthermore, properly framing that evidence as sufficient to demonstrate the intent to discriminate based on race requires time and legal skill that may be beyond the average plaintiff. Depending on one's perspective, this high evidentiary standard may be a positive feature, meaning only the most serious cases will be pursued, ensuring that police are not unduly harassed by frivolous suits. However, from the point of view of providing a remedy to victims of police misconduct, leaving the evidentiary standards this high makes it possible that police misconduct will continue to create many wrongs that have no judicial remedies.

These observations suggest that states seeking to provide civil remedies for the violation of constitutional rights, particularly in relation to police misconduct, should carefully consider the purpose of such legislation. The American model presents a remedy that is attractive in its empowerment of victims but which is also hobbled by evidentiary standards so high as to become prohibitive. Lowering the evidentiary standards required to even bring a suit to court might lead to a large amount of cases, but that increase in cases could be ameliorated by leaving standards for finding liability at a higher level. By allowing plaintiffs to make it to the stage of filing suit, plaintiffs could have access to court-compelled evidence that would otherwise not be available to them otherwise.

Bibliographic references:

1. See *Pearson v. Callahan*, 555 U.S. 223 (2009), 231.
2. See, e.g., *Monroe v. Pape*, 365 U.S. 167 (1961).
3. See *Village of Arlington Heights v. Metropolitan*, 429 U.S. 252 (1977).
4. See "Jeff Sessions's Agenda for the Civil-Rights Division", Adam Serwer, *The Atlantic*, May 25, 2017, at <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2017/05/civil-rights-sessions/528126/>.
5. See *N.A.A.C.P. v. Town of E. Haven*, 998 F. Supp. 176, 178 (D. Conn. 1998); see also *Jones v. Town of E. Haven*, 691 F.3d 72, 85 (2d Cir. 2012).
6. Personal interview conducted 29 April, 2016.

DREPT PENAL ȘI DREPT PROCESUAL PENAL

CZU 343.2(478+477)

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ
ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ И МОЛДОВЫ

Зоя ЗАГИНЕЙ,
доктор юридических наук, доцент,
начальник отдела научно-методического
обеспечения прокурорской деятельности в сфере
предотвращения и противодействия коррупции
Научно-исследовательского института
Национальной академии прокуратуры Украины

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы особенности квазиуголовной ответственности юридических лиц, выражающейся в применении относительно их мер уголовно-правового характера, по уголовному законодательству Украины и уголовной ответственности юридических лиц по уголовному законодательству Молдовы. Сделан вывод, что квазиуголовный характер ответственности юридических лиц по УК Украины утрудняет применение относительно них мер уголовно-правового характера, поскольку предусматривает единое уголовное производство относительно уполномоченного лица по привлечению его к уголовной ответственности и юридического лица по применению относительно него мер уголовно-правового характера. Предложены изменения в УК Украины.

Ключевые-слова: юридическое лицо, уголовная ответственность, квазиуголовная ответственность, меры уголовно-правового характера, уполномоченное лицо, уголовное производство.

SUMAR

RĂSPUNDEREA PENALĂ A PERSOANELOR
JURIDICE ÎN CONFORMITATE CU LEGISLAȚIA
UCRAINEI ȘI REPUBLICII MOLDOVA

În articol sunt cercetate caracteristicile răspunderii cvasipenale a persoanelor juridice, exprimate prin apli-

SUMMARY

CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL ENTITIES
ACCORDING TO THE LEGISLATION OF
UKRAINE AND OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The article investigates the peculiarities of the legal persons' quasi-criminal liability, consisting in applying to them measures of a criminal nature, under the criminal law of Ukraine and the criminal liability of legal persons in accordance with the criminal law of the Republic of Moldova.

The author concluded that the quasi-criminal nature of the legal persons' liability under the Criminal Code of Ukraine makes difficult the application to them of measures having a criminal law character, as it provides for a single criminal procedure regarding the person authorized to bring criminal liability and the legal person to whom the measures are applied under the criminal law. For these reasons, the author formulates amendment proposals for the Criminal Code of Ukraine.

Key-words: legal person, criminal liability, quasi-criminal liability, criminal law measures, authorized person, criminal procedure.

carea față de acestea a unor măsuri cu caracter penal în temeiul legislației penale a Ucrainei și răspunderea penală a persoanelor juridice în acord cu legislația penală a Republicii Moldova.

S-a ajuns la concluzia că natura cvasipenală a răspunderii persoanelor juridice conform Codului penal al Ucrainei complică aplicarea față de acestea a unor măsuri cu caracter de drept penal, deoarece prevede o singură procedură penală privind persoana autorizată să atragă la răspundere penală și persoana juridică față de care se aplică unele măsuri în condițiile legii penale. Din aceste rațiuni, autorul vine cu propuneri de modificare a Codului penal al Ucrainei.

Cuvinte-cheie: persoană juridică, răspundere penală, responsabilitate cvasipenală, măsuri de drept penal, persoana autorizată, procedura penală.

Постановка проблемы. Результатом текущей правотворчества в области уголовного права Украины стало установление правовых оснований для применения относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера (Раздел XVI-1 Уголовного кодекса Украины (УК Украины) [9], содержащего 9 статей). УК Украины был дополнен этой структурной частью Законом Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно выполнения Плана действий по либерализации Европейским Союзом визового режима для Украины относительно ответственности юридических лиц» от 23 мая 2013 года [5], измененной впоследствии Законом Украины «Об обеспечении прав и свобод граждан и правовой режим на временно оккупированной территории Украины» от 15 апреля 2014 года [7]. Попытки изменить уголовный закон Украины в этой части осуществлялись и раньше. Так, Верховной Радой Украины 11 июня 2009 года был принят Закон «Об ответственности юридических лиц за совершение коррупционных правонарушений» [8]. Однако этот Закон утратил силу на основании Закона Украины «О признании утратившими силу некоторых законов Украины относительно предотвращения и противодействия коррупции» от 21 декабря 2010 года [6]. Соответствующие изменения были внесены и в Уголовно-процессуальный кодекс Украины (УПК Украины) [11]. Однако, в отличие от УК Украины, УПК Украины не содержит самостоятельной структурной части, в которой бы были бы сконцентрированы нормы относительно процедуры применения относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера. Несмотря на нормативное обеспечение соответствующего института уголовного и уголовного процессуального права Украины, все же применение соответствующих норм идет достаточно вяло, что объясняется различными факторами, среди которых – недостатки нормативной регламентации материальных и процессуальных оснований применения относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера. Для обеспечения эффективности соответствующих уголовно-правовых норм важное значение имеет осуществление сравнительно-правовых исследований, в том числе с уголовно-правовыми нормами Уголовного кодекса Молдавии (УК Молдавии) [10].

Изложение основного материала. Внедрение уголовной ответственности юридических лиц в теории уголовного права Украины всегда было окутано диапазоном разных мнений и точек зрения. Противники такого вида ответственности высказывают ряд аргументов «против», среди которых наведем такие: нарушение категориального устройства, методологии уголовной ответственности [1, с. 150]; противоречие ст.ст. 61 и 62 Конституции Украины, декларирующих юридическую ответственность только при наличии вины, а также принципа личной ответственности; возможность двойного привлечения физических лиц за одно и то же правонарушение к уголовной ответственности как уполномоченных лиц и работников соответствующего

юридического лица [4, с. 76]; отсутствие у юридического лица таких характеристик, как вменяемость, возраст, с которого наступает уголовная ответственность [3]. Невзирая на такой арсенал контраргументов относительно уголовной ответственности юридических лиц, все же, как уже отмечалось выше, законодатель Украины на выполнение международных обязательств изменил УК Украины и УПК Украины, касающиеся материальных и процессуальных оснований *квазиуголовной ответственности юридических лиц*. Первой частью слова «квазиуголовный» является «квази», что за значением отвечает прилагательным ненастоящий, мнимый [2, с. 531].

Квазиуголовная ответственность юридических лиц по УК Украины выражается в таких основных аспектах.

Во-первых, применение к юридическим лицам мер уголовно-правового характера возможно лишь в случае совершения преступления ее уполномоченным лицом. Согласно примечанию 1 ст. 96-3 УК Украины под уполномоченными лицами следует понимать должностных лиц юридического лица, а также других лиц, которые в соответствии с законом, учредительными документами юридического лица или договора вправе действовать от имени юридического лица. Причем преступление уполномоченного лица должно быть «связано» с юридическим лицом, а не быть совершенным в частных интересах физического лица. Таким образом, в УК Украины речь идет об *основаниях уголовной ответственности физического лица* (уполномоченного лица юридического лица), совершившего от имени и (или) в интересах такого юридического лица одно из преступлений, предусмотренного в ст. 96-3 УК Украины, но об *основаниях применения относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера*. В УК Украины (п.п. 1, 3, 4 ч. 1 ст. 96-3) содержится исчерпывающий перечень преступлений, совершение которых уполномоченным лицом от имени и в интересах юридического лица является основанием применения мер уголовно-правового характера к последней. К ним относятся: легализация (отмывание) доходов, полученных преступным путем (ст. 209), использование средств, полученных от незаконного оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов, прекурсоров, ядовитых или сильнодействующих веществ или ядовитых или сильнодействующих лекарственных средств (ст. 306), подкуп должностного лица юридического лица частного права независимо от организационно-правовой формы (ч.ч. 1, 2 ст. 368-3), подкуп лица, предоставляющего публичные услуги (ч.ч. 1, 2 ст. 368-4), предложение, обещание или предоставление неправомерной выгоды должностному лицу (ст. 369), злоупотреблении влиянием (ст. 369-2) – *п. 1 ч. 1 ст. 96-3*; террористический акт (ст. 258), вовлечение в совершение террористического акта (ст. 258-1), публичные призывы к совершению террористического акта (ст. 258-2), создание террористической группы или террористической организации (ст. 258-3), содействие совершению террористического акта (ст. 258-4),

финансирование терроризма (ст. 258-5) – п. 3 ч. 1 ст. 96-3, действия, направленные на насильственное изменение или свержение конституционного строя или на захват государственной власти (ст. 109), посягательство на территориальную целостность и неприкосновенность Украины (ст. 110), диверсия (ст. 113), незаконное лишение свободы или похищение человека (ст. 146), захват заложников (ст. 147), нарушение порядка финансирования политической партии, предвыборной агитации, агитации по всеукраинского или местного референдума (ч.ч. 2-4 ст. 159-1), подкуп избирателя, участника референдума (ст. 160), создание не предусмотренных законом военизированных или оружейных формирований (ст. 260), похищение, присвоение, вымогательство огнестрельного оружия, боевых припасов, взрывчатых веществ или радиоактивных материалов или завладение ими путем мошенничества или злоупотребления служебным положением (ст. 262), пропаганда войны (ст. 436), планирование, подготовка, развязывание и ведение агрессивной войны (ст. 437), нарушение законов и обычаев войны (ст. 438), геноцид (ст. 442), преступления против лиц и учреждений, имеющих международную защиту (ст. 444), наемничество (ст. 447) – п. 4 ч. 1 ст. 96-3.

Во-вторых, преступление, совершенное уполномоченным лицом, должно иметь определенную связь с юридическим лицом, а не быть совершенным в частных интересах. Такое положение проявляется в формулировании законодателем Украины критериев соответствующего связи: совершение уполномоченным лицом преступления от имени и в интересах юридического лица (п. 1, 4 ч. 1 ст. 96-3), преступления от имени юридического лица (п. 3 ч. 1 ст. 96-3). Кроме того, основание применения относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера в 2 ч. 1 ст. 96-3 УК Украины также указывает на связь между ненадлежащим контролем в юридическом лице (необеспечение выполнения возложенных на его уполномоченное лицо законом или учредительными документами юридического лица обязанностей относительно принятия мер по предотвращению коррупции) и совершением преступления (очевидно, коррупционного) (что привело к совершению любого из преступлений, предусмотренных в ст.ст. 209 и 306, ч.ч. 1 и 2 ст. 368-3, ч.ч. 1, 2 ст. 368-4, ст. 369 и 369-2 настоящего Кодекса). В примечании 2 ст. 96-3 УК Украины содержится дефиниция понятия «совершение преступления в интересах юридического лица»: если они привели к получению им неправомерной выгоды или создали условия для получения такой выгоды, или были направлены на уклонение от предусмотренной законом ответственности. Понятие «совершение преступления от имени юридического лица» в УК Украины не определено.

В-третьих, административным характером мер уголовно-правового характера, которые могут применяться к юридическим лицам. Согласно ст. 96-6 УК Украины к юридическим лицам могут применяться такие основные меры уголовно-правового характера, как

штраф и ликвидация, а также дополнительная мера – конфискация имущества. Эти административные меры предусмотрены в УК Украины только лишь потому, что они применяются к юридическому лицу вследствие совершения преступления его уполномоченным лицом, действовавшим от его имени и (или) в его интересах. Именно это свойство дало название административным мерам относительно юридических лиц – меры уголовно-правового характера.

В-четвертых, учет при применении относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера обстоятельств преступления, совершенного уполномоченным лицом (общих правил их применения). Согласно ст. 96-10 УК Украины при применении относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера судом учитываются степень тяжести совершенного его уполномоченным лицом преступления, степень осуществления преступного намерения, размер причиненного вреда, характер и размер неправомерной выгоды, полученной или которая могла быть получена юридическим лицом, принятые юридическим лицом меры для предотвращения преступления. Таким образом, в этой статье определяются общие принципы (правила) применения относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера, большинство из которых касается преступления, совершенного уполномоченным лицом. Таким образом, его преступное поведение является основанием для выбора вида и размера (в случае применения штрафа) меры уголовно-правового характера.

В-пятых, возможность освобождения юридических лиц от применения мер уголовно-правового характера (ст. 96-5 УК Украины) зависит от темпоральности преступного поведения уполномоченного лица. Так, сроки давности применения мер уголовно-правового характера (ч. 1) начинают течение со дня совершения ее уполномоченным лицом любого из преступлений, признанного законодателем как основание применения таких мер. Кроме того, приостановление и прерывание течения сроков давности применения относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера зависит от дальнейшего поведения уполномоченного лица. Так, согласно ч. 3 ст. 96-5 УК Украины течение давности применения к юридическим лицам мер уголовно-правового характера прерывается, если до истечения предусмотренных в ч.ч. 1 и 2 настоящей статьи сроков ее уполномоченное лицо повторно совершит какое-либо преступление, указанное в ст. 96-3 настоящего Кодекса.

В-шестых, процессуальная зависимость между реагированием государства на совершение преступления уполномоченным лицом реагированием в отношении юридического лица. О том, что такая зависимость имеет место, свидетельствует общий порядок размещения норм, предусматривающих процедуру применения относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера. В отличие от других случаев применения к лицу мер уголовно-правового характера, выделенных

законодателем в отдельных структурных частях УПК Украины, нормы о процедуре применения относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера «разбросаны» по другим статьям настоящего Кодекса, предусматривающих уголовное производство в отношении физического лица. Это, по нашему мнению, свидетельствует о том, что возможность применения относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера зависит от успешности уголовного производства в отношении физического лица (уполномоченного лица юридического лица, совершившего преступление от имени и в интересах юридического лица).

Процессуальная зависимость между реагированием государства на совершение преступления физическим лицом и применением относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера отражена, в частности, в следующих положениях УПК Украины:

- одновременность производства по применению относительно юридического лица мер уголовно-правового характера с соответствующим уголовным производством, в котором физическому лицу сообщено о подозрении (ч. 8 ст. 214 УПК Украины);
- возможность закрытия производства в отношении юридического лица в случае закрытия уголовного производства или принятия оправдательного приговора в отношении уполномоченного лица (ч. 3 ст. 284 УПК Украины);
- предусмотрение в обвинительном акте в отношении физического лица основания применения относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера и определение приложением к обвинительному акту справки об юридическом лице, в отношении которого осуществляется производство, в которой указываются: наименование юридического лица, его юридический адрес, расчетный счет, идентификационный код, дата и место государственной регистрации (п. 7-1 ч. 2, п. 5 ч. 4 ст. 291 УПК Украины);
- включение в содержание приговора сведений о сторонах уголовного производства и других участниках судебного производства (согласно п. 25 ч. 1 ст. 3 УПК Украины стороной уголовного производства является представитель юридического лица, в отношении которого осуществляется производство) (во вступительной части приговора), мотивов принятия других решений по вопросам, решаемых судом при вынесении приговора, и положения закона, которыми руководствовался суд - в случае признания лица оправданным или виновным (в соответствии с п. 7-1 ч. 1 ст. 368 УПК Украины суд при вынесении приговора решает вопрос, есть ли основания для применения относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера) (в мотивировочной части приговора), решение о закрытии производства в отношении юридического лица – в случае признания лица оправданным, решение о применении относительно юридического лица мер уголовно-

правового характера - в случае признания лица виновной (в резолютивной части приговора) (п. 6 ч. 2, п. 1, 2 ч. 3, п. 1 ч. 4 ст. 374 УПК Украины);

- закрепление положения о недопущении заключения соглашения о примирении в уголовном производстве относительно уполномоченного лица, совершившего уголовное преступление, в связи с которым осуществляется производство в отношении юридического лица, а также недопущении заключения соглашения о признании виновности в таком случае, кроме случаев предоставления всеми потерпевшими письменного согласия прокурору на заключение ими соглашения (ч.ч. 3, 4 ст. 469 УПК Украины).

В отличие от УК Украины, в **УК Молдовы** предусмотрены основания не квазиуголовной, а уголовной ответственности юридических лиц, что за оценками международных экспертов является более приемлемой формой их юридической ответственности. Согласно ст. 21 УК Молдовы субъектом преступления признается не только физическое, но и юридическое лицо: такое лицо, за исключением органов публичной власти, может быть привлечено к уголовной ответственности за деяние, предусмотренное уголовным законом, если оно виновно в невыполнении или ненадлежащем выполнении прямых предписаний закона, устанавливающих обязанности или запреты на осуществление определенной деятельности. Кроме того, уголовная ответственность юридического лица возможна в одном из трех случаев: деяние совершено в его интересах физическим лицом, наделенным руководящими функциями, которое действовало самостоятельно или как член органа юридического лица; деяние допущено, разрешено, утверждено или использовано лицом, наделенным руководящими функциями; деяние совершено вследствие отсутствия надзора и контроля со стороны лица, наделенного руководящими функциями. В отличие от УК Украины, по УК Молдовы выделяется не уполномоченное лицо, а физическое лицо, наделенное руководящими функциями, что большей мерой соответствует рекомендациям международных документов, участницей которых является Украина и Молдова. Согласно ч. 3-1 ст. 21 УК Молдовы физическое лицо признается наделенным руководящими функциями, если имеет по меньшей мере одну из следующих функций: представления юридического лица; принятия решений от имени юридического лица; осуществления контроля в рамках юридического лица.

В отличие от УК Украины, который, как было указано ранее, предусматривает в Общей части (ст. 96-3) исчерпывающий перечень преступлений уполномоченного лица, являющихся основанием применением относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера, в ч. 4 ст. 21 УК Молдовы предусмотрено, что юридические лица, за исключением органов публичной власти, несут уголовную ответственность за преступления, за совершение которых предусмотрено наказание для юридических лиц в Особенной части на-

стоящего кодекса. Проанализировав Особенную часть УК Молдовы, установлено, что юридические лица могут привлекаться к уголовной ответственности в случае совершения таких преступлений: «Использование, разработка, производство, приобретение иным образом, обработка, владение, накопление или сохранение, передача, прямая или косвенная, хранение, перевозка оружия массового уничтожения» (ст. 140-1), «Торговля человеческими органами, тканями и клетками» (ст. 158), «Торговля людьми» (ст. 165), «Использование результатов труда или услуг лица, являющегося жертвой торговли людьми» (ст. 165-1), «Принудительный труд» (ст. 168), «Нарушение неприкосновенности частной жизни» (ст. 177), «Подкуп избирателей» (ст. 181-1), «Нарушение авторского права и смежных прав» (ст. 185-1), «Нарушение прав на объекты промышленной собственности» (ст. 185-2), «Заведомо ложные заявления в документах на регистрацию, касающиеся охраны интеллектуальной собственности» (ст. 185-3), «Повреждение или уничтожение объектов культурного наследия» (ст. 199-1), «Выполнение неразрешенных работ в местах расположения археологических памятников или в зонах с археологическим потенциалом» (ст. 199-2), «Соккрытие или незаконное хранение движимых ценностей археологического наследия» (ст. 199-3), «Незаконная продажа движимых ценностей археологического наследия и классифицированных движимых культурных ценностей» (ст. 199-4), «Злоупотребления родителей или других лиц при усыновлении детей» (ст. 205), «Торговля детьми» (ст. 206), «Детская порнография» (ст. 208-1), «Реклама в целях незаконного получения человеческих органов, тканей и клеток или о незаконном донорстве таковых» (ст. 213-1), «Изготовление или сбыт поддельных лекарств» (ст. 214-1), «Распространение эпидемических заболеваний» (ст. 215), «Производство, транспортировка, хранение, реализация, предоставление за плату или бесплатно продуктов (товаров), оказание услуг, опасных для жизни или здоровья потребителей» (ст. 216), «Незаконный оборот наркотиков, этноботанических средств или их аналогов не в целях отчуждения» (ст. 217), «Незаконный оборот наркотиков, этноботанических средств или аналогов таковых с целью отчуждения» (ст. 217-1), «Незаконный оборот прекурсоров с целью производства или переработки наркотиков, этноботанических средств или их аналогов» (ст. 217-2), «Незаконный оборот материалов и оборудования, предназначенных для производства или переработки наркотиков, этноботанических средств или их аналогов» (ст. 217-3), «Незаконный оборот материалов и оборудования, предназначенных для производства или переработки наркотиков, этноботанических средств или их аналогов» (ст. 218), «Нарушение требований экологической безопасности» (ст. 223), «Нарушение правил оборота радиоактивных, бактериологических и токсических веществ, материалов и отходов» (ст. 224), «Умышленное сокрытие или предоставление недостоверных данных о загрязнении окружающей среды» (ст. 225), «Неисполнение обязанностей по лик-

видации последствий экологических нарушений» (ст. 226), «Загрязнение почв» (ст. 227), «Нарушение требований охраны недр» (ст. 228), «Загрязнение вод» (ст. 229), «Загрязнение воздуха» (ст. 230), «Незаконная порубка леса» (ст. 231), «Уничтожение или повреждение лесных массивов» (ст. 232), «Незаконная охота» (ст. 233), «Незаконное занятие рыбным, звериным или иными водными добывающими промыслами» (ст. 234), «Нарушение режима управления и защиты природных территорий, охраняемых государством» (ст. 235), «Изготовление или сбыт поддельных денежных знаков или ценных бумаг» (ст. 236), «Изготовление или сбыт поддельных кредитных карт или иных платежных инструментов» (ст. 237), «Получение кредита, ссуды или страхового возмещения/пособия путем обмана» (ст. 238), «Использование не по назначению средств внутренних займов или внешних фондов» (ст. 240), «Реализация дизельного топлива, импортированного для собственного потребления, или использование его не по назначению» (ст. 240-1), «Манипулирование мероприятием» (ст. 241), «Псевдопредпринимательство» (ст. 242), «Манипулирование мероприятием» (ст. 242-1), «Устроенные пари» (ст. 242-2), «Отмывание денег» (ст. 243), «Уклонение предприятий, учреждений и организаций от уплаты налогов» (ст. 244), «Злоупотребления при выпуске ценных бумаг» (ст. 245), «Манипулирование на рынке» (ст. 245-1), «Нарушение законодательства при ведении реестра держателей ценных бумаг» (ст. 245-2), «Злоупотребление привилегированной информацией на рынке ценных бумаг» (ст. 245-3), «Умышленный отказ в разглашении и/или представлении информации, предусмотренной законодательством о небанковском или банковском финансовом рынке» (ст. 245-5), «Осуществление профессиональной деятельности на небанковском финансовом рынке без лицензии» (ст. 245-6), «Нарушение требований к профессиональной деятельности на небанковском финансовом рынке» (ст. 245-7), «Нарушение законодательства при осуществлении деятельности по оценке ценных бумаг и относящихся к ним активов» (ст. 245-8), «Нарушение законодательства о деятельности факультативных пенсионных фондов» (ст. 245-11), «Нарушение законодательства в деятельности бюро кредитных историй» (ст. 245-12), «Недобросовестная конкуренция» (ст. 246-1), «Фальсификация и контрафакция продукции» (ст. 246-2), «Контрабанда» (ст. 248), «Уклонение от уплаты таможенных платежей» (ст. 249), «Перевозка, хранение или реализация подакцизных товаров без маркировки их контрольными или акцизными марками» (ст. 250), «Незаконное изготовление, сбыт и использование государственного пробирного клейма» (ст. 250-1), «Присвоение, незаконное отчуждение, сокрытие заложенного, замороженного имущества, имущества, взятого в лизинг, арестованного или конфискованного имущества» (ст. 251), «Недобросовестное строительство» (ст. 257), «Несанкционированный доступ к компьютерной информации» (ст. 259), «Неправомерное производство, импорт, продажа или предоставление технических средств или

программных продуктов» (ст. 260), «Неправомерный перехват передачи информационных данных» (ст. 260-1), «Неправомерное производство, импорт, продажа или предоставление паролей, кодов доступа или иных аналогичных данных» (ст. 260-3), «Подлог информационных данных» (ст. 260-4), «Нарушение правил безопасности информационных систем» (ст. 261), «Несанкционированный доступ к сетям услуг электросвязи» (ст. 261-1), «Террористический акт» (ст. 278), «Финансирование терроризма» (ст. 279), «Вербовка, подготовка или оказание иной поддержки в террористических целях» (ст. 279-1), «Подстрекательство в террористических целях или публичное оправдание терроризма» (ст. 279-2), «Захват заложников» (ст. 280), «Бандитизм» (ст. 283), «Производство, приобретение, переработка, хранение, перевозка, использование или приведение в негодность взрывчатых веществ или радиоактивных материалов» (ст. 292), «Хищение, угроза совершения хищения или требование о передаче радиоактивных материалов или устройств либо ядерных установок» (ст. 295), «Владение, изготовление или использование радиоактивных материалов или устройств либо ядерных установок» (ст. 295-1), «Производство, реализация или приобретение с целью реализации специальных технических средств, предназначенных для негласного получения информации, совершенные незаконно» (ст. 301-1), «Организация попрошайничества» (ст. 302), «Активное коррумпирование» (ст. 325), «Извлечение выгоды из влияния» (ст. 326), «Злоупотребление властью или служебным положением» (ст. 327).

Таким образом, сравнивая перечень преступлений, являющихся основанием применения мер уголовно-правового характера по УК Украины и привлечением юридического лица к уголовной ответственности по УК Молдовы, можно сделать вывод, что во втором случае законодатель большей степенью учел взятые на себя международные обязательства и предусмотрел среди преступлений большинство из рекомендуемых в международных документах. Таким образом, УК Украины в этой части подлежит изменению. В отличие от УК Украины, который, как указывалось выше административные меры относительно юридических лиц называет мерами уголовно-правового характера, по УК Молдова к юридическим лицам могут назначаться такие наказания: штраф (основное наказание), лишение права заниматься определенной деятельностью, ликвидация (основные или дополнительные наказания). Таким образом, законодатель Молдовы подчеркивает, что ответственность юридических лиц за совершение преступления – уголовная.

Выводы. Таким образом, проанализировав основания применения относительно юридических лиц мер уголовно-правового характера по УК Украины и привлечение к уголовной ответственности юридических лиц по УК Молдовы, можно назвать как общие, так и отличительные признаки реагирования государства на совершение преступления физическим лицом от имени и в интересах юридического лица. Так, квазиу-

головная ответственность юридических лиц по законодательству Украины обуславливает тесную связь между уголовным производством относительно уполномоченного лица и юридического лица: оно должно быть единым. Это, с нашей точки зрения, утрудняет применение соответствующих уголовно-правовых и уголовных процессуальных норм. Сравнительно-правовое исследование показало, что уголовно-правовые нормы УК Украины требуют корректировки, например, в части установления перечня преступлений уполномоченного лица, являющихся основанием применения мер уголовно-правового характера.

Библіографія:

1. *Актуальні проблеми кримінального права*: навч. посіб. / В. М. Попович, П. А. Трачук, А. В. Андрушко, С. В. Логін. Київ: ЮрінкомІнтер, 2009. 256 с.
2. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Гуртовенко О. Л. Щодо запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб. В: *Актуальні проблеми держави і права*: збірн. наук. праць. Одеса, 2011. Вип. 59. С. 112–121.
4. Крайник Г.С. Щодо визнання юридичної особи суб'єктом злочинів проти безпеки виробництва. В: *Правові засади підвищення ефективності боротьби з бізнес-злочинністю в Україні*: мат-ли наук. конф., 15 травня 2008 р. Харків, 2008. С. 75–79.
5. О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно выполнения Плана действий по либерализации Европейским Союзом визового режима для Украины относительно ответственности юридических лиц: Закон Украины от 23 мая 2013 г. № 314-VII. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/314-18/paran6#n6> (Посетил 12.05.2017)
6. О признании утратившими силу некоторых законов Украины относительно предотвращения и противодействия коррупции: Закон Украины от 21 декабря 2010 г. № 2808-VI. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2808-17> (Посетил 11.05.2017)
7. Об обеспечении прав и свобод граждан и правовой режим на временно оккупированной территории Украины: Закон Украины от 15 апреля 2014 г. № 1207-VII. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1207-18/page> (Посетил 11.05.2017)
8. Об ответственности юридических лиц за совершение коррупционных преступлений: Закон Украины от 11 июня 2009 г. № 1507-VI. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1507-17> (Посетил 11.05.2017)
9. Уголовный кодекс Украины: Закон Украины от 5 апреля 2001 г. № 2341-III. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page> (Посетил 12.05.2017)
10. Уголовный кодекс Республики Молдова: Закон Республики Молдова от 18 апреля 2002 г. № 985. <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=331268&lang=2> (Посетил 12.05.2017)
11. Уголовный процессуальный кодекс Украины: Закон Украины от 13 апреля 2012 г. № 4651-VI. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (Посетил 11.05.2017)

Au fost editate comentarii la hotărârile CtEDO versus R. Moldova

„Convenția europeană a drepturilor omului nu mai este astăzi un algoritm juridic necunoscut. De 20 de ani ea formează un corp integrat cu sistemul juridic moldovenesc. Niciun practician jurist nu-și mai poate aroga ignoranța acestui tratat.

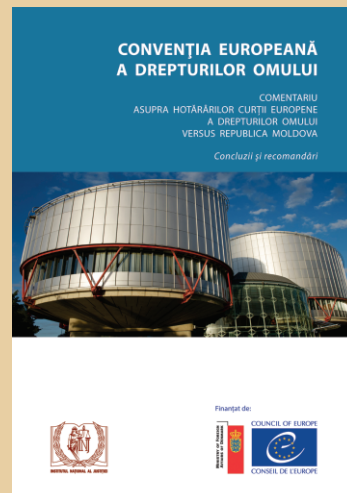
Experiența celor două decenii a determinat autoritățile naționale să ia atitudine și să conceapă acest instrument ca pe un catalog de valori imperative ce foarte rar admite derogări. Orice încălcare a dispozițiilor Convenției europene este deja prudent cercetată sub imperiul principiului proporționalității și al marjei de apreciere a statului. Consecințele nu s-au lăsat așteptate: în dinamica încălcărilor constatate de Curtea Europeană pe marginea cauzelor versus Moldova s-au produs mutații. Moldova a depășit etapa încălcărilor „primitive”, care afectau serios gradul de elevație juridică per țară, bunăoară, cele legate de neexecutarea hotărârilor interne definitive sau procesele în defăimare. Multiplele instruiți, mese rotunde, discuții tematice, publicațiile metodologice, adresate judecătorilor și procurorilor, precum și modificările legislative, au generat rezultate scontate.

Totuși, retorica drepturilor omului trebuie practică zilnic de către justițieri, deoarece ea implică nu doar o realitate filozofică, politică sau sociologică, specifică evoluției societății interne, dar, în special, o realitate juridică exprimată prin norme de drept internațional, care impun un anumit tip de comportament. Evoluțiile comportamentale ale societății contemporane sunt extrem de complexe, ele sunt realități sociale imposibil de ignorat. Hotărârile Curții sunt tot mai mult impregnate de aceste realități, pentru care motiv, chiar dacă raționamentele sale nu mai sunt deja necunoscute, ele se dovedesc a fi uneori neînțelese de către autoritățile naționale, ceea ce determină încălcări ale

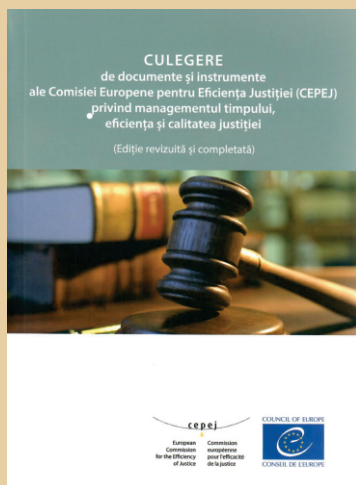
Convenției europene a drepturilor omului.

Cert este faptul că pe parcursul celor două decenii jurisdicțiile naționale au ajuns să asocieze instanța de la Strasbourg cu un gen de „sabie a lui Damocles”, ceea ce nu este justificat de filozofia Convenției – acestea sunt doar câteva gânduri din introducea metodologică la volumul „CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI. Comentariu asupra hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova. Concluzii și recomandări” editat în luna iunie curent.

Ediția apare sub auspiciile Curții Supreme de Juriție și ale Institutului Național al Justiției, cu susținere din partea Consiliului Europei și este semnată de șase autori: Mihai Poalelungi, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, judecător, președinte CSJ; Diana Sârcu, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, director INJ; Olga Dorul, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ; Alexandra Nica, magistrat în drept, formator INJ; Lilia Grimalschi, formator INJ, și Stas Splaynic, magistrat în drept, formator INJ. Cuvântul de deschidere a ediției este semnat de către Tudor Panțâr, Președintele Curții Constituționale, fost judecător al Curții Europene a Drepturilor Omului.

Documente și instrumente CEPEJ

A apărut o nouă ediție, revizuită și completată, a volumului „Culegere de documente și instrumente ale Comisiei Europene pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) privind managementul timpului, eficiența și calitatea justiției”. Textul revizuit a fost adoptat de CEPEJ în cadrul celei de-a 24 reuniuni plenare de la Strasbourg din 11-12 decembrie 2014.

Toate administrațiile instanțelor naționale, dispuse să aplice astfel de linii directoare, ar trebui să efectueze analize comparative ale liniilor directoare SATURN și

instrumentelor de gestionare a timpului utilizate de către instanțele judiciare în cadrul jurisdicției lor, să identifice liniile directoare SATURN care nu sunt implementate și să dezvolte strategii eficiente privind punerea în aplicare și îmbunătățirea lor.

„Liniile directoare SATURN privind gestiunea timpului urmează să fie traduse și puse la dispoziția tuturor instanțelor judecătorești, administrațiilor judiciare, ministerelor de justiție, asociațiilor de avocați locale și naționale, procurorilor și departamentelor de investigare a infracțiunilor din cadrul poliției, organizațiilor victimelor și altor organizații de utilizatori și instituțiilor de executare în toate statele membre. Toți utilizatorii ar trebui să fie încurajați să le aplice în mod corespunzător”, se spune în cuvântul introductiv al ediției.

Noua versiune include și o parte specială pentru procurori.

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

